

ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΤΜΗΜΑ
ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ



ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΜΙΚΡΟΜΕΣΑΙΩΝ
ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ : ΜΙΑ ΠΟΛΥΔΙΑΣΤΑΤΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Διατριβή που υπεβλήθη για την μερική ικανοποίηση των απαιτήσεων για την απόκτηση
Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης

ΧΡΗΣΤΟΣ Μ. ΚΑΤΣΟΥΛΗΣ
ΧΑΝΙΑ ΜΑΪΟΣ 2004

**© Copyright Κατσούλης Χρήστος
Μάιος, 2004**

Επιτρέπεται η αντιγραφή μέρους ή όλης της εργασίας
με την προϋπόθεση να γίνεται αναφορά στην πηγή

Η διατριβή του κ. Κατσούλη Χρήστου εγκρίνεται από τους κ.κ. :

- 1) Δούμπο Μιχαήλ
Λέκτορας
- 2) Ζοπουνίδη Κωνσταντίνο
Καθηγητής, Πρόεδρος Τμήματος
- 3) Ματσατσίνη Νικόλαο
Αναπληρωτής Καθηγητής

Στη γυναίκα μου Κάτια

“ Η συγγραφή ενός βιβλίου είναι μία περιπέτεια. Η αρχή είναι παιχνίδι και διασκέδαση. Έστερα γίνεται μία ερωμένη και έστερα το αφεντικό και έστερα ο τύραννος. Στην τελευταία φάση όταν έχεις πια παύσει να δυσανασχετείς για την υποταγή σου, σκοτώνεις το τέρας και το εκσφενδονίζεις στο κοινό”

Ουίνστον Τσώρτσιλ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	ix
I. Εισαγωγή	x
II. Σκοπός της έρευνας	xi
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 : ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΜΜΕ	1
1.1 Ορισμός Μικρομεσαίας Επιχείρησης.....	1
1.2 Σύσταση Ευρωπαϊκής Επιτροπής για νέο ορισμό ΜΜΕ	3
1.3 Ευρωπαϊκός χάρτης για τις μικρές επιχειρήσεις	5
1.4 Χαρακτηριστικά ΜΜΕ	10
1.4.1 Γενικά Χαρακτηριστικά ΜΜΕ	10
1.4.2 Χαρακτηριστικά ΜΜΕ στην ΕΕ	13
1.4.3 Χαρακτηριστικά ΜΜΕ στις ΗΠΑ	18
1.4.4 Χαρακτηριστικά ΜΜΕ στην Ιαπωνία.....	19
1.4.5 Χαρακτηριστικά Επιχειρήσεων Περιφέρειας Κρήτης	20
1.5 Η Πορεία των Κρητικών Επιχειρήσεων.....	23
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 : ΠΗΓΕΣ - ΦΟΡΕΙΣ – ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ ΜΜΕ	26
2.1 Πηγές Χρηματοδότησης ΜΜΕ.....	26
2.2 Είδη Χρηματοδότησης.....	29
2.2.1 Τραπεζικός Δανεισμός	29
2.2.2 Χρηματοδοτική Μίσθωση (Leasing)	29
2.2.3 Εκχώρηση Επιχειρηματικών Απαιτήσεων (Factoring)	31
2.2.4 Forfaiting.....	34
2.2.5 Δικαιοχρησία (Franchising)	34
2.2.6 Επιχειρηματικό Κεφάλαιο Υψηλού Κινδύνου (Venture Capital).....	35

2.2.7 Ταμείο Εγγυοδοσίας Μικρών και Πολύ Μικρών Επιχειρήσεων (Τ.Ε.Μ.Π.Μ.Ε. Α.Ε.)	35
2.3 Φορείς Χρηματοδοτικών Προγραμμάτων – Προγράμματα Χρηματοδότησης	36
2.3.1 Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων	36
2.3.2 Τρίτο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης	37
2.3.3 Περιφέρεια Κρήτης	39
2.3.4 Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας.....	40
2.3.5 Υπουργείο Ανάπτυξης.....	42
2.3.6 Υπουργείο Γεωργίας	45
2.3.7 Υπουργείο Εργασίας	45
2.3.8 ΕΟΜΜΕΧ	46
2.3.9 Αναπτυξιακοί Οργανισμοί της Κρήτης.....	47
2.3.10 Τράπεζες.....	48
2.4 Πιστοδοτικά Κριτήρια Τραπεζών	50

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 :ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΚΡΗΤΙΚΩΝ ΜΜΕ 52

3.1 Επιλογή δείγματος.....	52
3.2 Επιλογή χρηματοοικονομικών δεικτών.....	57
3.3 Χρηματοοικονομικά χαρακτηριστικά των επιχειρήσεων	63
3.3.1 Χαρακτηριστικά όλων των επιχειρήσεων του δείγματος	63
3.3.2 Συγκριτική παρουσίαση των νομών.....	68
3.3.3 Συγκριτική παρουσίαση των κλάδων.....	70
3.4 Ομαδοποίηση των επιχειρήσεων.....	73
3.5 Πολυκριτήρια Ανάλυση – Μέθοδος PROMETHEE II.....	82
3.5.1 Κατάταξη των επιχειρήσεων.....	85
3.5.2 Σύγκριση αποτελεσμάτων PROMETHEE II – Ομαδοποίησης	89
3.5.3 Κατάταξη επιχειρήσεων στο Νομό Χανίων.....	90
3.5.4 Κατάταξη επιχειρήσεων στο Νομό Ρεθύμνου	92
3.5.5 Κατάταξη επιχειρήσεων στο Νομό Ηρακλείου	93
3.5.6 Κατάταξη επιχειρήσεων στο Νομό Λασιθίου.....	94

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 : ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	95
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	103
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	105

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θεωρώ χρέος μου να ευχαριστήσω τους καθηγητές μου στο Πολυτεχνείο Κρήτης κ.κ. Δούμπο Μιχαήλ και Ζοπουνίδη Κωνσταντίνο, αρχικά γιατί δέχτηκαν την ιδέα μου για το θέμα της εργασίας και έπειτα γιατί χωρίς τις οδηγίες τους θα ήταν αδύνατη η ολοκλήρωση της.

I. Εισαγωγή

Στην παγκόσμια οικονομία γίνονται σήμερα σημαντικές ανακατατάξεις. Μέσω της παγκοσμιοποίησης των αγορών και την ένταση του ανταγωνισμού η σύγχρονη επιχείρηση ωθείται σε γρήγορη αλλαγή των δομών της προκειμένου να προσαρμοστεί στα νέα δεδομένα.

Όσοι ασχολούνται με την οικονομία αναγνωρίζουν ότι αυτό που προέχει σήμερα δεν είναι μόνο η δημιουργία προστιθέμενης αξίας αλλά ο δημιουργικός και σταθεροποιητικός ρόλος των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Ορισμένα από τα πλεονεκτήματα που έχουν οι ΜΜΕ όπως η εγγύτητα στον πελάτη και η προσαρμοστικότητα στις αλλαγές του οικονομικού περιβάλλοντος, αποτελούν καθοριστικούς παράγοντες για όλες τις επιχειρήσεις που θέλουν να έχουν επιτυχημένη πορεία στο έντονα ανταγωνιστικό περιβάλλον που αναπτύσσονται.

Δεν είναι τυχαίο ότι οι ΜΜΕ αποτελούν τη ραχοκοκαλιά όχι μόνο της ελληνικής αλλά και της ευρωπαϊκής οικονομίας. Είναι η βασική πηγή δημιουργίας θέσεων απασχόλησης και ο χώρος ανάπτυξης επιχειρηματικών ιδεών. Οι πρωτοβουλίες της ΕΕ σχετικά με την ισχυροποίηση της οικονομίας της παγκοσμίως θα πετύχουν μόνο αν οι μικρές επιχειρήσεις προωθηθούν στην κορυφή της ημερήσιας διάταξης.

Οι μικρές επιχειρήσεις είναι οι πλέον ευαίσθητες από όλες τις επιχειρήσεις στις μεταβολές του επιχειρησιακού περιβάλλοντος. Είναι οι πρώτες που θα υποφέρουν αν επιβαρυνθούν με υπερβολική γραφειοκρατία. Είναι επίσης οι πρώτες που θα ευδοκιμήσουν αν υπάρξουν πρωτοβουλίες για τη μείωση της γραφειοκρατίας και την επιβράβευση της επιτυχίας τους. Κύριο συστατικό της επιτυχίας αυτής δεν είναι άλλο από την ισχυρή χρηματοοικονομική βάση που επιβάλλεται να έχουν οι μικρές επιχειρήσεις.

Οι μικρές επιχειρήσεις σήμερα καλούνται να παίξουν πρωταγωνιστικό ρόλο στην ανάπτυξη της οικονομίας.

II. Σκοπός της έρευνας

Η παρούσα εργασία θα ασχοληθεί με την χρηματοοικονομική στρατηγική των μικρομεσαίων εμπορικών και μεταποιητικών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην Κρήτη.

Η ανάγκη για την πραγματοποίηση της εργασίας προέκυψε από το γεγονός ότι μέχρι σήμερα έχουν υπάρξει ανάλογες έρευνες σε πανελλήνιο μόνο επίπεδο. Δεν πρέπει να ξεχνάμε όμως το σημαντικό ρόλο που έχει η οικονομία της Κρήτης στην ελληνική οικονομία.

Αρχικά θα προσδιοριστεί το περιβάλλον που αναπτύσσονται οι κρητικές επιχειρήσεις και οι ιδιαιτερότητες που έχουν, τόσο σε σχέση με τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις της υπόλοιπης Ελλάδας αλλά και με αυτές της ΕΕ των ΗΠΑ και τις Ιαπωνίας. Έτσι πρόκειται να καθοριστούν αρχικά τα χαρακτηριστικά τους.

Την περίοδο που εκπονείται η εργασία (2003) βρισκόμαστε σε μεταβατικό στάδιο από πλευράς ΕΕ, όσο αφορά τον ορισμό των μικρομεσαίων επιχειρήσεων και του τι πρόκειται να ισχύσει στο άμεσο μέλλον. Έτσι είναι χρήσιμο να δούμε το νέο ορισμό που θα ισχύσει για τις μικρές επιχειρήσεις αφού με βάση αυτό το κριτήριο η ΕΕ καθορίζει την πολιτική που τις αφορά.

Ένα από τα βασικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν σήμερα οι μικρές κυρίως επιχειρήσεις είναι η πρόσβαση σε πηγές χρηματοδότησης. Στο δεύτερο τμήμα της εργασίας θα ασχοληθούμε αφενός με τα είδη της χρηματοδότησης, αλλά και τους φορείς των χρηματοδοτικών προγραμμάτων.

Επίσης θα γίνει για πρώτη φορά καταγραφή των κοινοτικών, των κρατικών αλλά και των τραπεζικών προγραμμάτων που τις αφορούν. Είναι χρήσιμο επίσης να οριστούν τα κριτήρια που έχουν σήμερα οι τράπεζες προκειμένου να χρηματοδοτήσουν μικρομεσαίες επιχειρήσεις.

Τέλος μέσα από ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα εμπορικών και μεταποιητικών επιχειρήσεων της Κρήτης θα οριστούν τα χρηματοοικονομικά τους χαρακτηριστικά. Βασικός σκοπός της ανάλυσης είναι να αξιολογηθούν οι χρηματοοικονομικές τους επιδόσεις διαχρονικά αλλά παράλληλα και ο εντοπισμός των παραγόντων που τις επηρεάζουν. Η ανάλυση πρόκειται να βασιστεί σε τεχνικές από το χώρο της

επιχειρησιακής έρευνας και της στατιστικής, οι οποίες λαμβάνουν υπόψη το πολυδιάστατο χαρακτήρα του προβλήματος.

Η έρευνα δεν επεκτείνεται στο χώρο των επιχειρήσεων του τριτογενή τομέα, όπου στην περίπτωση της Κρήτης κατέχει ο τουρισμός. Αυτό θα πρέπει να αποτελέσει αντικείμενο ιδιαίτερου ενδιαφέροντος με το οποίο όμως μπορούν να ασχοληθούν μελλοντικοί μελετητές.

Η παρούσα εργασία αποτελεί εργαλείο για στελέχη επιχειρήσεων, τραπεζών και φορείς υλοποίησης προγραμμάτων που ορίζουν μέτρα πολιτικής και ανάπτυξης μικρομεσαίων επιχειρήσεων.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΜΜΕ

1.1 Ορισμός Μικρομεσαίας Επιχείρησης

Οι επιχειρήσεις από άποψη μεγέθους κατατάσσονται σε δύο συνήθως κατηγορίες: μικρές και μεγάλες. Πρακτικά όμως γίνεται και τρίτος διαχωρισμός σε μεσαίες επιχειρήσεις.

Σήμερα δεν υπάρχει σαφής οριοθέτηση για τις παραπάνω κατηγορίες. Σύμφωνα με κατάταξη της ΕΕ το μέγεθος ορίζεται διαφορετικά ανάλογα με τον κλάδο όπου δραστηριοποιείται η κάθε επιχείρηση (βιομηχανία, εμπόριο, υπηρεσίες κ.λ.π.) όπου το κριτήριο είναι συνδυασμός αριθμού προσωπικού, απασχολούμενων κεφαλαίων, κύκλου εργασιών, ιπποδύναμης των χρησιμοποιούμενων μηχανημάτων παραγωγικού δυναμικού κ.λ.π.

Τελικά κάθε ένα από τα παραπάνω κριτήρια μόνο του δεν μπορεί να αποτελέσει ικανό μέτρο για την διάκριση επιχειρήσεων από άποψη μεγέθους, δεδομένου π.χ. ότι μια επιχείρηση εντάσεως εργασίας είναι δυνατόν να απασχολεί μεγάλο αριθμό εργαζομένων, ενώ μια άλλη με μικρό αριθμό εργαζομένων να απασχολεί πολλά κεφάλαια (εντάσεως κεφαλαίου) και ως εκ τούτου με βάση το κριτήριο <<δυναμικό παραγωγής>> να υπερέχει της πρώτης από άποψη μεγέθους.

Δείγμα της δυσκολίας που υπάρχει παγκοσμίως στον καθορισμό συγκεκριμένου ορισμού για την κατάταξη των επιχειρήσεων ως προς το μέγεθος, είναι ότι επιχειρήσεις που στην Ελλάδα θεωρούνται μεγάλες είναι δυνατόν σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή στις ΗΠΑ να χαρακτηρίζονται μεσαίες ή και μικρές.

Η ΕΕ θέλοντας να ξεπεράσει τις παραπάνω δυσκολίες αλλά και να έχει ένα ομοιόμορφο μέτρο αναφοράς για την εφαρμογή της πολιτικής της, με την σύσταση 96/280 της 3ης Απριλίου 1996 (96/280/ΕΚ, Σύσταση της Επιτροπής σχετικά με τον ορισμό των ΜΜΕ), καθορίζει τα κριτήρια που κατατάσσουν τις επιχειρήσεις. Αυτά

βασίζονται σε συνδυασμό κριτηρίων ως προς τον αριθμό των απασχολούμενων, τον κύκλο εργασιών, το ύψος του ενεργητικού και την ανεξαρτησία τους. Τα παρακάτω κριτήρια είναι συσσωρευτικά.

Συγκεκριμένα ορίζει :

- μικρομεσαία είναι γενικά μια επιχείρηση με προσωπικό από 50 μέχρι 250 άτομα, ο ετήσιος κύκλος εργασιών της δεν υπερβαίνει τα 40 εκατομμύρια ευρώ ή το ενεργητικό της δεν υπερβαίνει τα 27 εκατομμύρια ευρώ
- μικρή είναι ειδικότερα μια επιχείρηση όταν έχει λιγότερους από 50 εργαζόμενους, ο κύκλος εργασιών της είναι μικρότερος από 7 εκατομμύρια ευρώ και το ενεργητικό της είναι μικρότερο από 5 εκατομμύρια ευρώ
- πολύ μικρές θεωρούνται οι επιχειρήσεις που έχουν λιγότερους από 10 εργαζόμενους.

Ένα άλλο βασικό κριτήριο για να θεωρείται μια επιχείρηση ως μικρομεσαία ή μικρή είναι η ανεξαρτησία της. Έτσι σύμφωνα με τη σύσταση της επιτροπής, ανεξάρτητες επιχειρήσεις είναι εκείνες που δεν ανήκουν κατά ποσοστό 25% ή περισσότερο του κεφαλαίου ή των δικαιωμάτων ψήφων σε μία επιχείρηση ή από κοινού σε περισσότερες επιχειρήσεις, οι οποίες δεν ανταποκρίνονται στους ορισμούς της MME ή της πολύ μικρής επιχείρησης (ανάλογα με την περίπτωση). Υπέρβαση αυτού του ορίου επιτρέπεται στις εξής δύο περιπτώσεις :

- αν η κυριότητα της επιχείρησης ανήκει σε δημόσιες εταιρίες συμμετοχών, σε εταιρίες παροχής επιχειρηματικού κεφαλαίου (venture capital) ή θεσμικούς επενδυτές και υπό τον όρο ότι δεν ασκείται έλεγχος ούτε ατομικά ούτε από κοινού,
- αν το κεφάλαιο είναι διασπαρμένο κατά τέτοιο τρόπο ώστε να μην είναι δυνατόν να καθοριστεί ποιος το κατέχει και αν η επιχείρηση δηλώνει ότι μπορεί εύλογα να υποθέσει ότι δεν ανήκει, κατά ποσοστό 25% ή περισσότερο, σε μία επιχείρηση ή από κοινού σε περισσότερες επιχειρήσεις, οι οποίες δεν ανταποκρίνονται στους ορισμούς της MME ή της πολύ μικρής επιχείρησης (ανάλογα με την περίπτωση).

Στην περίπτωση των κρατών-μελών η επιτροπή συστήνει ότι τα παραπάνω όρια είναι τα ανώτατα, λόγω των διαφοροποιήσεων που υπάρχουν μεταξύ των κρατών

μελών αλλά και λόγω της ανάγκης να εξασφαλιστεί κάποια ελαστικότητα προκειμένου να ληφθούν υπόψη οι τοπικές και περιφερειακές ιδιαιτερότητες.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση εφαρμόζει τους παραπάνω ορισμούς στα Κοινοτικά Προγράμματα. Επίσης οι ορισμοί αυτοί αποτελούν σύσταση και όχι δέσμευση τόσο προς τα κράτη-μέλη όσο και προς την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων.

Έτσι βλέπουμε ότι στην Ελλάδα μικρομεσαίες θεωρούνται οι επιχ/σεις που απασχολούν μέχρι 100 άτομα προσωπικό. Αν λάβουμε όμως το ανάλογο κριτήριο της επιτροπής για την Ελλάδα (μέχρι 250 άτομα προσωπικό) τότε μικρομεσαίες θεωρούνται το σύνολο σχεδόν των επιχειρήσεων της Ελλάδας αφού το 98% των επιχειρήσεων έχει λιγότερο από 50 άτομα προσωπικό.

Αντίστοιχα μικρομεσαία θεωρείται μία επιχείρηση σε Γερμανία, Γαλλία και Ιταλία με λιγότερο από 200 άτομα προσωπικό, στις ΗΠΑ με λιγότερο από 500 άτομα και τέλος στην Ιαπωνία με λιγότερο από 300 άτομα προσωπικό.

1.2 Σύσταση Ευρωπαϊκής Επιτροπής για νέο ορισμό ΜΜΕ

Η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων την 6/5/2003 (Επίσημη Εφημερίδα Ευρωπαϊκής Επιτροπής, L134/36, 20/5/2003), εξέδωσε νέα σύσταση προς τα κράτη-μέλη της την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων για τον ορισμό των πολύ μικρών, των μικρών και των μεσαίων επιχειρήσεων.

Οι λόγοι που την οδήγησαν σ' αυτό έχουν να κάνουν με διαπιστώσεις που αφορούσαν την εφαρμογή του προηγούμενου ορισμού.

Στην λογική της ενιαίας αγοράς που ισχύει κρίθηκε ότι η μεταχείριση των επιχειρήσεων πρέπει να βασίζεται σε ενιαία δέσμη μέτρων. Αυτό είναι απαραίτητο όταν υπάρχει αλληλεπίδραση μεταξύ εθνικών και κοινοτικών μέτρων στήριξης των ΜΜΕ. Παρατηρήθηκε το φαινόμενο διαθροωτικά ταμεία, μέσω των οποίων η Κοινότητα κατευθύνει τις δράσεις της, να στηρίζουν ορισμένη κατηγορία ΜΜΕ και τα κράτη μέλη να στηρίζουν διαφορετική κατηγορία. Επιπλέον κρίθηκε ότι αν η

Επιτροπή, τα κράτη-μέλη, η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕπ) και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων (ΕΤΕ) ακολουθούσαν τον ίδιο ορισμό, θα ενισχυόταν η συνοχή και η αποτελεσματικότητα του συνόλου των πολιτικών υπέρ των ΜΜΕ και θα περιορίζονταν οι κίνδυνοι στρεβλώσεων του ανταγωνισμού.

Η σύσταση της Επιτροπής αποτελείται από 9 άρθρα. Τα κυριότερα σημεία τους αναφέρονται παρακάτω.

Επιχείρηση είναι κάθε μονάδα ανεξαρτήτως νομικής μορφής που ασκεί οικονομική δραστηριότητα όπως βιοτεχνική ή άλλη.

Ο αριθμός των εργαζομένων και τα οικονομικά όρια που ορίζουν το μέγεθος της επιχείρησης έχουν ως εξής :

- πολύ μικρές, μικρές ή μεσαίες θεωρούνται οι επιχειρήσεις με λιγότερους από 25 εργαζόμενους, ο ετήσιος κύκλος εργασιών τους δεν υπερβαίνει τα 50 εκατομμύρια ευρώ ή το σύνολο του ενεργητικού τους δεν υπερβαίνει τα 43 εκατομμύρια ευρώ
- ειδικότερα μικρές, ορίζονται οι επιχειρήσεις με λιγότερους από 50 εργαζόμενους και ο ετήσιος κύκλος εργασιών τους ή ο ισολογισμός τους δεν ξεπερνά τα 10 εκατομμύρια ευρώ
- πολύ μικρές είναι οι επιχειρήσεις με λιγότερους από 10 εργαζόμενους και ο ετήσιος κύκλος εργασιών τους ή ο ισολογισμός τους δεν ξεπερνά τα 2 εκατομμύρια ευρώ.

Για τον αριθμό των απασχολούμενων θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι μισθωτοί, τα άτομα που εργάζονται στην επιχείρηση και έχουν σχέση εξάρτησης με αυτήν, οι ιδιοκτήτες επιχειρηματίες και οι εταίροι που έχουν οικονομικά οφέλη από την επιχείρηση. Στους παραπάνω δεν πρέπει να υπολογίζονται οι μαθητευόμενοι ή οι σπουδαστές που βρίσκονται σε επαγγελματική εκπαίδευση στο πλαίσιο σύμβασης μαθητείας ή επαγγελματικής κατάρτισης.

Ως περίοδος αναφοράς για τον υπολογισμό του αριθμού των εργαζομένων, του κύκλου εργασιών και του ισολογισμού θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η τελευταία διαχειριστική χρήση της επιχείρησης. Στον κύκλο εργασιών της δεν θα πρέπει να υπολογίζεται ο ΦΠΑ ή άλλοι έμμεσοι φόροι.

Ανεξάρτητη είναι μια επιχείρηση όταν δεν συμμετέχει κατά ποσοστό 25% ή μεγαλύτερο του κεφαλαίου της ή των δικαιωμάτων των ψήφων της σε άλλη

επιχείρηση ή φυσικά πρόσωπα. Όπως και στον προηγούμενο ορισμό, έτσι και εδώ επιτρέπεται η κάλυψη ή και η υπερκάλυψη του 25% εφόσον το ποσοστό αυτό ελέγχεται από τους παρακάτω :

- δημόσιες εταιρείες συμμετοχών, εταιρείες επιχειρηματικού κεφαλαίου, φυσικά ή νομικά πρόσωπα που ασκούν δραστηριότητες επιχειρηματικού κινδύνου, επενδύουν σε κεφάλαια μη εισηγμένων σε χρηματιστήρια επιχειρήσεις και η επένδυση δεν υπερβαίνει το 1.250.000.ευρώ
- πανεπιστήμια, ερευνητικά κέντρα μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, θεσμικούς επενδυτές περιλαμβανομένου των ταμείων περιφερειακής ανάπτυξης, αυτόνομες τοπικές αρχές με ετήσιο προϋπολογισμό μικρότερο από 10 εκατομμύρια ευρώ και δραστηριοποιούνται σε περιοχές με λιγότερους από 5.000 κατοίκους.

Τα παραπάνω κριτήρια είναι συσσωρευτικά.

Η επιτροπή έχει δώσει στους αποδέκτες της σύστασης προθεσμία μέχρι 31/12/2004 για να συμμορφωθούν με αυτή ώστε με καταληκτική ημερομηνία την 31/3/2006 να γίνουν τυχόν τροποποιήσεις.

1.3 Ευρωπαϊκός χάρτης για τις μικρές επιχειρήσεις

Μετά τη σύνοδο κορυφής στην Λισσαβόνα η Έυρωπαϊκή Ένωση έθεσε ως στόχο να καταστεί παγκοσμίως η ανταγωνιστικότερη και δυναμικότερη οικονομία που θα βασίζεται στη γνώση, θα είναι ικανή για αειφόρο ανάπτυξη, θα έχει τη δυνατότητα να δημιουργήσει περισσότερες και καλύτερες θέσεις απασχόλησης και τέλος να πετύχει μεγαλύτερη κοινωνική συνοχή.

Το Ευρωπαϊκό συμβούλιο τον Ιούνιο 2000 στη Σάντα Μαρία ντε Φείρα ενέκρινε το χάρτη για τις μικρές επιχειρήσεις (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Ευρωπαϊκός Χάρτης για τις Μικρές Επιχειρήσεις). Αφορά την πολιτική που πρόκειται να ακολουθήσει η ΕΕ για τις μικρές επιχειρήσεις τα επόμενα χρόνια.

Στο πλαίσιο αυτό, οι μικρές επιχειρήσεις αναγνωρίζονται ως ο κινητήριος μοχλός της καινοτομίας, της απασχόλησης καθώς και της κοινωνικής και τοπικής

ολοκλήρωσης στην Ευρώπη. Πρέπει επομένως η ΕΕ να δημιουργήσει το καλύτερο περιβάλλον για τις μικρές επιχειρήσεις και το επιχειρηματικό πνεύμα.

Οι κυριότεροι λόγοι που την ώθησαν στην κατάρτιση του χάρτη των μικρών επιχειρήσεων είναι οι εξής :

- η δυναμική των μικρών επιχειρήσεων να ανταποκρίνονται στις νέες ανάγκες της αγοράς και τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης
- η σπουδαιότητα των μικρών επιχειρήσεων στην ενθάρρυνση της κοινωνικής και περιφερειακής ανάπτυξης, ενώ παράλληλα συμπεριφέρονται ως παράδειγμα πρωτοβουλίας και ανάληψης δεσμεύσεων
- ότι το επιχειρηματικό πνεύμα αποτελεί μία πολύτιμη και ζωτικής σημασίας δεξιότητα, γεγονός που γίνεται περισσότερο αισθητό στις μικρές επιχειρήσεις
- η επιτυχημένη επιχείρηση πρέπει να ανταμείβεται
- η αποτυχία που είναι συνεπακόλουθη της πρωτοβουλίας και της ανάληψης κινδύνων θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως μία ευκαιρία απόκτησης εμπειριών.

Η κατάσταση των μικρών επιχειρήσεων στην ΕΕ μπορεί να βελτιωθεί με δράσεις τόνωσης του επιχειρηματικού πνεύματος, με την αξιολόγηση των υφιστάμενων μέτρων, και όταν απαιτείται να αντικαθίστανται αυτά με φιλικά προς τις μικρές επιχειρήσεις αλλά και να διασφαλίζεται ότι οι αρμόδιοι για τη χάραξη της πολιτικής λαμβάνουν υπόψη τις ανάγκες των μικρών επιχειρήσεων. Για το σκοπό αυτό η Επιτροπή έχει δεσμευτεί :

- να ενισχύσει το καινοτόμο και επιχειρηματικό πνεύμα που επιτρέπει στις ευρωπαϊκές επιχειρήσεις να αντιμετωπίζουν τις προκλήσεις
- να επιδιώξει ένα ρυθμιστικό, φορολογικό και διοικητικό πλαίσιο που θα διευκολύνει την επιχειρηματική δραστηριότητα και θα βελτιώσει την κατάσταση των επιχειρηματιών
- να διασφαλίσει πρόσβαση σε αγορές βάσει ελαχίστων απαιτήσεων οι οποίες συνάδουν με τους στόχους προτεραιότητας της δημόσιας τάξης
- να διευκολύνει την πρόσβαση στις βέλτιστες μεθόδους έρευνας και τεχνολογίας
- να διευκολύνει την πρόσβαση σε χρηματοδοτικά μέσα στη διάρκεια ολόκληρου του κύκλου ζωής της επιχείρησης

- να βελτιώνει συνεχώς τις επιδόσεις της ούτω ώστε η ΕΕ να παρέχει το καλύτερο περιβάλλον παγκοσμίως για τις μικρές επιχειρήσεις
- να αφουγκράζεται τη φωνή των μικρών επιχειρήσεων
- να προωθεί αρίστης ποιότητας υποστήριξη για τις μικρές επιχειρήσεις.

Για την επικύρωση του χάρτη η επιτροπή καθορίζει δέκα δράσεις όπου πρέπει να εργαστεί προκειμένου να πετύχει τις δεσμεύσεις της.

1) Εκπαίδευση και επιμόρφωση για το επιχειρηματικό πνεύμα

Η Ευρώπη πρέπει να ενθαρρύνει το επιχειρηματικό πνεύμα και τις νέες ικανότητες από μικρότερη ηλικία. Σε όλα τα σχολικά επίπεδα πρέπει να διδάσκονται γενικές γνώσεις για τις επιχειρήσεις και το επιχειρηματικό πνεύμα. Ειδικότερα ενότητες σχετικές με τις επιχειρήσεις πρέπει να αποτελούν ουσιαστικό συστατικό των εκπαιδευτικών προγραμμάτων στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, στα κολέγια και τα πανεπιστήμια.

Η Επιτροπή θα προωθήσει τις επιχειρηματικές προσπάθειες των νέων και θα αναπτύξει κατάλληλα επιμορφωτικά προγράμματα για στελέχη σε μικρές επιχειρήσεις.

2) Φθηνότερη και ταχύτερη εκκίνηση

Το κόστος της έναρξης σε χρόνο και σε χρήμα των νέων επιχειρήσεων πρέπει να συγκαταλέγεται μεταξύ των ανταγωνιστικότερων στο κόσμο. Οι χώρες με τις μεγαλύτερες καθυστερήσεις και τις πιο πολύπλοκες διαδικασίες για την έγκριση νέων εταιρειών πρέπει να ενθαρρυνθούν για να πλησιάσουν το επίπεδο των ταχύτερων χωρών.

3) Καλύτερη νομοθεσία και ρυθμίσεις

Οι εθνικοί νόμοι περί πτώχευσης πρέπει να εξεταστούν βάσει σωστής πρακτικής. Η γνώση από ασκήσεις συγκριτικής αξιολόγησης πρέπει να οδηγεί στην βελτίωση των ισχυουσών πρακτικών στην Ε.Ε.

Οι ρυθμίσεις σε εθνικό και κοινοτικό επίπεδο πρέπει να εξεταστούν προσεκτικά ώστε να αξιολογηθεί ο αντίκτυπος τους στις μικρές επιχειρήσεις και τους επιχειρηματίες. Όποτε είναι δυνατόν, οι εθνικοί και οι κοινοτικοί κανόνες πρέπει να απλοποιούνται και οι κυβερνήσεις να χρησιμοποιούν φιλικά προς το χρήστη διοικητικά έγγραφα.

Οι μικρές επιχειρήσεις πρέπει να εξαιρούνται από ορισμένες υποχρεώσεις κανονιστικού χαρακτήρα. Στο πλαίσιο αυτό η Επιτροπή μπορεί να απλουστεύσει τη νομοθεσία περί ανταγωνισμού, έτσι να μειωθεί ο φόρτος συμμόρφωσης για τις μικρές επιχειρήσεις.

4) Διαθεσιμότητα των ικανοτήτων

Η Επιτροπή πρέπει να εξασφαλίσει ότι τα ιδρύματα επιμόρφωσης θα έχουν προγράμματα επιμόρφωσης εντός των επιχειρήσεων, να παρέχουν κατάλληλες ικανότητες προσαρμοσμένες στις ανάγκες των μικρών επιχειρήσεων και να παρέχουν δια βίου επιμόρφωση και παροχή συμβουλών.

5) Βελτίωση της πρόσβασης σε απευθείας σύνδεση

Οι δημόσιες αρχές πρέπει να αυξήσουν την ηλεκτρονική επικοινωνία με τις μικρές επιχειρήσεις. Οι συναλλαγές με επιχειρήσεις ηλεκτρονικά όπως η υποβολή φορολογικών δηλώσεων, η ανταλλαγή συμβουλών ή η απευθείας ηλεκτρονική σύνδεση είναι μερικά ενδεικτικά μέτρα που πρέπει να γίνουν.

6) Περισσότερα οφέλη από την Ενιαία Αγορά

Στο πλαίσιο της ενιαίας οικονομίας στην Ευρώπη και προκειμένου οι μικρές επιχειρήσεις να έχουν τα περισσότερα δυνατά οφέλη, πρέπει η αγορά να γίνει φιλική προς αυτές σε τομείς όπως, το ηλεκτρονικό εμπόριο, οι τηλεπικοινωνίες, οι επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας, οι δημόσιες προμήθειες και τα συστήματα διασυννοριακών προμηθειών.

Επίσης πρέπει να τηρούνται με αυστηρότητα οι κανόνες περί ανταγωνισμού τόσο οι εθνικοί όσο και οι κοινοτικοί ώστε οι μικρές επιχειρήσεις να προστατεύονται και να ανταγωνίζονται σε ίση βάση.

7) Φορολογικά και χρηματοοικονομικά ζητήματα

Πρέπει να γίνει αναπροσαρμογή στα εθνικά φορολογικά συστήματα ώστε να ενθαρρύνονται οι προσπάθειες των νέων επιχειρήσεων, να ευνοείται η επέκτασή τους και να διευκολύνεται η διαδοχή τους.

Με σκοπό την διευκόλυνση της χρηματοδότησης των μικρών επιχειρήσεων που κατά κανόνα έχουν τη μεγαλύτερη δυσκολία πρόσβασης σε πηγές χρηματοδότησης προτείνονται τα εξής :

- ο εντοπισμός και η άρση των εμποδίων για τη δημιουργία μιας πανευρωπαϊκής αγοράς κεφαλαίων και την εφαρμογή σχεδίου δράσης για χρηματοοικονομικές υπηρεσίες και επιχειρηματικά κεφάλαια
- βελτίωση της σχέσης μεταξύ τραπεζικού συστήματος και μικρών επιχειρήσεων
- βελτίωση της πρόσβασης στα διαρθρωτικά ταμεία και ανάληψη πρωτοβουλιών από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων για αύξηση της χρηματοδότησης σε επιχειρήσεις υψηλής τεχνολογίας.

8) Ενίσχυση των τεχνολογικών δυνατοτήτων των μικρών επιχειρήσεων

Να ενθαρρυνθεί η συνεργασία μεταξύ των επιχειρήσεων στον τομέα της τεχνολογίας με την ανάπτυξη ερευνητικών προγραμμάτων που θα έχουν εμπορική εφαρμογή. Προγράμματα που αφορούν συστήματα ποιότητας και πιστοποίησης πρέπει να προσαρμοστούν ώστε να ισχύουν και για μικρές πλέον επιχειρήσεις.

Πρέπει να ενταθεί η συνεργασία μεταξύ μικρών επιχειρήσεων και ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης τόσο σε εθνικό όσο και σε κοινοτικό επίπεδο.

9) Επιτυχημένα πρότυπα ηλεκτρονικών επιχειρήσεων και υποστήριξη κορυφαίων μικρών επιχειρήσεων.

Το Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο για τις ΜΜΕ αποκτά σημαντικό ρόλο αφού θα αποτελεί πηγή δράσης για την ΕΕ. Παράλληλα με αυτό πρέπει η μικρές επιχειρήσεις να έχουν εύκολη πρόσβαση σε ειδικούς πληροφόρησης για θέματα που τις αφορούν είτε μέσω ιστοσελίδων είτε μέσα από εθνικά ή κοινοτικά προγράμματα.

10) Ανάπτυξη ισχυρότερης και αποτελεσματικότερης εκπροσώπησης των συμφερόντων των μικρών επιχειρήσεων σε εθνικό και κοινοτικό επίπεδο

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει δεσμευτεί ότι θα αξιολογεί ετησίως και πριν από κάθε εαρινή σύνοδο κορυφής την πρόοδο που επιτυγχάνεται στον συντονισμό των εθνικών επιχειρηματικών πολιτικών. Για το σκοπό αυτό πρόκειται να εφαρμοστούν πολυετή προγράμματα ειδικά για τις επιχειρήσεις και το επιχειρηματικό πνεύμα.

1.4 Χαρακτηριστικά ΜΜΕ

1.4.1 Γενικά Χαρακτηριστικά ΜΜΕ

Σήμερα οι μικρές επιχειρήσεις υπερτερούν από αριθμητική τουλάχιστον άποψη έναντι των μεγάλων. Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο ΜΜΕ για το 2002, υπάρχουν περίπου 20,5 εκατομμύρια επιχειρήσεις στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Περιοχή (περιλαμβανομένης της Ελβετίας) που παρέχουν εργασία σε 122 εκατομμύρια εργαζόμενους. Το 93% των επιχειρήσεων είναι πολύ μικρές (0-9 εργαζόμενοι), 6% είναι μικρές (10-49), λιγότερο από 1% είναι μεσαίου μεγέθους και μόνο το 0,2% είναι μεγάλες επιχειρήσεις (250+). Ενδεικτικό της σημασίας των μικρών επιχειρήσεων στην Ευρώπη είναι ο πίνακας 1.1.

Πίνακας 1.1 : Μέγεθος ΜΜΕ στην Ευρώπη

Μέγεθος επιχειρήσεων (απασχολούμενοι)		Ποσοστό επί συνόλου 20.445.000 επιχ/σεων
Πολύ Μικρές	0-10	93%
Μικρές	10-49	6%
Μεσαίου Μεγέθους	50-250	1%

Πηγή : European Observatory of SMEs 2002 /No 8

Η υπεροχή των ΜΜΕ οφείλεται κυρίως στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους τα περισσότερα από τα οποία είναι και συγκριτικά πλεονεκτήματα :

Τα κυριότερα από αυτά είναι :

- η αμεσότητα της επικοινωνίας της διοίκησης τους με πελάτες, προμηθευτές και εργαζόμενους με συνέπεια την αποτελεσματικότερη εποπτεία της διοίκησης
- η ευελιξία της διοίκησης στη λήψη αποφάσεων. Οι μεγάλες επιχειρήσεις δυσκολεύονται να πάρουν γρήγορα αποφάσεις. Για παράδειγμα προτάσεις για διάφορα χρηματοδοτικά προγράμματα πρέπει πρώτα να επεξεργαστούν από τα διάφορα τμήματα μιας μεγάλης επιχείρησης πριν πάρουν τις ευλογίες της διοίκησης. Αυτό το γεγονός έρχονται να εκμεταλλευτούν οι μικρές επιχειρήσεις. Τώρα πλέον στην αγορά δεν ισχύει ότι <<ο μεγάλος τρώει το μικρό>> αλλά ότι <<ο γρήγορος τον αργό>>
- η προσαρμοστικότητα της παραγωγικής τους διαδικασίας. Έχουν τη δυνατότητα να προσαρμόζονται ταχύτερα στις αλλαγές της τεχνολογίας με αποτέλεσμα να μεταβάλλουν ευκολότερα το κόστος παραγωγής τους
- οι μικρές επιχειρήσεις παρουσιάζονται πιο καινοτόμες από τις μεγαλύτερες. Ως εκφραστές επιχειρηματικών ιδεών έχουν το πλεονέκτημα έναντι των μεγαλύτερων ότι οι ιδέες που παρουσιάζονται γίνονται γρηγορότερα πράξη
- είναι κυρίως οι επιχειρήσεις όπου έχει στραμμένη την προσοχή της η ΕΕ. Έτσι σε αυτές αναφέρονται τόσο φορολογικά κίνητρα (μικρότεροι φόροι για έναρξη δραστηριότητας), είτε μέτρα για αύξηση της απασχόλησης όπως και σειρά από μακροχρόνια χρηματοδοτικά προγράμματα.

Εκτός των παραπάνω όμως πρέπει να αναφερθούν και οι αδυναμίες που αντιμετωπίζουν σήμερα οι ΜΜΕ. Αδυναμίες που έρχονται να δυσκολέψουν τη θέση τους στην αγορά με αποτέλεσμα να παρατηρείται συνεχώς μεταβολή στις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε μία αγορά. Κάθε έτος μεγάλος αριθμός μικρών επιχειρήσεων κηρύσσει πτώχευση ενώ αντίστοιχα μεγάλος αριθμός ξεκινά δραστηριότητα.

Οι σημαντικότερες από τις αδυναμίες που αντιμετωπίζουν οι μικρές επιχειρήσεις είναι:

- έχουν δυσκολότερη πρόσβαση σε πηγές πληροφόρησης. Παρατηρείται το φαινόμενο να μην ενημερώνονται γρήγορα για αλλαγές που πρόκειται να συμβούν

στην αγορά με αποτέλεσμα να <<τρέχουν>> εκ των υστέρων να προλάβουν τις εξελίξεις

- οι παραγωγικές επιχειρήσεις έχουν κατά κανόνα μεγαλύτερο κόστος παραγωγής. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι δεν μπορούν είτε να έχουν καθετοποιημένη παραγωγή είτε να αγοράζουν μαζικά πρώτες ύλες για να πετύχουν χαμηλότερες τιμές με αποτέλεσμα να μην μπορούν να ανταγωνιστούν μεγαλύτερες επιχειρήσεις
- υπάρχει έλλειμμα γνώσεων διοίκησης. Μικρό μόνο ποσοστό των επιχειρηματιών έχουν γνώσεις διοίκησης. Οι περισσότεροι διατηρούν οικογενειακές επιχειρήσεις και οι γνώσεις που εφαρμόζουν είναι περισσότερο εμπειρικές παρά επιστημονικές. Το χειρότερο όμως με αυτούς του επιχειρηματίες είναι ότι δύσκολα δέχονται τη γνώμη των ειδικών. Συχνά σήμερα αντιμετωπίζουμε το φαινόμενο ο λογιστής που είναι ειδικευμένος υπάλληλος ή εξωτερικός συνεργάτης της επιχείρησης να θεωρείται ως συναυτουργός με τον επιχειρηματία για απόκρυψη στοιχείων από την εφορία
- οι μικρές επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν πρόβλημα πρόσβασης σε πηγές χρηματοδότησης. Είτε προγράμματα τραπεζών είναι αυτά είτε κοινοτικά προγράμματα. Τα πρόβλημα έχει να κάνει πάλι περισσότερο με την οργάνωση και το μάνατζμεντ της επιχείρησης. Σήμερα οι επιχειρήσεις συχνά δεν συνειδητοποιούν πόση χρηματοδότηση χρειάζονται με αποτέλεσμα είτε να υπερχρεώνονται είτε να χρηματοδοτούν μακροχρόνιες ανάγκες τους με βραχυπρόθεσμο δανεισμό. Όταν λυθεί το πρόβλημα αυτό, στη συνέχεια έχουν να αντιμετωπίσουν το κόστος χρηματοδότησης. Δανείζονται μικρότερα ποσά από ότι οι μεγάλες επιχειρήσεις με αποτέλεσμα να έχουν μεγαλύτερο κόστος και χειρότερους όρους αποπληρωμής. Τελικά δεν καλύπτουν σωστά τα προβλήματα ρευστότητας που έχουν
- αποφεύγουν κάθε μορφής συνεργασίας με άλλες επιχειρήσεις. Έτσι δυσκολεύονται είτε να αντιμετωπίσουν κοινούς κινδύνους είτε να εκμεταλλευτούν κοινές ευκαιρίες για διεξόδου σε νέες αγορές
- η στρατηγική μάρκετινγκ που εφαρμόζεται από τις μικρές επιχειρήσεις σίγουρα δεν είναι η αναμενόμενη. Το μάρκετινγκ απαιτεί πολύ καλή οργάνωση από πλευρά της επιχείρησης, γεγονός όμως που υστερούν οι ΜΜΕ. Στην αδυναμία εφαρμογής

σωστής πολιτικής μάρκετινγκ συμβάλει και το γεγονός ότι τομείς, όπως η τυποποίηση και η ποιότητα αναπτύσσονται τα τελευταία μόνο χρόνια στις μικρές επιχειρήσεις

- οι μικρές επιχειρήσεις λόγω του μεγέθους τους συναντούν τα μεγαλύτερα προβλήματα στο τομέα των εξαγωγών. Μια επιχείρηση που θέλει να στραφεί σε εξαγωγές θα πρέπει πρώτα να έχει αντιμετωπίσει όλες τις παραπάνω αδυναμίες. Όταν γίνονται προσπάθειες εξαγωγών από μικρότερες επιχειρήσεις είναι συνήθως σε πλαίσια διμερών συμφωνιών και έχουν περισσότερο διερευνητικό χαρακτήρα.

1.4.2 Χαρακτηριστικά MME στην ΕΕ

Σύμφωνα με τον Erkki Liikanen, Ευρωπαϊό Επίτροπο υπεύθυνο για την Επιχειρηματική και Πληροφοριακή Οργάνωση, οι επιχειρήσεις βρίσκονται στο κέντρο της στρατηγικής που τέθηκε σε εφαρμογή από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στη Λισσαβόνα τον Μάρτιο του 2000 (European Observatory Of SMEs 2002/No7). Στόχος του Συμβουλίου είναι η επίτευξη μεγαλύτερης ανταγωνιστικότητας και δυναμικής της ευρωπαϊκής οικονομίας μέσω της ανάπτυξης των επιχειρήσεων και ειδικότερα των MME.

Όργανο κλειδί για την μελέτη θεμάτων που αφορούν τις MME είναι το Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο των MME, που ξεκινώντας από το 1992 εκδίδει σχεδόν ετησίως έρευνα που αφορά περισσότερες από 7.600 MME.

Η τελευταία έρευνα (8^η) έγινε το 2002. Με τη μέθοδο της συνέντευξης συγκεντρώθηκαν ερωτηματολόγια από 7.669, δηλαδή περίπου 0,04% του συνόλου των MME (19 εκατομμύρια περίπου) από τα 15 κράτη μέλη της ΕΕ συν την Ισλανδία, το Λιχτεστάιν, τη Νορβηγία και την Ελβετία.

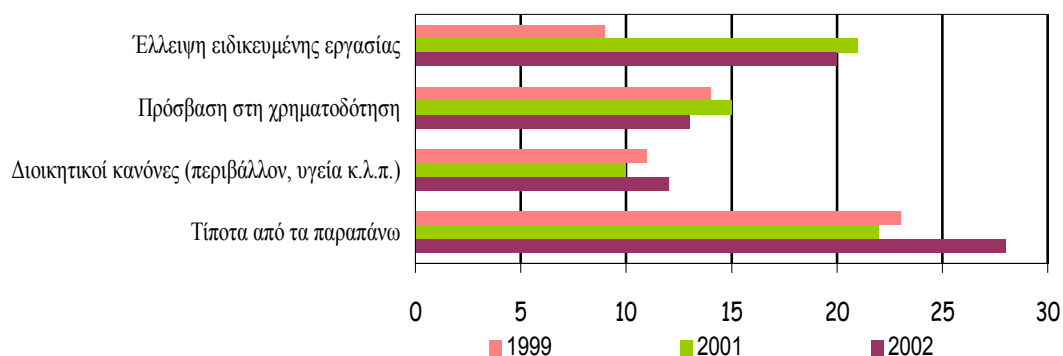
Η έρευνα αφορούσε 8 τομείς :

- τους επιχειρηματικούς περιορισμούς
- τις πολιτικές πρόσληψης προσωπικού
- την πρόσβαση στην χρηματοδότηση
- την μετάβαση στο ευρώ (η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε μεταβατικό στάδιο προς το ευρώ)

- την τεχνολογία και τυποποίηση
- την χρήση ηλεκτρονικών επικοινωνιών
- τη διεθνοποίηση
- την κοινωνική και περιβαλλοντική ευαισθησία

1) Επιχειρηματικοί περιορισμοί

Σύμφωνα με έρευνες του παρατηρητηρίου από το 1991 μέχρι το 2002 οι κυριότεροι τομείς που προβληματίζουν τις μικρές επιχειρήσεις είναι η ειδικευμένη εργασία, η πρόσβαση στη χρηματοδότηση, διοικητικοί κανονισμοί ή άλλα διαφορετικά θέματα. Στον σχήμα 1-1 φαίνονται τα μεγαλύτερα προβλήματα που θεωρούν οι ευρωπαίοι επιχειρηματίες ανασταλτικούς παράγοντες για την ανάπτυξη τους. Η έλλειψη ειδικευμένης εργασίας και η πρόσβαση σε πηγές χρηματοδότησης παραμένουν τα μεγαλύτερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ΜΜΕ.



Σχήμα 1-1 : Κυριότεροι επιχειρηματικοί περιορισμοί την περίοδο 1999 -2002

Πηγή :Observatory of European SMEs 2002/No8

2) Πολιτικές πρόσληψης προσωπικού

Κατά την πρόσληψη νέου προσωπικού, όπως αποδείχθηκε, δίδεται μεγαλύτερη σημασία σε γυναίκες-υπονήφιες εργαζόμενες, από ότι σε άλλες ομάδες προσωπικού, όπως άτομα με ειδικές ανάγκες, μακροπρόθεσμοι άνεργοι, άτομα χαμηλής εκπαίδευσης κ.λ.π. Παρά το γεγονός αυτό όμως, υπάρχει μεγάλη απόκλιση από χώρα σε χώρα αφού στο Λιχτεστάϊν στο Λουξεμβούργο και στις Κάτω Χώρες το ποσοστό αυτό είναι περίπου 22%, ενώ σε χώρες όπως η Πορτογαλία, η Δανία και το Ηνωμένο Βασίλειο τα αντίστοιχα ποσοστά είναι σχετικά χαμηλά (5% έως 8%).

3) Πρόσβαση στη χρηματοδότηση

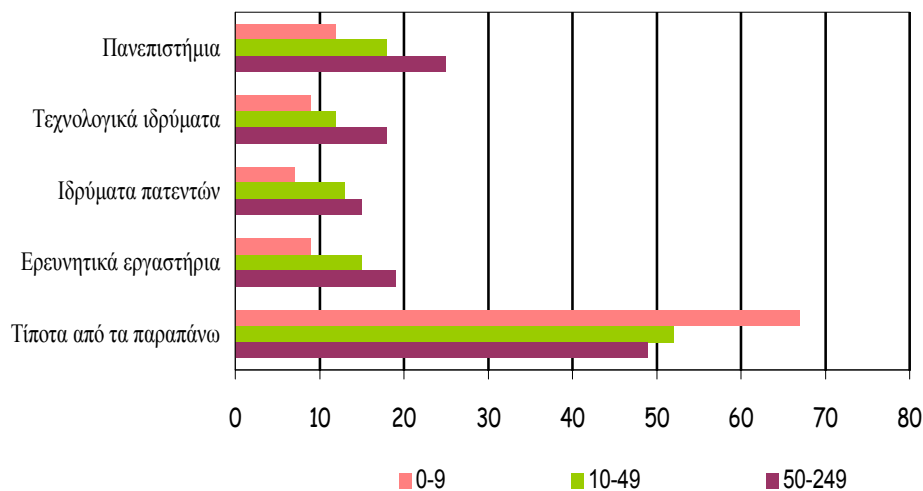
Ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν σήμερα οι ΜΜΕ είναι η πρόσβαση σε πηγές χρηματοδότησης καθώς το 13% των ΜΜΕ πιστεύει ότι η δυσκολία αυτή είναι πολύ σημαντικός επιχειρηματικός περιορισμός.

Οι περισσότερες ΜΜΕ (65%) θεωρούν ότι λαμβάνουν ικανοποιητικές υπηρεσίες από τις τράπεζες με τις οποίες ήδη συνεργάζονται, ενώ μόνο το 12% των επιχειρήσεων άλλαξε τράπεζα κατά τα τελευταία 3 χρόνια. Ο κυριότερος λόγος που τις ώθησε σε αυτή την αλλαγή ήταν οι καλύτεροι όροι συνεργασίας και η καλύτερη εξυπηρέτηση που τους προσέφερε η νέα τράπεζα.

Οι επιχειρήσεις που προσφεύγουν σε δανεισμό είναι πρωτίστως οι κατασκευαστικές, ακολουθούν οι επιχειρήσεις που ασχολούνται με χονδρικό και λιανικό εμπόριο και τέλος είναι οι επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών.

4) Τεχνολογία και τυποποίηση

Όπως έχουμε αναφέρει η καινοτομία αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό των μικρών επιχειρήσεων. Αρωγός τους γι' αυτό είναι η εφαρμογή νέας τεχνολογίας. Το παρακάτω σχήμα δείχνει πηγές άντλησης πληροφοριών για την τεχνολογία, την έρευνα και ανάπτυξη, τη χορήγηση αδειών κ.λ.π. Τα δύο τρίτα των ΜΜΕ όπως δεν είχαν καμία επαφή με αυτές τις πηγές κατά τα τελευταία 3 χρόνια. Οι κυριότερες πηγές πληροφόρησης εμφανίζονται στο σχήμα 1-2. Είναι ενδεικτικό ότι κυρίως οι μεγάλες σε μέγεθος επιχειρήσεις στρέφονται σε τρίτους για πληροφόρηση.



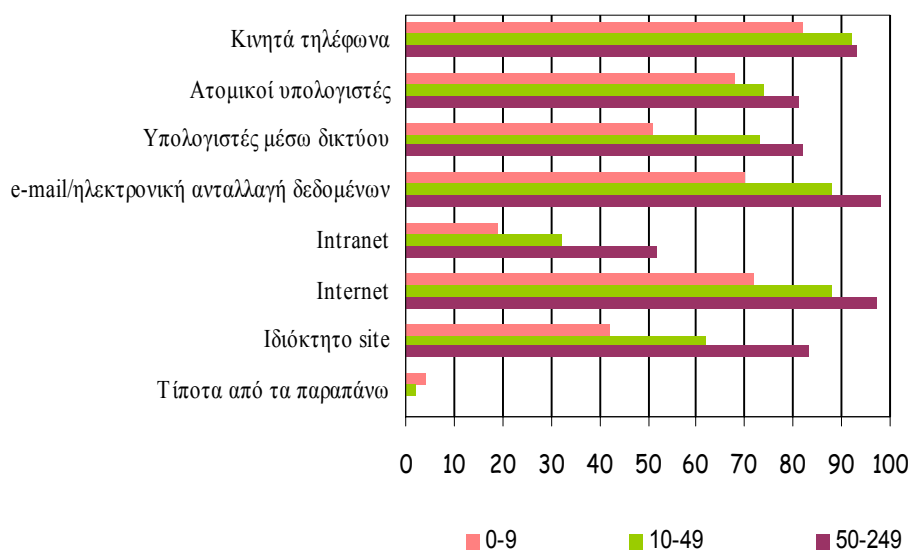
Σχήμα 1-2 : Πηγές Πληροφόρησης ΜΜΕ
Πηγή : Observatory of European SMEs 2002 /No 8

Οι πηγές που χρησιμοποιούνται για συγκέντρωση πληροφοριών σε θέματα προτύπων και τυποποίησης διαφέρουν τόσο από χώρα σε χώρα όσο και από τομέα σε τομέα :

- οι πολύ μικρές επιχειρήσεις που ασχολούνται με τις κατασκευές σε ποσοστό 65% στρέφονται στις ενώσεις τους για πληροφόρηση
- για την Ελλάδα και την Ισπανία οι ενώσεις, χειροτεχνίας, εμπορίου και βιομηχανίας είναι οι λιγότερο σημαντικές πηγές πληροφόρησης. Μόνο το 17% των ΜΜΕ στην Ελλάδα και το 22% της Ισπανίας, στράφηκαν στις παραπάνω ενώσεις για άντληση πληροφόρησης σε θέματα προτύπων και τυποποίησης
- αντίθετα πολλές επιχειρήσεις (47%) που παρέχουν υπηρεσίες στρέφονται στους εθνικούς οργανισμούς τυποποίησης για άντληση πληροφοριών σε θέματα προτύπων και τυποποίησης.

5) Χρήση ηλεκτρονικών επικοινωνιών

Οι επιχειρήσεις σήμερα χρησιμοποιούν διάφορους τύπους ηλεκτρονικών επικοινωνιών. Το ακόλουθο σχήμα 1-3 είναι ενδεικτικό των μέσων που χρησιμοποιούνται σήμερα στις ΜΜΕ για ανταλλαγή πληροφοριών. Η χρήση του διαδικτύου γίνεται κυρίως για ανταλλαγή αλληλογραφίας.



Σχήμα 1-3 : Πηγές χρήσης ηλεκτρονικών επικοινωνιών

Πηγή : Observatory of European SMEs 2002 /No 8

Η Ελλάδα σε σχέση με το σύνολο των χωρών βρίσκεται σε υψηλή θέση όσο αφορά την αύξηση χρήσης του Internet ως μέσου ανταλλαγής πληροφοριών. Την διετία 2001-2002 η μέση χρήση αυξήθηκε από 79% σε 85% όταν στην υψηλότερη χώρα (Αυστρία) τα αντίστοιχα ποσοστά ήταν 86% και 90%, ενώ στην χειρότερη χώρα (Πορτογαλία) ήταν 46% και 43%.

Σύμφωνα όμως με εθνική έρευνα της Ειδικής Γραμματείας για την Κοινωνία της Πληροφορίας του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας για τις τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών σε 1.800 επιχειρήσεις μέχρι 250 άτομα, μόνο το 34% των πολύ μικρών επιχειρήσεων (μέχρι 10 άτομα) διαθέτουν ηλεκτρονικό υπολογιστή και το 18% έχουν σύνδεση στο διαδίκτυο.

6) Διεθνοποίηση

Όπως είδαμε μία από τις αδυναμίες των μικρών επιχειρήσεων είναι η διεθνοποίηση, δηλαδή, η στροφή τους σε διεθνείς δραστηριότητες. Μόνο το 20% των ευρωπαϊκών ΜΜΕ έχουν εξαγωγική δραστηριότητα ή γενικότερα δραστηριότητα εκτός των συνόρων τους. Οι τομείς με τη μεγαλύτερη διεθνή δραστηριότητα είναι οι

βιομηχανίες, ακολουθούν το εμπόριο ενώ στην τελευταία θέση είναι οι επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών. Από αυτές τις επιχειρήσεις μόνο οι μεγαλύτερες (50-250 απασχολούμενοι) αναπτύσσουν διεθνή δραστηριότητα με ποσοστό 16,5% όταν οι μικρές (10-49) ακολουθούν με 4,5% και οι πολύ μικρές (0-9) μόλις με 2,5%.

7) Κοινωνική και περιβαλλοντική ευαισθησία

Από το σύνολο των μικρών επιχειρήσεων μόνο το 20% δίδει πληροφόρηση σχετικά με κοινωνικές ή περιβαλλοντικές δραστηριότητες που εφαρμόζει. Το ποσοστό αυτό φτάνει μέχρι το 29% για τις μεγαλύτερου μεγέθους επιχειρήσεις. Τα μικρά αυτά ποσοστά δικαιολογούνται από το αυξημένο κόστος που έχουν για τις μικρές επιχειρήσεις τέτοιου είδους δραστηριότητες, που μέχρι τώρα θεωρούνται περισσότερο <<είδος πολυτελείας>>.

1.4.3 Χαρακτηριστικά MME στις ΗΠΑ

Στις ΗΠΑ, σύμφωνα με το Office Of Advocacy του US Small Business Administration (www.sba.gov/advo) μικρή ή μεσαία θεωρείται μια επιχείρηση με λιγότερους από 500 εργαζόμενους. Όπως και στην ΕΕ έτσι και στις ΗΠΑ οι MME αποτελούν σημαντικό τμήμα της αμερικανικής οικονομίας.

Ο αριθμός τους το 2002 υπολογίζεται περίπου σε 22,9 εκατομμύρια. Απασχολούν το 99,7% του συνόλου των εργαζομένων και σε αυτές δημιουργήθηκαν το 60 – 80% των νέων θέσεων απασχόλησης την περίοδο 1999 – 2000.

Η πρόσβαση τους σε πηγές χρηματοδότησης και κυρίως σε εμπορικές τράπεζες δεν θεωρείται ιδιαίτερα ανασταλτικός παράγοντας για την ανάπτυξη τους. Πρόβλημα αντιμετωπίζουν κυρίως οι νέες επιχειρήσεις. Όμως στις ΗΠΑ, υπάρχει αρκετά μεγάλος αριθμός από <<φιλικές>> προς τις μικρές επιχειρήσεις τράπεζες. Το 2002 οι τράπεζες χρηματοδότησαν το 57% των αναγκών των επιχειρήσεων σε κεφάλαια, ενώ ως πηγή χρηματοδότησης ακολουθεί η αυτοχρηματοδότηση με ποσοστό 12%. Οι επιχειρήσεις που προτιμούνται από τις τράπεζες για χρηματοδότηση είναι οι κατασκευαστικές λόγω ισχυρής κεφαλαιακής διάρθρωσης και τελευταίες είναι οι επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών.

Το 40% των ΜΜΕ έχουν πρόσβαση στο διαδίκτυο. Οι κύριοι λόγοι που χρησιμοποιούν το διαδίκτυο είναι η έρευνα, η δημιουργία επιχειρηματικής ιστοσελίδας, η διαβίβαση αλληλογραφίας και για άλλους σκοπούς όπως η αγορά και πώληση αγαθών και η πρόσληψη προσωπικού.

Σε αντίθεση με την ΕΕ, στις ΗΠΑ το 97% των εξαγωγέων είναι μικρές ή πολύ μικρές επιχειρήσεις. Μάλιστα από αυτές το 65% έχει λιγότερους από 20 εργαζόμενους. Η αξία των εξαγωγών που πραγματοποιούνται από τις ΜΜΕ αντιπροσωπεύουν το 30% των συνολικών εξαγωγών. Οι 3 πιο δημοφιλείς εξαγωγικοί προορισμοί είναι ο Καναδάς, η Ιαπωνία και το Μεξικό. Οι επιχειρήσεις που έρχονται πρώτες σε εξαγωγές είναι οι κατασκευαστές βιομηχανικών μηχανημάτων και υπολογιστών.

Στον πίνακα 1.2 βλέπουμε μερικά συγκριτικά χαρακτηριστικά των ευρωπαϊκών και των αμερικάνικων ΜΜΕ.

Πίνακας 1.2 : Χαρακτηριστικά ευρωπαϊκών και αμερικάνικων ΜΜΕ

	Ε.Ε	Η.Π.Α.
Συνολικός Αριθμός ΜΜΕ	20.445.000	22.900.000
Μικρή ή Μεσαία Επιχ/ση	μέχρι 250 εργαζόμενοι	μέχρι 500 εργαζόμενοι
Εξαγωγική Δραστηριότητα	20%	30%

1.4.4 Χαρακτηριστικά ΜΜΕ στην Ιαπωνία

Στην Ιαπωνία σύμφωνα με τη Λευκή Βίβλο για τις μικρές επιχειρήσεις που δημοσίευσε τον Σεπτέμβριο 2003 το Ινστιτούτο Ερευνών για τις Μικρές Επιχειρήσεις του Υπουργείου Οικονομικών, Εμπορίου και Βιομηχανίας (www.meti.go.jp/english/report) το μέγεθος στις ΜΜΕ ορίζεται με βάση το προσωπικό και τον κλάδο που δραστηριοποιείται η κάθε επιχείρηση. Έτσι γενικά μικρή ή μεσαία χαρακτηρίζεται μια επιχείρηση με λιγότερους από 300 εργαζόμενους (ή κεφάλαιο μέχρι 300 εκατομμ. Ιαπωνικά Γιέν – JPY). Ειδικότερα στο χονδρικό εμπόριο ΜΜΕ είναι μια επιχείρηση με λιγότερους από 100 εργαζόμενους (ή κεφάλαιο μέχρι 100 εκατομμ. JPY), στο λιανικό εμπόριο με λιγότερους από 50 εργαζόμενους (ή

κεφάλαιο μέχρι 50 εκατομμ. JPY) και στις εταιρείες παροχής υπηρεσιών με λιγότερους από 100 εργαζόμενους (ή κεφάλαιο μέχρι 50 εκατομμ. JPY). Η σημασία τους στην οικονομία είναι καθοριστική αφού το 81% του συνόλου των εργαζομένων βρίσκεται στις MME (42 εκατομμ). Σε αριθμό επιχειρήσεων το 99,7% (4.837χιλ.) του συνόλου αποτελείται από μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, σύμφωνα με το Japan Small and Medium Enterprise Corporation (JASMEC) (www.jasmec.go.jp/english/index.html).

Οι MME στην κατασκευαστική βιομηχανία κατέχουν το 99,5%, στον τομέα του χονδρικού εμπορίου το 98,3% και στο λιανικό εμπόριο το 99%. Από το σύνολο των επιχειρήσεων που έχουν υπεράκτιες δραστηριότητες το 22,9% αποτελείται από MME ενώ το 70% αυτών των δραστηριοτήτων γίνονται στην Ασία.

Οι μικρές επιχειρήσεις δανείζονται με δυσμενέστερους όρους από ότι οι μεγαλύτερες (υψηλότερα επιτόκια, μεγαλύτερες εγγυήσεις κ.λ.π.), ενώ από αυτές οι κατασκευαστικές μπορούν να δανειστούν πιο εύκολα και ακολουθούν οι επιχειρήσεις λιανικού και χονδρικού εμπορίου (Υπουργείο Διεθνούς Εμπορίου και Βιομηχανίας Ιούνιος 1999).

Στον πίνακα 1.3 βλέπουμε μερικά συγκριτικά χαρακτηριστικά των ευρωπαϊκών και των ιαπωνικών MME.

Πίνακας 1.3 : Χαρακτηριστικά ευρωπαϊκών και ιαπωνικών MME

	Ε.Ε	ΙΑΠΩΝΙΑ
Συνολικός Αριθμός MME	20.445.000	4.800.000
Μικρή ή Μεσαία Επιχ/ση	μέχρι 250 εργαζόμενοι	μέχρι 300 εργαζόμενοι
Απασχολούμενοι εργαζόμενοι	122.000.000	42.000.000
Εξαγωγική Δραστηριότητα	20%	22,9%

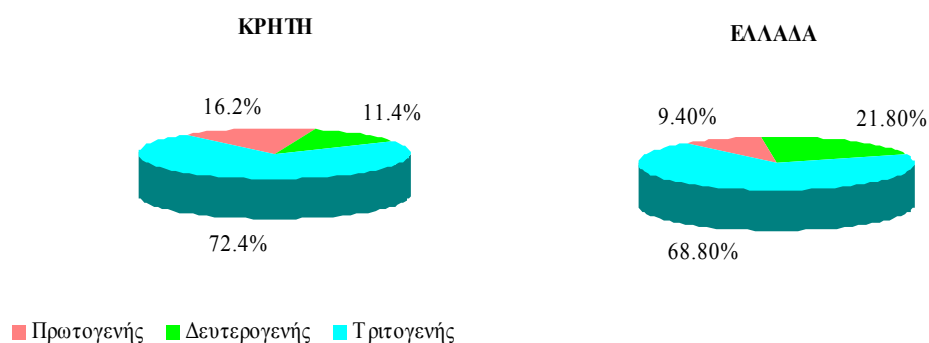
1.4.5 Χαρακτηριστικά Επιχειρήσεων Περιφέρειας Κρήτης

Η οικονομία της Κρήτης, βασίζεται κυρίως στον πρωτογενή τομέα και τον τουρισμό. Η τομεακή κατανομή της οικονομικής δραστηριότητας στην Κρήτη παρουσιάζει σημαντικές διαφοροποιήσεις έναντι αυτής του συνόλου της χώρας. Συγκεκριμένα, ο αγροτικός τομέας είναι πολύ εκτεταμένος, με κυρίαρχες τις

καλλιέργειες ελιών, κηπευτικών και εσπεριδοειδών. Κατά τα έτη 1994-1998 το μέσο μερίδιό του στο ΑΠΠ (Ακαθάριστο Περιφερειακό Προϊόν) ήταν 16,2%, έναντι μόλις 9,4% σε ολόκληρη τη χώρα (www.icap.gr).

Ο πληθυσμός της Κρήτης μεταξύ 1991 και 2001 αυξήθηκε κατά 11,3% και ανήλθε σε 601.131 άτομα το 2001. Η αύξηση αυτή ήταν η δεύτερη υψηλότερη μεταξύ όλων των περιφερειών της χώρας. Η ανεργία στην Κρήτη είναι η χαμηλότερη μεταξύ όλων των περιφερειών. Το ποσοστό ανεργίας ανέρχεται σε 6,3%, έναντι 11,1% το 2001 σε ολόκληρη την Ελλάδα. Αποτελεί δε το χαμηλότερο ποσοστό στις περιφέρειες της Ελλάδας, ακολουθεί η Πελοπόννησος με 7,3%, σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat για την Ευρώπη των 25 για το 2002.

Υψηλότερη ήταν και η μέση συνεισφορά του τριτογενούς τομέα στο ΑΠΠ της Κρήτης, 72,4% το 2001 έναντι 68,8% το 1991. Στο σχήμα 1-4 έχουμε τη τομεακή κατανομή της οικονομικής δραστηριότητας στο νησί σε σχέση με την υπόλοιπη Ελλάδα. Ο τουρισμός είναι ιδιαίτερα σημαντικός. Εκτιμάται ότι περίπου το 15% του ΑΠΠ δημιουργείται από σχετικές δραστηριότητες. Αντίθετα, το μερίδιο της κρητικής βιομηχανίας ήταν μόλις 11,4% έναντι 21,8% σε ολόκληρη την Ελλάδα.

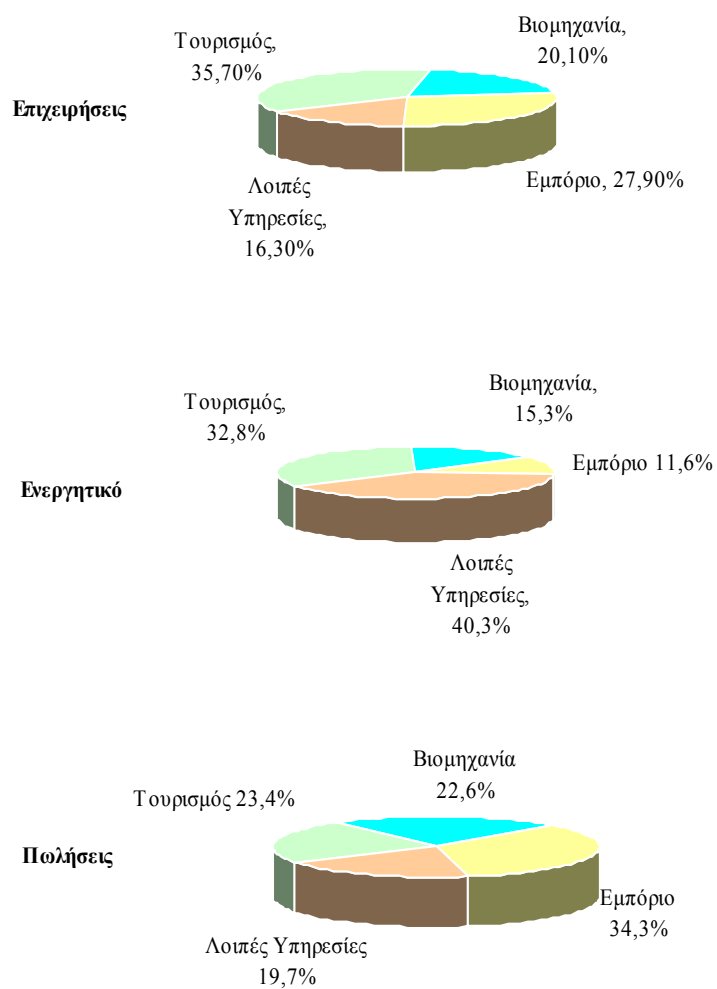


Σχήμα 1-4 : Τομεακή κατανομή οικονομικής δραστηριότητας

Πηγή: ICAP

Στο σχήμα 1-5 βλέπουμε τη τομεακή κατανομή ορισμένων μεγεθών των επιχειρήσεων όπως είναι ο αριθμός τους το ενεργητικό τους και οι πωλήσεις τους στους κλάδους του τουρισμού, της βιομηχανίας του εμπορίου και των υπηρεσιών. Σε

σύνολο αριθμού και συνόλου ενεργητικού υπερτερούν οι τουριστικές επιχειρήσεις ενώ σε σύνολο κύκλου εργασιών οι εμπορικές επιχειρήσεις.



Σχήμα 1-5 : Η Τομεακή Κατανομή των Επιχειρήσεων, των Κεφαλαίων και των Πωλήσεων το 2001
Πηγή : ICAP

Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των κρητικών επιχειρήσεων και του περιβάλλοντος που αναπτύσσονται συνοψίζονται ως εξής :

- η Κρήτη είναι κεντρικό μεν σημείο στη Μεσόγειο δεν διαθέτει όμως κομβικό λιμάνι
- οι επιχειρήσεις που θέλουν να δραστηριοποιηθούν σε εξαγωγές έχουν το πλεονέκτημα της γεωγραφικής θέσης του νησιού. Έτσι οι αγορές της Μέσης Ανατολής, της βορείου Αφρικής της Ασίας και των χωρών της Μεσογείου δεν πρέπει να θεωρούνται δυσπρόσιτες
- οι κλιματολογικές συνθήκες είναι από τις καλύτερες στην περιοχή της ανατολικής Μεσογείου. Αυτές ευνοούν όχι μόνο καλύτερα προϊόντα στον πρωτογενή τομέα αλλά και ευνοϊκές συνθήκες για ανάπτυξη του τουρισμού
- η κρητική διατροφή όπως αναδεικνύεται πρόσφατα ως διάσημο μοντέλο διατροφής, αποτελεί πρόσθετο όπλο όσων ασχολούνται με την παραγωγή και διακίνηση τροφίμων
- υπάρχει έλλειψη τυποποίησης των προϊόντων.

1.5 Η Πορεία των Κρητικών Επιχειρήσεων

Η ανάλυση που ακολουθεί βασίζεται στα οικονομικά δεδομένα των επιχειρήσεων ΑΕ και ΕΠΕ, οι οποίες περιλαμβάνονται στη νέα έκδοση του Οδηγού των Επιχειρήσεων της Κρήτης και έχουν έδρα το νησί. Τα στοιχεία αναφέρονται στην πενταετία 1997-2001 και προέρχονται από τους ισολογισμούς και τους λογαριασμούς αποτελεσμάτων χρήσης των επιχειρήσεων αυτών που είναι καταχωρημένες στη Βάση Δεδομένων της ICAP.

Προκύπτει ότι ο επιχειρηματικός τομέας της κρητικής οικονομίας αναπτύχθηκε με ταχείς ρυθμούς κατά την εξεταζόμενη χρονική περίοδο. Ωστόσο τα μέσα ανά επιχείρηση μεγέθη (σύνολο ενεργητικού, πάγια, κέρδη κ.λ.π.) αυξήθηκαν με χαμηλότερους ρυθμούς έναντι των αντίστοιχων συνολικών μεγεθών. Τα μεγέθη του τουρισμού καλύπτουν το ένα τρίτο τόσο του συνολικού αριθμού των επιχειρήσεων

ΑΕ και ΕΠΕ όσο και των κεφαλαίων του συνόλου. Η εξέλιξη των βασικών μεγεθών για το σύνολο των ισολογισμών των κρητικών επιχειρήσεων φαίνεται στον πίνακα 1.4 ενώ στον επόμενο πίνακα 1.5 φαίνεται η εξέλιξη των μεγεθών ανά επιχείρηση (μέσες τιμές).

Πίνακας 1.4 : Βασικά χρηματοοικονομικά μεγέθη για το σύνολο των επιχειρήσεων της Κρήτης (ποσά σε χιλ. ευρώ)

Μέγεθος	1997	1998	1999	2000	2001	Μέση τιμή	Μεταβολή '97-'01
Καθαρά Πάγια	1.462.299	1.662.000	2.067.894	2.689.257	3.401.300	2.256.550	132,60%
Κυκλοφορούν	639.531	839.695	1.191.438	1.302.706	1.292.583	1.053.191	102,11%
Σύν. Ενεργητικού	2.101.733	2.501.511	3.259.234	3.991.894	4.693.778	3.309.630	123,33%
Ίδια Κεφάλαια	962.678	1.137.398	1.636.575	1.893.813	1.999.585	1.526.008	107,71%
Σύν. Υποχρεώσεων	1.139.055	1.364.127	1.622.659	2.098.082	2.694.193	1.783.623	136,53%
Πωλήσεις	1.562.397	1.796.283	2.100.679	2.304.617	2.442.111	2.041.217	56,31%
Μικτά Κέρδη	280.664	363.309	452.096	468.995	510.349	415.083	81,84%
Χρημ/κά Έξοδα	57.455	75.126	78.947	89.423	108.945	81.979	89,62%
Λειτουργικά Κέρδη	40.018	79.315	126.616	89.186	80.133	83.054	100,24%
Κέρδος προ Φόρου	28.844	64.464	131.208	67.696	67.364	71.915	133,55%
Επιχειρήσεις	891	948	1.004	1.063	942		

Πηγή : ICAP

Πίνακας 1.5 : Βασικά μεγέθη των επιχειρήσεων της Κρήτης (μέσες τιμές) (ποσά σε χιλ. ευρώ)

Μέγεθος	1997	1998	1999	2000	2001	Μέση τιμή	Μεταβολή '97-'01
Καθαρά Πάγια	1.641	1.753	2.060	2.530	3.611	2.319	120,05%
Κυκλοφορούν	718	886	1.187	1.225	1.372	1.078	91,09%
Σύνολο Ενεργητικό	2.359	2.639	3.246	3.755	4.983	3.396	111,23%
Ίδια Κεφάλαια	1.080	1.200	1.630	1.782	2.123	1.563	96,57%
Σύνολο	1.278	1.439	1.616	1.974	2.860	1.833	123,79%
Πωλήσεις	1.754	1.895	2.092	2.168	2.592	2.100	47,78%
Μικτά Κέρδη	315	383	450	441	542	426	72,06%
Χρημ/κά Έξοδα	64	79	79	84	116	84	81,25%
Λειτουργικά Κέρδη	45	84	126	84	85	85	88,89%
Κέρδος προ Φόρου	32	68	131	64	72	73	125,00%
Επιχειρήσεις	891	948	1.004	1.063	942		

Πηγή : ICAP

Στα μεγέθη των ισολογισμών, παρατηρείται διεύρυνση του συνολικού ενεργητικού με μέσο ετήσιο ρυθμό 22,2%, σε € 4,7 δισ. το 2001. Τα τρία τέταρτα της αύξησης αυτής προήλθαν από άνοδο των παγίων. Η χρηματοδότηση έγινε κατ' αναλογία 60:40 μέσω νέων υποχρεώσεων και εισροών ιδίων κεφαλαίων.

Οι συνολικές πωλήσεις των επιχειρήσεων αυξήθηκαν με μέσο ετήσιο ρυθμό 11,8% μεταξύ 1997 και 2001 και έφθασαν τα € 2,4 δισ. Λόγω της βραδύτερης ανόδου του κόστους, τα μικτά κέρδη διευρύνθηκαν κατά 16,1% και ανήλθαν σε € 510 εκ. Τα προ φόρου κέρδη έφθασαν το υψηλότερο σημείο τους το 1999. Εν συνεχεία μειώθηκαν και σταθεροποιήθηκαν στο ποσό των € 67 εκ.

Η αποδοτικότητα των ιδίων κεφαλαίων παρέμεινε σε χαμηλά επίπεδα καθ' όλη σχεδόν την πενταετία 1997-2001. Αυτό οφείλεται αφενός στη χαμηλή κερδοφορία, και αφ' ετέρου στην αύξηση των ιδίων κεφαλαίων. Χαμηλό ήταν και το περιθώριο καθαρού κέρδους. Επίσης, η σχέση ξένα προς ίδια κεφάλαια και η γενική ρευστότητα δεν παρουσίασαν μεγάλες μεταβολές. Η εξέλιξη συνολικά των βασικών χρηματοοικονομικών δεικτών φαίνεται στον πίνακα 1.6.

Πίνακας 1.6 : Βασικοί χρηματοοικονομικοί δείκτες των επιχειρήσεων της Κρήτης(%)

Δείκτες	1997	1998	1999	2000	2001	Μέση τιμή	Μεταβολή '97-'01
Αποδοτικότητα *	3,0	5,7	8,0	3,6	3,4	4,7	13,33%
Μικτό Περιθώριο	18,0	20,2	21,5	20,3	20,9	20,2	16,11%
Καθαρό Περιθώριο	1,8	3,6	6,2	2,9	2,8	3,5	55,56%
Ξένα προς Ίδια Κεφάλαια	1,2	1,2	1,0	1,1	1,4	1,2	16,67%
Γενική Ρευστότητα **	0,9	0,8	1,2	1,1	0,8	1,0	-11,11%
Επιχειρήσεις	891	948	1.004	1.063	942		

Πηγή: ICAP

* Ορίζεται ως ο λόγος των προ φόρων κερδών προς τα ίδια κεφάλαια

** Ορίζεται ως ο λόγος του κυκλοφορούντος ενεργητικού προς τις βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις

ΠΗΓΕΣ – ΦΟΡΕΙΣ - ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ ΜΜΕ

2.1 Πηγές Χρηματοδότησης ΜΜΕ

Ένας ανασταλτικός παράγοντας στην ανάπτυξη των μικρών επιχειρήσεων είναι η πρόσβαση σε πηγές χρηματοδότησης. Μπορούν να αντλήσουν κεφάλαια είτε μέσα από την επιχείρηση είτε από το περιβάλλον της. Οι κύριες χρηματοδοτικές ανάγκες της επιχείρησης είναι :

- Βραχυπρόθεσμα κεφάλαια που έρχονται να καλύψουν ανάγκες του κύκλου εκμετάλλευσης της επιχείρησης. Όταν για παράδειγμα μια επιχείρηση πουλά στους πελάτες της με πίστωση διάρκειας 2 μηνών και πληρώνει τους προμηθευτές της με πίστωση διάρκειας 1 μήνα. Τότε υπάρχει η ανάγκη κεφαλαίου κίνησης που χρηματοδοτεί αυτή τη διαφορά. Τα βραχυπρόθεσμα κεφάλαια είναι συνήθως μικρότερης αξίας.
- Μακροπρόθεσμα κεφάλαια που ικανοποιούν συνήθως μεγαλύτερης αξίας δαπάνες όπως είναι πάγιες εγκαταστάσεις και εξοπλισμός.

Οι βασικές πηγές χρηματοδότησης είναι :

α) Αυτοχρηματοδότηση

Κάθε επιχείρηση μπορεί να αντλήσει κεφάλαια μέσω της δραστηριότητας της, όταν αυτή είναι κερδοφόρα. Έτσι από τα κέρδη της μπορεί να εξυπηρετήσει τις δανειακές της υποχρεώσεις. Η αυτοχρηματοδότηση μπορεί να γίνει με δύο τρόπους :

- με αύξηση του μετοχικού κεφαλαίου της επιχείρησης, δηλαδή με εισροή μετρητών από τους επιχειρηματίες πέρα, από το αρχικό κεφάλαιο δημιουργίας της. Αυτός ο τρόπος δεν έχει ανασταλτικούς παράγοντες για τους επιχειρηματίες αφού το μόνο ουσιαστικό έξοδο που υπάρχει, είναι ο φόρος συγκέντρωσης κεφαλαίου που είναι 1% επί του συγκεντρωμένου κεφαλαίου. Όταν το κεφάλαιο όμως που πρέπει να συγκεντρωθεί για να γίνει η αύξηση είναι μεγάλο, τότε το ποσοστό 1% του φόρου δεν είναι αμελητέο
- με παρακράτηση των κερδών της χρήσης και διάθεση τους για την κάλυψη των αναγκών της επιχείρησης. Σήμερα όμως λόγω της μεγάλης φορολογίας των επιχειρήσεων οι περισσότερες χρησιμοποιούν <<τεχνάσματα>> ώστε να εμφανίζουν όσο το δυνατόν λιγότερα κέρδη. Το κράτος προκειμένου να δώσει κίνητρα για την εμφάνιση κερδών, παρέχει τη δυνατότητα σε επιχειρήσεις που εντάσσονται σε αναπτυξιακούς νόμους να εμφανίζουν κέρδη ως αφορολόγητα αποθεματικά.

β) Πιστωτικά Ιδρύματα

Οι τράπεζες αποτελούν βασική πηγή χρηματοδότησης. Παρέχουν κεφάλαια κίνησης για βραχυπρόθεσμο δανεισμό ή μακροπρόθεσμο κεφάλαια για μακροπρόθεσμο δανεισμό. Σε κάθε περίπτωση όμως οι μικρές επιχειρήσεις αντιμετωπίζονται καχύποπτα. Σε αυτό βέβαια συνηγορεί και η ίδια η επιχείρηση όταν χωρίς την διάθεση ιδίων κεφαλαίων απαιτεί συνήθως από την τράπεζα να χρηματοδοτήσει αυτή το μεγαλύτερο μέρος των δανειακών της αναγκών. Έτσι ο δανεισμός έχει μεγαλύτερο κόστος για την επιχείρηση και γίνεται με δυσμενέστερους όρους.

γ) Νέα χρηματοδοτικά προϊόντα

Κατά την τελευταία δεκαετία έχουν παρουσιαστεί και την ελληνική αγορά νέοι θεσμοί χρηματοδότησης όπως είναι η χρηματοδοτική μίσθωση (leasing), η εκχώρηση επιχειρηματικών απαιτήσεων (factoring) και άλλοι που θα αναφερθούμε εκτενέστερα στη συνέχεια. Έτσι οι επιχειρήσεις έχουν εναλλακτικούς τρόπους χρηματοδότησης που πολλές φορές είναι ιδιαίτερα ευνοϊκοί όσο αφορά κυρίως τα φορολογικά κίνητρα που παρέχουν.

δ) Το συναλλακτικό κύκλωμα της επιχείρησης

Μια επιχείρηση που δραστηριοποιείται μεγάλο χρονικό διάστημα σε μία αγορά έχει τη δυνατότητα να πετύχει καλύτερους όρους συναλλαγών είτε με τους πελάτες της είτε με τους προμηθευτές της. Έτσι μπορεί αφενός να <<πιέσει>> τους πελάτες να εξοφλούν νωρίτερα τους λογαριασμούς της και αφετέρου μπορεί να ζητήσει από τους προμηθευτές της να καθυστερήσει τις πληρωμές της. Με αυτό τον τρόπο μέσω μεγαλύτερης πίστωσης από τους προμηθευτές της αποκτά καλύτερη ρευστότητα.

Αυτά βέβαια ισχύουν κατά περίπτωση, αφού διαφορετική διαπραγματευτική δύναμη έχει μία επιχείρηση που βρίσκεται σε ολιγοπωλειακή αγορά και διαφορετική μια άλλη που δραστηριοποιείται σε ανταγωνιστικότερο περιβάλλον. Επίσης διαφορετικά αντιμετωπίζει ένας προμηθευτής έναν μεγάλο πελάτη που συνεργάζεται χρόνια και διαφορετικά έναν μικρότερο που ξεκινά τώρα τη δραστηριότητα του.

ε) Αναπτυξιακά Προγράμματα

Μετά την ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση έχουν αρχίσει να εφαρμόζονται διάφορα αναπτυξιακά πρόγραμμα τα οποία κυρίως μέσα από αναπτυξιακούς νόμους παρέχουν κίνητρα για υφιστάμενες αλλά και για νέες επιχειρήσεις. Βασικός σκοπός των προγραμμάτων αυτών είναι η ενίσχυση κυρίως των μικρομεσαίων επιχειρήσεων ώστε να μπορέσουν να αντεπεξέλθουν στις δυσκολίες του έντονα ανταγωνιστικού περιβάλλοντος που δραστηριοποιούνται.

Οι πολύ μικρές επιχειρήσεις (μέχρι 10 εργαζόμενους) έχουν τις μεγαλύτερες δυσκολίες πρόσβασης στις παραπάνω πηγές χρηματοδότησης από τις άλλες κατηγορίες μικρών επιχειρήσεων. Πιστεύοντας ότι τα αναπτυξιακά προγράμματα αποτελούν βασική πηγή χρηματοδότησης αυτών των επιχειρήσεων στην παρούσα εργασία θα γίνει εκτενέστερη μνεία γι' αυτά στην συνέχεια.

2.2 Είδη Χρηματοδότησης

2.2.1 Τραπεζικός Δανεισμός

Αποτελεί το συνηθέστερο τρόπο δανειοδότησης των επιχειρήσεων. Αυτό όμως που συχνά παρατηρείται είναι λανθασμένες επιχειρηματικές επιλογές τόσο από την πλευρά των επιχειρήσεων όσο όμως και από την πλευρά των τραπεζών. Έτσι παρατηρείται το φαινόμενο οι επιχειρήσεις να χρηματοδοτούν μακροπρόθεσμες ανάγκες με βραχυπρόθεσμα κεφάλαια. Οι μεν επιχειρήσεις, που στην πλειοψηφία τους αποτελούν ατομικές επιχειρήσεις, δεν έχουν τις αναγκαίες γνώσεις για να προβούν στον κατάλληλο με τις ανάγκες τους δανεισμό. Οι δε τράπεζες μέσα στο κλίμα του έντονου ανταγωνισμού που και αυτές δραστηριοποιούνται, δεν έχουν το ρόλο συμβούλου προς τις επιχειρήσεις αλλά προσπαθούν να προωθήσουν τα προϊόντα τους, έστω και με λάθος τρόπο.

2.2.2 Χρηματοδοτική Μίσθωση (Leasing)

Σύμφωνα με αυτή τη μορφή χρηματοδότησης, η εταιρεία Leasing (εκμισθωτής) αγοράζει τον κεφαλαιουχικό εξοπλισμό που επιλέγει η επιχείρηση (μισθωτής), και στην συνέχεια τον μισθώνει σε αυτόν για συγκεκριμένη χρονική περίοδο, έναντι προσυμφωνημένων μισθωμάτων (ενοίκια) που καταβάλλονται σε

τακτά χρονικά διαστήματα. Μετά το πέρας της περιόδου αυτής ο εξοπλισμός περνά στην κυριότητα του μισθωτή.

Με αυτό τον τρόπο η επιχείρηση μπορεί να αποκτήσει κινητά περιουσιακά στοιχεία όπως εξοπλισμό ή ακίνητα. Όσο αφορά τα πάγια στην Ελλάδα δεν προβλέπεται ακόμα η αγορά οικοπέδων μέσω leasing. Με το leasing η επιχείρηση έχει συνήθως φορολογικά οφέλη αφού το μίσθωμα θεωρείται έξοδο και κατά περίπτωση (πλήρως ή μερικώς) εκπίπτει από τα έσοδα με αποτέλεσμα να εμφανίζονται λιγότερα φορολογητέα κέρδη.

Ο θεσμός του leasing εφαρμόζεται στη χώρα μας από τις αρχές του 1990. Σήμερα στη χώρα μας δραστηριοποιούνται πολλές εταιρείες leasing. Οι περισσότερες από αυτές είναι θυγατρικές εταιρείες μεγάλων τραπεζικών ομίλων μέσω των οποίων προωθούν τα προϊόντα τους.

Οι κυριότερες μορφές χρηματοδοτικής μίσθωσης είναι :

- Η άμεση μίσθωση. Είναι η συνηθέστερη μορφή μίσθωσης όπου εφαρμόζεται σε κινητά και ακίνητα πάγια ο ορισμός της μίσθωσης όπως έχει αναφερθεί προηγουμένως.
- Η πώληση και επαναμίσθωση (sales and lease back). Είναι πιο σύνθετη μορφή όπου ο μισθωτής αρχικά πουλά το πάγιο που έχει στην εταιρεία leasing και αυτή στη συνέχεια το μισθώνει πάλι σε αυτόν. Με αυτό τον τρόπο η επιχείρηση αποκτά ρευστότητα μέσω παγίων που έχει στην κυριότητα της, ενώ είναι και ένας τρόπος για να διορθωθούν λανθασμένες επιχειρηματικές επιλογές π.χ. το πάγιο να είχαν αγοραστεί αρχικά με βραχυπρόθεσμα κεφάλαια.
- Η χρηματοδοτική μίσθωση ακινήτων. Εφαρμόζεται στη χώρα μας τυπικά από το 1986 οπότε έγινε ο νόμος 1665. Οι επιχειρήσεις αρχίζουν να το γνωρίζουν και να βλέπουν τις διαφορές που έχει έναντι του κλασικού τραπεζικού δανεισμού. Η ελάχιστη διάρκεια μίσθωσης είναι 10 έτη ενώ ανασταλτικός παράγοντας σε αυτό είναι ότι έχει πιο χρονοβόρες διαδικασίες από ότι ο τραπεζικός δανεισμός και δεν έχει εφαρμογή σε όλες τις κατηγορίες ακινήτων.

- Η χρονομίσθωση παγίων. Είναι περισσότερο γνωστή με τον όρο μακροενοικίαση. Εφαρμόζεται σε επιβατηγά αυτοκίνητα μόνο. Στο μίσθωμα που καταβάλλει ο μισθωτής περιλαμβάνονται έξοδα συντήρησης του αυτοκινήτου, ασφάλεια κ.λ.π. ενώ η φορολογική αντιμετώπιση του μισθώματος είναι τελείως διαφορετική από ότι στο απλό leasing αυτοκινήτου. Επίσης σε αυτή τη μορφή της μίσθωσης συμφωνείται από την αρχή αν μετά το τέλος της περιόδου το αυτοκίνητο θα μείνει στον μισθωτή ή θα επιστραφεί στην εταιρεία leasing.
- Vendor leasing (μίσθωση από τον πωλητή). Είναι ένα νέο είδος χρηματοδοτικής μίσθωσης που στηρίζεται στη δημιουργία μιας οικονομικής συμφωνίας μεταξύ των προμηθευτών που παρέχουν τον πάγιο κινητό εξοπλισμό και της επιχείρησης. Αποτέλεσμα του Vendor leasing είναι η πλήρης ή μερική αποκατάσταση της εταιρείας leasing από τον προμηθευτή (υπογραφή συμβάσεων και είσπραξη μισθωμάτων). Ακόμη, παρέχεται η δυνατότητα για την υπογραφή συμφώνου επαναγοράς ή παροχής εγγύησης από τον προμηθευτή. Ο εξοπλισμός που μπορεί να χρησιμοποιηθεί κατά το vendor leasing είναι αγαθά εκτεταμένης χρήσης και χαμηλής αξίας όπως: αυτοκίνητα, φορτηγά, υπολογιστές, ιατρικά - εκτυπωτικά - ανυψωτικά μηχανήματα κ.λ.π. Απευθύνεται σε προμηθευτές και τελικούς χρήστες (μικρομεσαίες επιχειρήσεις και ελεύθερους επαγγελματίες). Οι προμηθευτές οφείλουν να διαθέτουν υψηλή πιστοληπτική ικανότητα, οργανωμένο δίκτυο διάθεσης και ικανοποιητική οργάνωση σε αντίθεση με τους τελικούς πελάτες.

2.2.3 Εκχώρηση Επιχειρηματικών Απαιτήσεων (Factoring)

Είναι μία εναλλακτική μορφή χρηματοδότησης που δεν ανταγωνίζεται τον παραδοσιακό δανεισμό αλλά τον συμπληρώνει ενώ συνοδεύεται και από άλλες υπηρεσίες.

Με την εφαρμογή της εκχώρησης επιχειρηματικών απαιτήσεων (Factoring), οι επιχειρήσεις εκχωρούν (πωλούν) την ευθύνη είσπραξης των απαιτήσεων στον προμηθευτή – εκχωρητή (πωλητή των προϊόντων) στον Factor. Αυτός αναλαμβάνει

την υποχρέωση να αξιολογεί την φερεγγυότητα των οφειλετών, να προστατεύει κατά του πιστωτικού κινδύνου, να παρέχει εγγυήσεις, να παρακολουθεί τη λογιστική διαχείριση, και να παρέχει βραχυπρόθεσμη χρηματοδότηση μέσω της προεξόφλησης των εκχωρούμενων απαιτήσεων. Οι εκχωρούμενες απαιτήσεις είναι αξιόγραφα (κυρίως τιμολόγια αλλά και επιταγές). Ενδείκνυται για επιχειρήσεις με διακινούμενο μεγάλο όγκο αξιόγραφων όπου το κόστος διαχείρισης τους από τις ίδιες είναι μεγάλο.

Ο θεσμός αυτός συμβάλει στην ενίσχυση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων (λογιστική παρακολούθηση, μηχανογράφηση κ.λ.π.), επιτρέπει την ορθολογικότερη διοίκηση, τη χρηματοδότηση τους, την ασφάλιση των απαιτήσεων του προμηθευτή και την ενίσχυση της θέσης της επιχείρησης στην αγορά. Με την εφαρμογή του αυξάνει επίσης η ρευστότητα της επιχείρησης και γίνεται έτσι πιο ανταγωνιστική.

Το Factoring λειτουργεί σε ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων, και γι' αυτό διακρίνουμε πολλές μορφές και πολλούς τομείς εφαρμογής του, όπως :

- Εγχώριο (Domestic Factoring). Αφορά την εσωτερική αγορά της χώρας, δηλαδή την ανάληψη της ευθύνης είσπραξης των τιμολογίων που αφορούν τις πωλήσεις προϊόντων και υπηρεσιών που πραγματοποιούνται στο εσωτερικό της χώρας. Αντιπροσωπεύει κυρίως τις μικρομεσαίες μεταποιητικές επιχειρήσεις.
- Διεθνές (International Factoring). Ασχολείται κυρίως με τις εξαγωγές-εισαγωγές προϊόντων, δηλ. την ανάληψη της ευθύνης είσπραξης και εξόφλησης των απαιτήσεων των τιμολογίων εξαγόμενων και εισαγόμενων προϊόντων. Επίσης ασχολείται με τη χρηματοδότηση, προκαταβολή, διαχείριση τιμολογίων, μηχανογράφηση κ.λ.π. Αντιπροσωπεύει κυρίως τις επιχειρήσεις που ασχολούνται με τις εξαγωγές.
- Factoring με δικαίωμα αναγωγής. Η φιλοσοφία του στηρίζεται στο ποιος θα αναλάβει το κόστος πληρωμής των απλήρωτων τιμολογίων. Αν δηλαδή ο Factor έχει το δικαίωμα να επιστρέφει τα απλήρωτα τιμολόγια στον προμηθευτή – εκχωρητή έναντι καταβολής του αντίστοιχου ποσού. Συνήθως, ο Factor αρχίζει τη συνεργασία με το δικαίωμα αναγωγής ώστε να πειστεί για τη φερεγγυότητα των πελατών και στη συνέχεια εφαρμόζει το θεσμό χωρίς δικαίωμα αναγωγής. Το

Factoring χωρίς αναγωγή εφαρμόζουν συνήθως επιχειρήσεις που δεν ενδιαφέρονται τόσο για τις δραστηριότητες του Factoring όσο να μειώσουν το κόστος είσπραξης των τιμολογίων. Εδώ το <<ρίσκο>> αναλαμβάνει ο προμηθευτής.

- Factoring χωρίς δικαίωμα αναγωγής. Στην περίπτωση αυτή ο Factor δεν έχει το δικαίωμα να επιστρέφει τα απλήρωτα τιμολόγια στον προμηθευτή-εκχωρητή. Το ρίσκο αναλαμβάνει ο Factor. Υπάρχουν περιπτώσεις όπου ο Factor αναλαμβάνει την ευθύνη είσπραξης των τιμολογίων μέχρι ενός σημείου που καθορίζει ο ίδιος χωρίς αναγωγή και πέρα από αυτό να εισπράττει με δικαίωμα αναγωγής.
- Εμπιστευτικό Factoring. Εδώ η συμφωνία μεταξύ προμηθευτή και Factor παραμένει μυστική, δηλαδή δεν ανακοινώνεται στον πελάτη εκτός αν αυτός δεν εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του. Αυτό γίνεται για να προστατευθεί ο Factor από πελάτες με μεγάλο ρίσκο ή όταν ο προμηθευτής δεν θέλει να διαταραχθούν οι σχέσεις του με παλιούς πελάτες που έχει.
- Μη εμπιστευτικό Factoring. Είναι η πιο συνηθισμένη μορφή που εφαρμόζεται. Ο πελάτης γνωρίζει ότι η οφειλή του έχουν εκχωρηθεί σε εταιρεία Factor αφού το τιμολόγιο που πρέπει να ξοφλήσει αναγράφει ότι έχει εκχωρηθεί.
- Factoring χωρίς χρηματοδότηση (Maturity Factoring). Ο Factor αναλαμβάνει την πλήρη εξυπηρέτηση (είσπραξη τιμολογίων, ασφάλιση κινδύνου), χωρίς την προπληρωμή του προμηθευτή. Ο προμηθευτής πληρώνεται μετά από συμφωνημένη περίοδο (maturity period) που εξαρτάται από το συναλλακτικό του κύκλωμα.
- Factoring για χρηματοδότηση (Bulk Factoring). Ο προμηθευτής χρηματοδοτείται στο ύψος των εισπρακτέων λογαριασμών χωρίς την εγγύηση της ρευστοποίησης ή της εξασφάλισης των τιμολογίων. Τα τιμολόγια λειτουργούν σαν εγγύηση.
- Factoring μέσω αντιπροσώπου (Agency Factoring). Αποτελεί διαδικασία όπου μπορεί να υπάρξει εμπιστευτική χρηματοδότηση έναντι πιστωτικού κινδύνου χωρίς την παροχή άλλων διοικητικών υπηρεσιών.
- Factoring τριμερούς συνεργασίας. Σήμερα στην Ελλάδα λειτουργούν εταιρίες Factoring που είναι θυγατρικές τραπεζών. Έτσι σε αυτή τη μορφή ο Factor παρέχει ότι προβλέπεται ενώ η τράπεζα χρηματοδοτεί απευθείας τον προμηθευτή.

2.2.4 Forfaiting

Ο θεσμός του Forfaiting αποτελεί μία μορφή τραπεζικής εργασίας και αφορά την εκχώρηση απαιτήσεων που περιλαμβάνει εμπορικούς και πιστωτικούς κινδύνους, πλήρως διαπραγματεύσιμους και εγγυημένους από τράπεζα πρώτης τάξεως. Η εγγύηση αυτή γίνεται αποδεκτή στην περίπτωση του Forfaiting που εφαρμόζεται για εισαγωγές και εξαγωγές που δεν είναι απαλλαγμένες από εμπορικούς, πολιτικούς, συναλλαγματικούς ή άλλους κινδύνους. Ο Forfaiter αναλαμβάνει το ρίσκο. Ο θεσμός θα μπορούσε να οριστεί σαν μία πράξη αγοράς ή προεξόφλησης αξιόγραφων-τίτλων του εξαγωγέα στον Forfaiter. Εφαρμόζεται κυρίως σε επιχειρήσεις με εξαγωγική δραστηριότητα.

Η πράξη γίνεται χωρίς το δικαίωμα αναγωγής στον εξαγωγέα-προμηθευτή και αφορά την προμήθεια αγαθών. Σκοπός της είναι η μεταβίβαση κινδύνων και υποχρεώσεων είσπραξης της απαίτησης από τον πωλητή-εκχωρητή στον αγοραστή-Forfaiter. Αφορά κυρίως συναλλαγές με μακροπρόθεσμη πίστωση ενώ το Factoring αφορά συναλλαγές με βραχυπρόθεσμο χαρακτήρα.

Τα αξιόγραφα που εμπλέκονται συνήθως είναι : συναλλαγματικές (Bill of Exchange), εγγυητικές επιστολές, υποσχετικές επιστολές (Promisory Notes), ανέγκλητες ενέγγυες πιστώσεις (Irrevocable Letter of Credit).

2.2.5 Δικαιοχρησία (Franchising)

Είναι ένα σύστημα συνεργασίας μεταξύ δύο επιχειρήσεων που συμφωνούν ότι η μία από αυτές θα δώσει στην άλλη, έναντι πάγιας πληρωμής ή και ποσοστών, το δικαίωμα να εκμεταλλεύεται με βάση καθορισμένους όρους το εμπορικό της σήμα ή το όνομα της. Στη σύμβαση, που συνδέει τη σχέση, προβλέπονται και άλλες εργασίες όπως η παροχή από τον εντολέα (Franchisor) της τεχνογνωσίας σε θέματα διοίκησης, διαφήμισης, υπηρεσιών κ.λ.π. και από τον αποδέκτη (Franchisee) την χρηματοδότηση της απαραίτητης επένδυσης, της τήρησης των οικονομικών υποχρεώσεων κ.λ.π.

Στην Ελλάδα έχει γίνει εφαρμογή του Franchising αρχικά με τη δημιουργία εμπορικών καταστημάτων που εκμεταλλευόταν το όνομα γνωστών ξένων οίκων ενώ από τις αρχές του 1980 βλέπουμε και ελληνικές επιχειρήσεις που εξαπλώνουν το δίκτυο τους μέσω του θεσμού (π.χ. εστιατόρια Goody's).

2.2.6 Επιχειρηματικό Κεφάλαιο Υψηλού Κινδύνου (Venture Capital)

Αφορά επενδύσεις συμμετοχής στο κεφάλαιο νέων, μικρών εταιριών για τις οποίες ο επενδυτής πιστεύει ότι έχουν προοπτικές γρήγορης ανάπτυξης και δημιουργίας κερδών. Ο επενδυτής δεν είναι άλλος από ειδικευμένες Εταιρείες Παροχής Επιχειρηματικού Κινδύνου (ΕΠΕΚ) που συμμετέχουν στο αρχικό κεφάλαιο ίδρυσης της νέας επιχείρησης ή σε μετέπειτα επενδυτικά της σχέδια, αναλαμβάνοντας μεγάλο ρίσκο με μικρές όμως εξασφαλίσεις. Είναι προφανές ότι οι εταιρείες παροχής επιχειρηματικού κεφαλαίου ενδιαφέρονται για ιδιαίτερα καινοτόμες ιδέες αφού προσδοκούν ότι μέσω της γρήγορης εξέλιξης των επιχειρήσεων που στηρίζουν θα μπορέσουν να αποσβέσουν την επένδυση τους. Ίσως αυτό να αποτελεί και τον ανασταλτικό παράγοντα ανάπτυξης αυτής της μορφής χρηματοδότησης μέχρι τώρα στην Ελλάδα.

Κάθε χρόνο διοργανώνεται στην Ελλάδα Forum όπου συναντώνται οι περισσότερες επιχειρήσεις Venture Capital και επιχειρηματίες που θέλουν να συνεργαστούν μαζί τους.

Από πλευράς Ευρωπαϊκής Ένωσης υπάρχει το Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων όπου μέσω συμμετοχών σε εταιρείες παροχής επιχειρηματικών κεφαλαίων στηρίζει ιδιαίτερα τις ΜΜΕ που έχουν τεχνολογική κατεύθυνση.

2.2.7 Ταμείο Εγγυοδοσίας Μικρών και Πολύ Μικρών Επιχειρήσεων (Τ.Ε.Μ.Π.Μ.Ε. Α.Ε.)

Στην Ελλάδα ιδρύθηκε τον Δεκέμβριο 2003 ο θεσμός της εγγυοδοσίας των μικρών επιχειρήσεων. Αυτό έγινε με την δημιουργία του Ταμείου Εγγυοδοσίας Μικρών και Πολύ Μικρών Επιχειρήσεων Α.Ε. Το ταμείο τελεί υπό τον έλεγχο και την εποπτεία της Τράπεζας της Ελλάδος. Το μετοχικό του κεφάλαιο ανέρχεται σε 100

εκατομμ. ευρώ και είναι ενταγμένο στο επιχειρησιακό πρόγραμμα <<Ανταγωνιστικότητα>> του Υπουργείου Ανάπτυξης. Έχει σκοπό την στήριξη των μικρών επιχειρήσεων που απασχολούν μέχρι 30 εργαζόμενους ώστε να διευκολυνθεί η πρόσβαση τους στην τραπεζική χρηματοδότηση. Το ταμείο εγγυάται τα δάνεια που θα ζητούν οι μικρές επιχειρήσεις από τα τραπεζικά ιδρύματα σε ποσοστό 40-70% του δανείου. Οι τράπεζες μέσω σύμβασης που υπογράφουν με το ταμείο συμφωνούν τους όρους συνεργασίας μαζί του και στη συνέχεια εφαρμόζοντας τα δικά τους πιστοδοτικά κριτήρια μπορούν να δανειοδοτήσουν τις επιχειρήσεις.

Όμοιο ταμείο από πλευράς της ΕΕ υπάρχει μέσω του Ευρωπαϊκού Ταμείου Επενδύσεων (βλ. ενότητα 2.3.1) και στην Ιαπωνία μέσω του Japan Small and Medium Enterprise Corporation (JASMEC), ο οποίος σε συνεργασία με 52 εταιρείες εγγυήσεων πιστώσεων και 42 ιδρύματα παροχής κεφαλαίων υψηλού κινδύνου, εγγυώνται τα δάνεια των ΜΜΕ από τα πιστωτικά ιδρύματα.

2.3 Φορείς Χρηματοδοτικών Προγραμμάτων – Προγράμματα Χρηματοδότησης

2.3.1 Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων

Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων (ETE) είναι ένας φορέας που ιδρύθηκε το 1994 από την Ευρωπαϊκή Ένωση, την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων και 76 χρηματοπιστωτικούς φορείς από τα 15 κράτη-μέλη της (www.eif.org/pg/list.htm). Έχει κύριο σκοπό την παροχή εγγυήσεων σε τράπεζες και άλλους παρόμοιους οργανισμούς για την διευκόλυνση της δανειοδότησης των Διερωπαϊκών Δικτύων στους τομείς των τηλεπικοινωνιών και των μεταφορών, καθώς και των μικρομεσαίων επιχειρήσεων όλων των κλάδων. Οι δύο κύριες δραστηριότητες του είναι η εφαρμογή προγραμμάτων της Ε.Ε και η ανάπτυξη εγγυητικών προϊόντων.

Για την πρώτη δραστηριότητα παρέχει εγγυήσεις – όχι δάνεια – σε ενδιάμεσους χρηματοδοτικούς φορείς για την ενίσχυση ευρωπαϊκών ΜΜΕ. Μέσα στα πλαίσια αυτά στηρίζει φορείς εγγυοδοσίας καθώς και μικρές ή πολύ μικρές

επιχειρήσεις. Από το 1996 το Ταμείο συμμετέχει σε 38 ενδιάμεσους χρηματοδοτικούς φορείς που δραστηριοποιούνται στα κράτη – μέλη. Από την Ελλάδα δεν συμμετέχει κάποιος φορέας.

Για την δεύτερη δραστηριότητα έχει αναπτύξει 3 εγγυητικά προϊόντα :

- Πιστωτική ασφάλιση (Credit Insurance). Το Ταμείο εγγυάται ασφάλιση σε δάνεια ή leasing μέχρι το 50% του κινδύνου.
- Πιστωτικό εμπλουτισμό (Credit Enhancement). Πρόκειται για σύστημα εγγυήσεων που οδηγεί σε αναβάθμιση χαρτοφυλακίων επιχειρήσεων που ασχολούνται με ΜΜΕ προκειμένου οι τίτλοι τους να γίνουν πιο εμπορεύσιμοι. Αφορά δηλαδή επιχειρήσεις Venture Capital που στηρίζουν ΜΜΕ.
- Ειδικά Ταμεία Επενδύσεων (Structured Investment Vehicles). Είναι ταμεία επενδύσεων με περιορισμένη διάρκεια ζωής και σκοπό την χρηματοδότηση ΜΜΕ που δεν μπορούν να χρηματοδοτηθούν από τις τράπεζες. Το Ταμείο εγγυάται τα δάνεια χωρίς να συμμετέχει στα ειδικά αυτά ταμεία.

Εκτός των παραπάνω δραστηριοτήτων το ΕΤΕ επενδύει μέσω εταιρειών Venture Capital σε ΜΜΕ σε όλη την Ευρώπη. Έτσι το 2002 επενδύθηκαν 2,45 δισεκατομμύρια ευρώ σε 1.800 ΜΜΕ (έναντι 2 δις ευρώ το 2001) (ετήσια αναφορά ΕΤΕ, 2002).

2.3.2 Τρίτο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης

Αποτελεί το μεγαλύτερο αναπτυξιακό πρόγραμμα της χώρας για την περίοδο 2000-2006. Έχει σχεδιαστεί από την Ελλάδα, και αφού εγκρίθηκε από την ΕΕ υλοποιείται με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της ΕΕ. Είναι συνέχεια του προηγούμενου κοινοτικού πλαισίου (δεύτερου) που υλοποιήθηκε την περίοδο 1994-1999. Αποτελεί καθοριστικό μοχλό για την ανάπτυξη, την κοινωνική συνοχή και τον εκσυγχρονισμό της χώρας προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση λαμβάνοντας υπ' όψη τις σημερινές ανταγωνιστικές συνθήκες.

Οι συνολικοί πόροι του Γ' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης και του Ταμείου Συνοχής ανέρχονται σε 47,54 δις ευρώ. Η δημόσια δαπάνη, εθνική και κοινοτική, ανέρχεται σε 36,68 δις ευρώ. Η εκτιμώμενη ιδιωτική συμμετοχή ανέρχεται σε 10,86

δισ ευρώ. Παράλληλα σημαντικοί πόροι ύψους 1,17 δισ ευρώ θα αντληθούν μέσω των τεσσάρων Κοινοτικών πρωτοβουλιών (INTERREG, LEADER, EQUAL και URBAN). Επισημαίνεται ότι παραμένουν ως αποθεματικά (επίδοσης και προγραμματισμού) ακατανέμητοι πόροι για το Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης ύψους 2,29 δισ ευρώ που θα κατανεμηθούν κατά τη διάρκεια της νέας προγραμματικής περιόδου με συγκεκριμένα κριτήρια επίδοσης και αποτελεσματικότητας.

Η συνολική κοινοτική συμμετοχή τόσο για το Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης όσο και για το Ταμείο Συνοχής και τις Κοινοτικές Πρωτοβουλίες ανέρχεται σε 25 δισ ευρώ (σε τιμές '99).

Ουσιαστικά το Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης είναι ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο πολιτικών, θεσμών και χρηματοδοτικών μέσων που εφαρμόζεται μέσω ενός εξειδικευμένου επιχειρησιακού σχεδιασμού. Για την επίτευξη των στόχων του η χώρα μας υλοποιεί 25 προγράμματα και 4 Κοινοτικές Πρωτοβουλίες με τη συνδρομή των Διαρθρωτικών Ταμείων της Ε.Ε., καθώς και έργα για το περιβάλλον και τις μεταφορές με τη συνδρομή του Ταμείου Συνοχής.

Οι δικαιούχοι και ωφελούμενοι είναι οι άνεργοι, οι νέοι, οι γυναίκες, οι ιδιωτικές επιχειρήσεις, τα άτομα κοινωνικά ευπαθών ομάδων, οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης και οι επιχειρήσεις τους, οι δημόσιες υπηρεσίες και οι οργανισμοί, οι μη κυβερνητικές οργανώσεις κ.λπ., σε όλους τους τομείς της παραγωγικής και της κοινωνικής δραστηριότητας (αγροτική ανάπτυξη, μικρομεσαίες επιχειρήσεις, τουρισμός, τεχνολογική έρευνα και καινοτομία, κοινωνία της πληροφορίας, ενέργεια, περιβάλλον, κοινωνικές υποδομές και δημόσια υγεία, μεταφορές, τηλεπικοινωνίες, αστική ανάπτυξη, ανάπτυξη ορεινών και μειονεκτικών περιοχών).

Υλοποιούνται 9 τομεακά προγράμματα που αφορούν την τεχνολογία, την ανταγωνιστικότητα, την υγεία, τις μεταφορές, το περιβάλλον, τον πολιτισμό και την απασχόληση. Αυτά είναι "Κοινωνία της Πληροφορίας", "Ανταγωνιστικότητα", "Υγεία-Πρόνοια", "Περιβάλλον", "Πολιτισμός", "Οδικοί Άξονες - Λιμένες - Αστική Ανάπτυξη", "Σιδηρόδρομοι - Αερολιμένες - Αστικές Συγκοινωνίες", "Απασχόληση και Αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση", "Απασχόληση και Επαγγελματική Κατάρτιση". Τα προγράμματα αυτά υλοποιούνται από διάφορα υπουργεία.

Στη συνέχεια θα δούμε προγράμματα που υλοποιούν φορείς σε τοπικό (Κρήτη) και εθνικό επίπεδο και ενδιαφέρουν τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις.

2.3.3 Περιφέρεια Κρήτης

Η Περιφέρεια Κρήτης είναι από ένας τους βασικούς φορείς του νησιού που συμβάλει σημαντικά στην ανάπτυξή του. Ο κύριος σκοπός της είναι η ανάπτυξη της Κρήτης μέσω της ισχυροποίησης της οικονομίας της και του συντονισμού δράσης των φορέων της με κρατικές και κοινοτικές υπηρεσίες. Οι δράση της εκτός των άλλων είναι :

- να διατυπώνει προς τους κεντρικούς φορείς του δημόσιου τομέα προτάσεις για έργα και μέτρα πολιτικής, εθνικής σημασίας που αφορούν την Περιφέρεια, αλλά εντάσσονται στο μεσοχρόνιο εθνικό αναπτυξιακό πρόγραμμα
- να διατυπώνει προς τους φορείς του δημόσιου τομέα προτάσεις για έργα και μέτρα πολιτικής που αφορούν την περιφέρεια και χρηματοδοτούνται από το πρόγραμμα δημοσίων επενδύσεων, αλλά εντάσσονται στα ειδικά αναπτυξιακά προγράμματα των φορέων αυτών. Επίσης γνωμοδοτεί για τα προγράμματα αυτά πριν από την έγκρισή τους.

Μέσα στα πλαίσια αυτά έχει αναλάβει τη διαχείριση του Περιφερειακού Προγράμματος Κρήτης (ΠΕΠ) για την περίοδο 2000-2006. Το ΠΕΠ Κρήτης υποβλήθηκε από την Ελληνική Κυβέρνηση το Μάρτιο του 2000 και έχει εγκριθεί από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Αφορά την διάθεση ποσού 730εκ. ευρώ (όπου η Δημόσια Δαπάνη ανέρχεται σε 85% και η ιδιωτική συμμετοχή σε 15%) σε 6 βασικούς τομείς : την καινοτομία και την κοινωνία της πληροφορίας, τον τουρισμό, το περιβάλλον, την αστική ανάπτυξη, την ανάπτυξη της υπαίθρου και την ανάπτυξη των επικοινωνιών-μεταφορών. Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα συμμετέχει άμεσα αφού χρηματοδοτεί το 75% της Δημόσιας Δαπάνης μέσω των Διαρθρωτικών Ταμείων (ΕΤΠΑ-ΕΚΤ-ΕΓΤΠΕ).

Για την υλοποίηση των παραπάνω, το ΠΕΠ Κρήτης έχει 7 άξονες προτεραιότητας :

- την ενίσχυση της Περιφέρειας ως ερευνητικού και τεχνολογικού πόλου στη Ν.Α Μεσόγειο μέσω της προώθησης της καινοτομίας και της ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας
- την προστασία του περιβάλλοντος και των μείωση των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων
- την συμμετοχή της περιφέρειας σε διεθνή μεταφορικά δίκτυα ως κόμβου διαμετακόμισης
- την βελτίωση των οικονομικών λειτουργιών και της ποιότητας ζωής στα μεγάλα αστικά κέντρα
- την ανάπτυξη των ορεινών, μειονεκτικών και λοιπών αγροτικών περιοχών
- την προώθηση της απασχόλησης και την παροχή ίσων ευκαιριών στη γνώση
- την τεχνική βοήθεια.

Είναι φανερό ότι ο ρόλος της Περιφέρειας Κρήτης όχι μόνο μέσω της διαχείρισης του συγκεκριμένου προγράμματος αλλά και του συμβουλευτικού ρόλου που έχει για την Κυβέρνηση επηρεάζει άμεσα την ανάπτυξη των ΜΜΕ του νησιού. Ειδικότερα το Τμήμα Κινήτρων Περιφερειακής Ανάπτυξης της Διεύθυνσης Σχεδιασμού και Ανάπτυξης της Περιφέρειας ασχολείται :

- με τον καθορισμό των διαδικασιών αξιολόγησης και έγκρισης των επενδυτικών προτάσεων που υποβάλλονται από τις ΜΜΕ
- ελέγχει τις επενδύσεις και την εφαρμογή των κινήτρων ανάπτυξης
- γνωμοδοτεί για τις αιτήσεις υπαγωγής επενδύσεων ή και προγραμμάτων χρηματοδοτικής μίσθωσης εξοπλισμού.

2.3.4 Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας

Το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας με την εφαρμογή αναπτυξιακών νόμων δίδει κίνητρα στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Ο πιο πρόσφατος νόμος είναι ο 2601/98 όπου παρέχει τα εξής κίνητρα :

- επιχορήγηση μέρους των επενδυτικών σχεδίων των ΜΜΕ
- επιδότηση μέρους των τόκων δανείου που θα λάβει η επιχείρηση εάν προβεί ταυτόχρονα σε τραπεζική χρηματοδότηση
- επιδότηση μέρους των καταβαλλόμενων μισθωμάτων εάν η επιχείρηση θα προβεί στην αγορά του εξοπλισμού μέσω χρηματοδοτικής μίσθωσης (leasing)
- φορολογική απαλλαγή μέρους της επένδυσης.

Ο νόμος παρέχει δύο μορφές ενισχύσεων : την επιχορήγηση των τόκων του δανείου (ή της χρηματοδοτικής μίσθωσης), ή την φορολογική απαλλαγή και επιδότηση των τόκων αν ληφθεί δάνειο. Οι ενισχύσεις αυτές παρέχονται είτε σε νέες επιχειρήσεις είτε σε παλαιότερες που θέλουν να εκσυγχρονιστούν.

Το κράτος προκειμένου να ενισχύσει περισσότερο την περιφέρεια της χώρας έχει χωρίσει την Ελλάδα σε περιοχές αυξημένων ή λιγότερων κινήτρων (ποσοστό επιχορήγησης, επιδότησης και φορολογικών απαλλαγών). Έτσι γίνεται διαχωρισμός σε 4 ζώνες όπου οι περιοχές με τα περισσότερα κίνητρα είναι οι παραμεθόριες, τα μικρά νησιά και η Ήπειρος, ενώ με τα λιγότερα κίνητρα είναι η Αττική και η Θεσσαλονίκη.

Ανάλογα με το ύψος της επένδυσης γίνεται και η αξιολόγηση της από διαφορετικό φορέα:

- επενδύσεις μεγαλύτερες από 8,8εκ. ευρώ αξιολογούνται από το Ελληνικό Κέντρο Επενδύσεων (ΕΛ.Κ.Ε.)
- μεγαλύτερες από 3,5εκ. ευρώ από την Κεντρική Υπηρεσία του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας (το όριο γίνεται 2εκ. όταν η επένδυση αφορά τη δεύτερη μορφή κινήτρων)
- μέχρι 2εκ. ευρώ από τις Υπηρεσίες Ιδιωτικών Επενδύσεων των Περιφερειών (το όριο γίνεται 3,52εκ. όταν η επένδυση αφορά τη δεύτερη μορφή κινήτρων)
- οι επενδύσεις που είναι μικρότερες από 586χιλ. ευρώ αξιολογούνται από τον ΕΟΜΜΕΧ

Με τον νόμο 2601/98 ενισχύονται όλοι οι τομείς της οικονομίας με έμφαση τα τμήματα όπου υστερούν σε ανάπτυξη μέχρι τώρα. Έτσι ενισχύονται μεν οι ΜΜΕ, δίνεται όμως έμφαση στις μικρότερες, ενώ επίσης καθοριστικό ρόλο έχουν ο καινοτόμος χαρακτήρας των επενδυτικών σχεδίων και η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.

Ένα άλλα σημαντικό έργο που έχει αναλάβει το Υπουργείο είναι η κοινοτική πρωτοβουλία INTERREG III. Αφορά την συνεργασία μεταξύ των περιφερειών της χώρας και των όμορων χωρών σε 13 επιχειρησιακά προγράμματα για την περίοδο 2000-2006 με σκοπό στην ενίσχυση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής προωθώντας την διασυνοριακή, διεθνική και διαπεριφερειακή συνεργασία και την ισόρροπη ανάπτυξη.

2.3.5 Υπουργείο Ανάπτυξης

Μέσα στα πλαίσια του 3^{ου} Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης και με σκοπό να εφαρμοστούν τα σημαντικότερα σημεία της Λευκής Βίβλου της ελληνικής κυβέρνησης, το Υπουργείο Ανάπτυξης διαχειρίζεται το πρόγραμμα για την Κοινωνία της Πληροφορίας (ΚτΠ). Αποτελεί σύνολο παρεμβάσεων σε διάφορους τομείς της οικονομικής και κοινωνικής ζωής έτσι ώστε να μπορέσουν να λειτουργήσουν καταλυτικά για την ανάπτυξη της ΚτΠ στην Ελλάδα. Σκοπός του είναι να επιτευχθούν οι στόχοι που τέθηκαν στο πλαίσιο της πρωτοβουλίας eEurope και του Σχεδίου Δράσης eEurope 2002 που εγκρίθηκε στο Συμβούλιο Κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο Φέϊρε τον Ιούνιο 2000.

Τα πρόγραμμα που εφαρμόζονται είναι :

- Ηλεκτρονικής μάθησης (e-learning). Έχει ως στόχο την ενίσχυση ερευνητικών συμπράξεων επιχειρήσεων, εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, ερευνητικών κέντρων και άλλων φορέων για ανάπτυξη καινοτόμων (τεχνολογικά) προϊόντων και υπηρεσιών καθώς και την ανάπτυξη ή και προσαρμογή τεχνολογιών που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την ανάπτυξη προϊόντων και υπηρεσιών ηλεκτρονικής μάθησης

- Ηλεκτρονικό Επιχειρείν (e-business). Αυτό το πρόγραμμα έχει ολοκληρωθεί. Είχε ως στόχο την ενίσχυση ερευνητικών συμπράξεων φορέων (όπως στο παραπάνω πρόγραμμα) για την ανάπτυξη προϊόντων και υπηρεσιών ηλεκτρονικού επιχειρείν.
- Το πρόγραμμα "Δικτυωθείτε". Αφορά στην ενίσχυση των επιχειρήσεων όλων των πολύ μικρών ΜΜΕ (μέχρι 10 άτομα) για την απόκτηση του ελάχιστου αναγκαίου εξοπλισμού για τη διασύνδεσή τους με το Διαδίκτυο και την επιχειρηματική του χρήση. Η αξιολόγηση των επιχειρήσεων που θα συμμετέχουν στο πρόγραμμα γίνεται από τον ΕΟΜΜΕΧ.
- Πρόγραμμα "ΔΙΚΤΥΩΘΕΙΤΕ +". Υλοποιείται από τις Περιφέρειες και απευθύνεται πάλι σε πολύ μικρές ΜΜΕ. Αφορά την προμήθεια εξοπλισμού και λογισμικού, κατάλληλα προσαρμοσμένου για να καλύπτει τις ανάγκες τους.
- Το πρόγραμμα "Επιχειρείτε Ηλεκτρονικά". Έχει σκοπό την ενίσχυση επιχειρήσεων όλων των κλάδων που απασχολούν από 5 έως 150 άτομα, για την υλοποίηση ολοκληρωμένων επενδυτικών σχεδίων που αφορούν στην εγκατάσταση ή χρήση υπηρεσιών πληροφοριακών συστημάτων διαχείρισης επιχειρησιακών πόρων, εσωτερικής οργάνωσης και διοίκησης της επιχείρησης καθώς και στην υιοθέτηση σύγχρονων εργαλείων του ηλεκτρονικού επιχειρείν.
- Ανάπτυξη έργων ηλεκτρονικού εμπορίου σε τοπικά επιμελητήρια και συλλογικούς φορείς. Στα πλαίσια αυτά εφαρμόζεται σχέδιο δράσης για την εισαγωγή της Κρητικής επιχειρηματικής κοινότητας στην ΚτΠ.
- Ενίσχυση των ΜΜΕ για εισαγωγή ολοκληρωμένων πληροφοριακών συστημάτων με σκοπό την εξοικονόμηση ενέργειας.
- Ταμείο Ανάπτυξης Νέας οικονομίας (ΤΑΝΕΟ). Είναι ένα σύνολο κεφαλαίων υπό τη μορφή ανώνυμης εταιρείας σύμφωνα με το ελληνικό δίκαιο. Σκοπός του είναι να συνεπενδύει ως μειοψηφών μέτοχος με ιδιώτες επενδυτές στη δημιουργία ταμείων επιχειρηματικού κεφαλαίου τα οποία θα επενδύουν με τη σειρά τους σε μικρές και μικρομεσαίες επιχειρήσεις (των οποίων η καταστατική και πραγματική έδρα βρίσκονται στην Ελλάδα) που, κατά προτίμηση, βρίσκονται στο στάδιο εκκίνησης ή στα πρώτα στάδια ανάπτυξης και δραστηριοποιούνται σε τομείς της "νέας οικονομίας". Το ΤΑΝΕΟ συμμετέχει αποκλειστικά σε ταμεία τα οποία τα διαχειρίζονται φορείς του ιδιωτικού τομέα που λειτουργούν σύμφωνα με

ιδιωτικοοικονομικά κριτήρια. Το ποσοστό συμμετοχής του είναι μικρότερο του 50% και συμμετέχει πάντοτε με τους ίδιους όρους που συμμετέχουν και οι λοιποί ιδιώτες επενδυτές. Το ιδρυτικό κεφάλαιο του TANEΟ αποτελείται από 150 εκατ. ευρώ. Έχει ήδη συμφωνήσει για την πραγματοποίηση της πρώτης επένδυσής του σε Venture Capital Fund. Αυτό έχει ύψος 24 εκατ. ευρώ και η συμμετοχή του TANEΟ είναι 12 εκατ. ευρώ. Το όλο εγχείρημα βρίσκεται στα πρώτα του βήματα αφού έχει λάβει την έγκριση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η οποία με απόφασή της στις 18/9/2002, θεωρεί συμβατό με τη συνθήκη ΕΚ το καθεστώς ενίσχυσης το οποίο διέπει την εταιρεία.

Το επόμενο μεγάλο πρόγραμμα που διαχειρίζεται το Υπουργείο Ανάπτυξης είναι το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανταγωνιστικότητα (ΕΠΑΝ). Έχει στρατηγικό στόχο την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας και την κοινωνική και πολιτική σύγκλιση της χώρας μας με τις υπόλοιπες χώρες της ΕΕ. Εντάσσεται και αυτό στα πλαίσια του Γ' Κ.Π.Σ.

Οι κύριοι τομείς που δραστηριοποιείται είναι :

- Μεταποίηση και Υπηρεσίες. Έχει σκοπό την στήριξη των μικρών και πολύ μικρών ΜΜΕ για τον εκσυγχρονισμό τους, την διείσδυση τους σε νέες τεχνολογίες, την περιβαλλοντική τους ευαισθησία και την ενίσχυση της επιχειρηματικότητά τους.
- Έρευνα και Τεχνολογία. Βασικός στόχος του είναι η ενίσχυση νέων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων οι οποίες θα μπορέσουν να εκμεταλλευτούν με εμπορικό τρόπο ερευνητικά αποτελέσματα.
- Τουρισμός. Επικεντρώνεται στην διατήρηση και ανάπτυξη του μεριδίου της χώρας μας στη διεθνή αγορά μέσω της ποιοτικής αναβάθμισης των τουριστικών υπηρεσιών ενισχύοντας τις μικρές κυρίως τουριστικές μονάδες.
- Ανθρώπινο Δυναμικό. Ενισχύονται οι πολύ μικρές ΜΜΕ με την κατάρτιση των επιχειρηματιών και του προσωπικού, την εφαρμογή νέων τεχνολογιών, την πιστοποίηση διαδικασιών, προϊόντων και υπηρεσιών, και γενικότερα την καλύτερη οργάνωση των επιχειρήσεων.
- Ενέργεια – Φυσικοί Πόροι. Λόγω της απελευθέρωσης της αγοράς ενέργειας παρέχονται κίνητρα για την μείωση του ενεργειακού κόστους και την χρήση

εναλλακτικών πηγών ενέργειας. Αφορά επομένως τις επιχειρήσεις που ασχολούνται με την παραγωγή αυτών των πηγών.

2.3.6 Υπουργείο Γεωργίας

Το Υπουργείο Γεωργίας μέσω των κοινοτικών πρωτοβουλιών Leader προσπαθεί να βοηθήσει στην ανάπτυξη της υπαίθρου. Τα προγράμματα Leader (I και II μέχρι σήμερα) άρχισαν να εφαρμόζονται το 1991 και έχουν διάρκεια μέχρι το 2006. Το 2003 άρχισε να εφαρμόζεται και η επόμενη κοινοτική πρωτοβουλία με την επωνυμία Leader + που έχει ως σκοπό την εφαρμογή πιλοτικού χαρακτήρα στρατηγικών, αγροτικής ανάπτυξης.

Η διαχείριση όλων των κοινοτικών πρωτοβουλιών γίνεται από κατά τόπους αναπτυξιακές εταιρείες που ονομάζονται ομάδες τοπικής δράσης και συγκροτούνται από φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης, συλλόγους επιμελητήρια, ενώσεις γεωργικών συνεταιρισμών, επιστημονικούς φορείς, άλλες οργανώσεις και ιδιώτες.

Το Υπουργείο Γεωργίας εφαρμόζει επίσης το επιχειρησιακό πρόγραμμα "Αγροτική Ανάπτυξη-Ανασυγκρότηση της Υπαίθρου 2000-2006". Οι στρατηγικοί στόχοι του προγράμματος είναι: η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής γεωργίας στο διεθνές περιβάλλον, η βιώσιμη και ολοκληρωμένη ανάπτυξη της υπαίθρου για να αυξηθεί η ανταγωνιστικότητα και η ελκυστικότητα της και να αποκατασταθεί η κοινωνική και οικονομική της λειτουργία και η διατήρηση και βελτίωση του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων της υπαίθρου.

2.3.7 Υπουργείο Εργασίας

Το Υπουργείο Εργασίας εφαρμόζει προγράμματα που έχουν κύριο σκοπό την αύξηση της απασχόλησης μέσω της παροχής κινήτρων στις επιχειρήσεις.

Τα κυριότερα από αυτά είναι :

- η κοινοτική πρωτοβουλία "Equal". Χρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και έχει στόχο την πειραματική εφαρμογή και διάδοση νέων τρόπων καταπολέμησης των διακρίσεων και της ανισότητας στον τομέα της απασχόλησης μέσα στα πλαίσια της ευρωπαϊκής στρατηγικής για την απασχόληση. Έτσι στηρίζονται οι επιχειρήσεις ώστε να απασχολούν νέο προσωπικό, παρέχονται τα αναγκαία μέσα για την ανάπτυξη επιχειρηματικού πνεύματος και την παροχή ίσων ευκαιριών για άνδρες και γυναίκες
- το επιχειρησιακό πρόγραμμα "Απασχόληση και Επαγγελματική Κατάρτιση". Προβλέπει την δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, την κατάρτιση νέων σε μεγάλα τεχνικά έργα και παρεμβάσεις υπέρ των γυναικών.

2.3.8 EOMMEX

Ο Ελληνικός Οργανισμός Μικρών, Μεσαίων Επιχειρήσεων και Χειροτεχνίας (EOMMEX) αποτελεί κρατικό φορέα που υποστηρίζει και εφαρμόζει πολιτικές για τις ΜΜΕ. Οι κύριοι σκοποί του είναι η παροχή συμβουλών στο Υπουργείο Ανάπτυξης, η υλοποίηση δράσεων υπέρ των ΜΜΕ και η λειτουργία του ως επιτελικός δημόσιος οργανισμός γι' αυτές. Στα πλαίσια εφαρμογής των στόχων του :

- παρέχει από το 1985 εγγυητικές επιστολές στις ΜΜΕ που θέλουν να συμμετέχουν σε δημόσιες προμήθειες
- εφαρμόζει στα πλαίσια του Γ' Κ.Π.Σ. διάφορα προγράμματα όπως "Ενίσχυση Επιχειρηματικότητας Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες", "Ενίσχυση Γυναικείας Επιχειρηματικότητας" και "Ενίσχυση Νεανικής Επιχειρηματικότητας"
- σε συνεργασία με 10 άλλους όμοιους ευρωπαϊκούς οργανισμούς κρατών – μελών συμμετέχει στο πρόγραμμα "Benchmarkindex". Το πρόγραμμα χρηματοδοτείται από τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά Ταμεία, έχει αναπτυχθεί από το Υπουργείο Εμπορίου και Βιομηχανίας της Μεγάλης Βρετανίας και έχει σκοπό την παροχή δεδομένων στις ΜΜΕ προκειμένου να συγκρίνουν τις επιδόσεις τους με στοιχεία

που έχουν συλλεχτεί από 3.000 επιχειρήσεις σε πανευρωπαϊκό επίπεδο. Αποτελεί συνεχή διαδικασία σύγκρισης των επιδόσεων φορέων, επιχειρήσεων ή δράσεων έναντι των καλύτερων του κόσμου με σκοπό όχι μόνο να φτάσουν τις επιδόσεις τους αλλά και να τις ξεπεράσουν

- εφαρμόζει το πρόγραμμα "Εισαγωγή Νέων Τεχνολογιών στις ΜΜΕ". Κύριοι στόχοι του προγράμματος είναι η μεταφορά τεχνολογίας για ταχεία κατασκευή πρωτοτύπων, η χρησιμοποίηση τεχνολογίας ψηφιακής αποτύπωσης στερεών, η δημιουργία εκπαιδευτικού υλικού για πολυμέσα, η δημιουργία τηλεματικού κέντρου στο ΕΜΠ για την μεταφορά τεχνολογίας στις ΜΜΕ και η καταγραφή σε βάση δεδομένων των ΜΜΕ της παραπάνω τεχνολογίας..

2.3.9 Αναπτυξιακοί Οργανισμοί της Κρήτης

Στην Κρήτη σήμερα χρηματοδοτικά προγράμματα, εκτός από τους προαναφερόμενους, κρατικούς κατά κύριο λόγο φορείς, διαχειρίζονται και αναπτυξιακοί οργανισμοί. Είναι δημόσιοι οργανισμοί ιδιωτικού δικαίου που δραστηριοποιούνται σε κατά τόπους περιοχές του νησιού. Οι κυριότεροι είναι :

- Οργανισμός Ανάπτυξης Δυτικής Κρήτης Α.Ε. (Ο.Α.ΔΥ.Κ.). Ιδρύθηκε το 1979 και έχει σκοπό την ανάπτυξη και διαχείριση προγραμμάτων στους νομούς Χανίων και Ρεθύμνου. Μαζί με άλλους όμοιους οργανισμούς που υπάρχουν σε περιοχές σε όλη την Ελλάδα αποτελεί ομάδα τοπικής δράσης που χειρίζεται τις κοινοτικές πρωτοβουλίες "Equal" και "Leader". Επίσης χειρίζεται το πρόγραμμα "Ολοκληρωμένα Προγράμματα Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου (Ο.Π.Α.Α.Χ.)".
- Οργανισμός Ανάπτυξης Ανατολικής Κρήτης (Ο.ΑΝ.Α.Κ). Ιδρύθηκε το 1991, έχει μέλη της νομαρχιακές αυτοδιοικήσεις των νομών Ηρακλείου και Λασιθίου, τις τοπικές ενώσεις δήμων και κοινοτήτων και γεωργικούς συνεταιρισμούς των δύο αυτών νομών. Ασχολείται κυρίως με τη διαχείριση ευρωπαϊκών προγραμμάτων (Π.Ε.Π κ.λ.π.) που έχουν σκοπό την χρηματοδότηση έργων κυρίως κοινωνικού ενδιαφέροντος και όχι στήριξης επιχειρηματικών δράσεων.

- Αναπτυξιακό Κέντρο Ορεινού Μυλοποτάμου και Μαλεβυζίου Α.Ε. (Α.Κ.Ο.Μ.Μ. Α.Ε.). Έχει ιδρυθεί το 1998 από οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης της ορεινής περιοχής του Μυλοποτάμου και Μαλεβυζίου Ρεθύμνου με έδρα τα Ανώγεια. Ασχολείται με την εφαρμογή προγραμμάτων που έχουν σκοπό την ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής.
- Αναπτυξιακή Ηρακλείου Α.Ε. Ιδρύθηκε το 1985 στις Αρχάνες Ηρακλείου. Συμμετέχουν όλοι οι δήμοι του νομού Ηρακλείου και 2 συνεταιριστικές οργανώσεις. Δραστηριοποιείται στο νομό Ηρακλείου. Τα επιχειρηματικά προγράμματα που διαχειρίζεται είναι η κοινοτικές πρωτοβουλίες "Equal" και "Leader", "Απασχόληση και Επαγγελματική Κατάρτιση", "Ολοκληρωμένα Προγράμματα Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου (Ο.Π.Α.Α.Χ.)" και το "Σχέδιο Δράσης για την Παροχή Συνοδευτικών και Υποστηρικτικών Υπηρεσιών".
- Αναπτυξιακή Λασιθίου Α.Ε. Ιδρύθηκε το 1996 στον Άγιο Νικόλαο Λασιθίου όπου και δραστηριοποιείται. Τα επιχειρηματικά προγράμματα που διαχειρίζεται είναι οι κοινοτικές πρωτοβουλίες "Leader".
- Αναπτυξιακή Κρήτης Α.Ε. Ιδρύθηκε το 1996 από τα εμπορικά επιμελητήρια όλων των νομών του νησιού, την Παγκρήτια Συνεταιριστική Τράπεζα, την Συνεταιριστική Τράπεζα Χανίων και το Πανεπιστήμιο Κρήτης. Διαχειρίζεται χρηματοδοτικά προγράμματα των υπουργείων Ανάπτυξης και Εθνικής Οικονομίας.

2.3.10 Τράπεζες

Ο επόμενος φορέας όπου μπορούν να στραφούν οι επιχειρήσεις για χρηματοδότηση είναι τα πιστωτικά ιδρύματα. Στην περιοχή της Κρήτης δραστηριοποιούνται σήμερα (Ιανουάριος 2004) 19 τράπεζες με 200 καταστήματα. Η παρουσία τους είναι έντονη σε όλες τις περιοχές του νησιού. Η ένταση του ανταγωνισμού που υπάρχει κυρίως κατά τα τελευταία 10 χρόνια τις έχει οδηγήσει τόσο στην δημιουργία νέων χρηματοδοτικών προϊόντων όσο και αλλαγής της πολιτικής παροχής δανείων που είχαν κατά το παρελθόν.

Σε όλες τις μορφές του τραπεζικού δανεισμού λόγω του ανταγωνισμού που υπάρχει είναι δύσκολο να τεθούν όροι όσο αφορά τη διάρκεια αποπληρωμής του δανείου, τα επιτόκια ή τις εξασφαλίσεις. Όλες οι τράπεζες όμως είναι υποχρεωμένες να τηρούν τις απαιτήσεις που θέτει η Τράπεζα της Ελλάδος ως ελεγκτικός μηχανισμός και να κινούνται μέσα στα όρια του νόμου.

Στην συνέχεια παρουσιάζονται συνοπτικά τα χρηματοδοτικά προϊόντα που έχουν οι τράπεζες για τις επιχειρήσεις.

α) Χρηματοδότηση για κεφάλαιο κίνησης

Αποτελεί το συνηθέστερο τραπεζικό προϊόν που καλύπτει την ανάγκη χρηματοδότησης της επιχείρησης για κεφάλαιο κίνησης. Η διάρκεια χρηματοδότησης ποικίλει ανάλογα με την μορφή της επιχείρησης. Μπορεί να είναι από λίγους μήνες μέχρι 2 χρόνια. Το ύψος της χρηματοδότησης είναι ανάλογο με τον κύκλο εργασιών της επιχείρησης και των πραγματικών αναγκών που έχει για κεφάλαιο κίνησης.

Ορισμένα ιδρύματα έπειτα από συναντήσεις που είχαν με ενώσεις επιχειρηματιών έχουν δημιουργήσει κλαδικά προϊόντα που απευθύνονται ειδικά για αυτές τις κατηγορίες επαγγελματιών.

β) Χρηματοδότηση για πάγιες εγκαταστάσεις

Πρόκειται για μακροπρόθεσμη μορφή δανεισμού με την οποία οι επιχειρήσεις μπορούν να αγοράσουν πάγια όπως οικοπέδα, κτίρια ή εξοπλισμό και να τα αποπληρώσουν σε μεγαλύτερα χρονικά διαστήματα που είναι από 3 έως 15 συνήθως χρόνια. Με αυτή τη μορφή δανεισμού οι επιχειρήσεις έχουν τη δυνατότητα να εκπληρώσουν μακροπρόθεσμα επενδυτικά προγράμματα.

Για πρώτη φορά τον Ιανουάριο 2003 τα περισσότερα τραπεζικά ιδρύματα ανέλαβαν την αξιολόγηση, σχεδόν εξ' ολοκλήρου, επενδυτικών επιχειρηματικών προγραμμάτων που επρόκειτο να χρηματοδοτηθούν από το τρίτο κοινοτικό πλαίσιο

στήριξης. Ο ρόλος τους ήταν η υποδοχή των προτάσεων, η αξιολόγηση τους και η εισήγηση για την χρηματοδότηση τους ή όχι.

2.4 Πιστοδοτικά Κριτήρια Τραπεζών

Είναι χρήσιμο κλείνοντας την ενότητα των χρηματοδοτήσεων των επιχειρήσεων να αναφερθούν τα πιστοδοτικά κριτήρια που χρησιμοποιούν οι τράπεζες. Τα κριτήρια αυτά πρέπει να γνωρίζουν και να εφαρμόζουν οι άμεσοι ενδιαφερόμενοι που είναι οι επιχειρήσεις.

Πέρα από τα καθαρά κρατικά κριτήρια που θέτουν οι αναπτυξιακοί νόμοι και έχουν σκοπό την στήριξη συγκεκριμένων επιχειρήσεων ή μειονεκτικών περιοχών, τα κριτήρια των τραπεζών στηρίζονται στην επιχειρηματική δραστηριότητα των επιχειρήσεων. Τα κυριότερα από αυτά είναι :

- Η οικονομική κατάσταση της επιχείρησης. Σε αυτά περιλαμβάνεται η αύξηση του κύκλου εργασιών της, η ικανοποιητική αποδοτικότητα των κεφαλαίων της, η επαρκής ρευστότητα που διαθέτει και η ισχυρή κεφαλαιακή της διάρθρωση.
- Η διοικητική της οργάνωση. Εδώ περιλαμβάνονται ο φορέας της επιχείρησης, η εμπειρία που διαθέτει στο αντικείμενο του, η φερεγγυότητα του και η γενικότερη οργάνωση της επιχείρησης σε δίκτυα πωλήσεων, τμήματα παραγωγής κ.λ.π. ανάλογα με το μέγεθος και το αντικείμενό της.
- Το αντικείμενο δραστηριότητας. Από τη φύση των εργασιών της επιχείρησης εξαρτώνται και οι δανειακές της ανάγκες. Έτσι διαφορετικά αντιμετωπίζονται από τις τράπεζες οι επιχειρήσεις που ασχολούνται με το λιανικό ή το χονδρικό εμπόριο και διαφορετικά αυτές που ασχολούνται με την παροχή υπηρεσιών. Σημαντικός παράγοντας εδώ αποτελεί το αντικείμενο με το οποίο ασχολείται η επιχείρηση.

Εάν το προϊόν της έχει αποδοχή στην αγορά, είναι πρωτοπόρο, εάν ανήκει σε κλάδο με προβλήματα ή έχει μονοπωλιακή θέση στην αγορά.

- Αυτό που εξετάζεται τέλος από τις τράπεζες είναι η δυνατότητα των επιχειρήσεων να εξυπηρετήσουν τις δανειακές τους υποχρεώσεις. Όταν πρόκειται για βραχυπρόθεσμο δανεισμό εξετάζεται η δυνατότητα της επιχείρησης να εξυπηρετήσει το δανεισμό της μέσω του κύκλου εκμετάλλευσης της ενώ, όταν πρόκειται για μακροπρόθεσμο δανεισμό μέσω της αποδοτικότητας της επένδυσης της.

Εκτός των παραπάνω καθαρά οικονομικών κριτηρίων οι τράπεζες χρησιμοποιούν ως επικουρικά μόνο πρόσθετα κριτήρια πιστοδοτήσεων. Αυτά είναι οι ενοχικές (προσωπικές εγγυήσεις) και οι εμπράγματα εξασφαλίσεις, όπως η προσημείωση υποθήκης σε ακίνητο.

ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΚΡΗΤΙΚΩΝ

MME

3.1 Επιλογή δείγματος

Σε αυτό το μέρος της εργασίας θα δούμε την χρηματοοικονομική στρατηγική των μικρομεσαίων κρητικών επιχειρήσεων. Κάθε χρηματοοικονομική αξιολόγηση που πραγματοποιείται σε πολλές επιχειρήσεις αντιμετωπίζει αρκετά προβλήματα. Το κυριότερο είναι η συλλογή του δείγματος που θα εξεταστεί. Στην παρούσα εργασία συλλέχθηκαν τα πρωτογενή στοιχεία, δηλαδή οι ισολογισμοί και οι λογαριασμοί αποτελεσμάτων χρήσης όπως έχουν δημοσιευθεί και έχουν συλλεχθεί σε δύο ιδιωτικές βάσεις δεδομένων. Η μία είναι η Data Rom που χρησιμοποιεί η Τράπεζα Πειραιώς για παροχή πληροφόρησης στα στελέχη της και η άλλη είναι η βάση δεδομένων της Icar όπως δημοσιεύθηκε στον οικονομικό οδηγό για το έτος 2003. Και οι δύο αυτές βάσεις δεδομένων συλλέγουν χρηματοοικονομικές καταστάσεις όπως αυτές δημοσιεύονται στον τύπο και αφορούν επιχειρήσεις Α.Ε. ή ΕΠΕ, αφού αυτές είναι οι μόνες νομικές μορφές εταιρειών που υποχρεώνονται να δημοσιεύουν τα οικονομικά τους στοιχεία. Οι οικονομικές καταστάσεις είναι ο ισολογισμός και τα αποτελέσματα χρήσης.

Αρχικά συγκεντρώθηκε όσο το δυνατόν μεγαλύτερος αριθμός χρηματοοικονομικών καταστάσεων από κρητικές επιχειρήσεις για όλους τους κλάδους εμπορίας και μεταποίησης που ενδιέφεραν την έρευνα. Χωρίς δηλαδή τον τριτογενή τομέα. Η έρευνα στράφηκε στους κλάδους εμπορίας και μεταποίησης γιατί είναι πολύ συχνό φαινόμενο μία επιχείρηση να έχει παράλληλη δραστηριότητα. Σκοπός ήταν να βρεθούν ισολογισμοί για τέσσερα έτη που αφορούσαν την περίοδο 1999 – 2002. Σε αυτό το σημείο χρησιμοποιήθηκε η μία βάση ως συμπληρωματική

της άλλης αφού η μία δεν είχε δημοσιευμένους ισολογισμούς για όλη την παραπάνω περίοδο. Το αρχικό μέγεθος του δείγματος ήταν 120 επιχειρήσεις που αφορούσαν τους κλάδους που φαίνονται στον ακόλουθο πίνακα 3.1 :

Πίνακας 3.1 : Αρχική κατανομή δείγματος επιχειρήσεων

ΚΩΔ. ΚΛΑΔΟΥ	ΚΛΑΔΟΣ	ΧΑΝΙΑ	ΡΕΘΥΜΝΟ	ΗΡΑΚΛΕΙΟ	ΛΑΣΙΘΙ	ΜΕΡΙΚΑ ΣΥΝΟΛΑ	ΠΟΣΟΣΤΑ ΚΛΑΔΩΝ ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟ	ΠΟΣΟΣΤΑ ΚΛΑΔΩΝ ΑΝΑ ΝΟΜΟ			
								ΧΑΝΙΩΝ	ΡΕΘΥΜΝΟΥ	ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	ΛΑΣΙΘΙΟΥ
20&21	ΤΡΟΦΙΜΑ -ΠΟΤΑ	17	8	25	7	57	48%	65,4%	42,1%	42,4%	43,8%
23	ΚΛΩΣΤΟΥΦ/ΑΣ		1			1	1%	0,0%	5,3%	0,0%	0,0%
24	ΕΝΔΥΣΗΣ ΚΑΙ ΥΠΟΔΗΣΗΣ		1			1	1%	0,0%	5,3%	0,0%	0,0%
25&26	ΞΥΛΟΥ & ΕΠΙΠΛΩΝ	1	3	7	2	13	11%	3,8%	15,8%	11,9%	12,5%
27	ΧΑΡΤΟΥ			6	1	7	6%	0,0%	0,0%	10,2%	6,3%
28	ΕΚΤΥΠΩΣΕΩΝ- ΕΚΔΟΣΕΩΝ	1	1	2		4	3%	3,8%	5,3%	3,4%	0,0%
29	ΔΕΡΜΑ & ΓΟΥΝΑ	1	1			2	2%	3,8%	5,3%	0,0%	0,0%
30	ΕΛΑΣΤΙΚΟΥ & ΠΛΑΣΤΙΚΩΝ	1		2	1	4	3%	3,8%	0,0%	3,4%	6,3%
31	ΧΗΜΙΚΩΝ	2		2		4	3%	7,7%	0,0%	3,4%	0,0%
32	ΠΑΡΑΓΩΓΩΝ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟΥ						0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
33	ΜΗ ΜΕΤΑΛΛΙΚΩΝ ΟΡΥΚΤΩΝ	3	2	7	1	13	11%	11,5%	10,5%	11,9%	6,3%
34	ΒΑΣΙΚΩΝ ΜΕΤΑΛΛΟΥΡΓΙΚΩΝ						0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
35	ΜΕΤΑΛΛΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ		2	6	3	11	9%	0,0%	10,5%	10,2%	18,8%
36	ΜΗΧΑΝΩΝ & ΣΥΣΚΕΥΩΝ			2	1	3	3%	0,0%	0,0%	3,4%	6,3%
37	ΗΛΕΚΤΡΙΚΩΝ ΜΗΧΑΝΩΝ						0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
38	ΜΕΤΑΦΟΡΙΚΩΝ ΜΕΣΩΝ						0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
39	ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΩΝ						0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
	ΣΥΝΟΛΑ	26	19	59	16	120	100%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	ΠΟΣΟΣΤΑ ΝΟΜΩΝ ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟ	22%	16%	49%	13%						

Στο συνολικό δείγμα δεν περιελήφθησαν οι επιχειρήσεις που είναι μεγάλες σύμφωνα με τον ορισμό που δόθηκε στο μέρος 1.1 της εργασίας. Υπάρχουν αρκετοί κλάδοι που δεν έχουν παρουσία στην Κρήτη όπως είναι οι κλάδοι παραγωγών πετρελαίου, ηλεκτρικών μηχανών και μεταφορικών μέσων. Ο παραπάνω πίνακας περιλαμβάνει εκτός από το πλήθος των επιχειρήσεων και τα ποσοστά του κάθε κλάδου στο νομό και στο σύνολο του νησιού. Αυτό αποτέλεσε τη βάση για την τελική επιλογή 50 επιχειρήσεων από όλη τη Κρήτη.

Επιλέχθηκε αριθμός επιχειρήσεων από κάθε νομό ώστε να τηρηθούν τόσο τα ποσοστά του κάθε νομού στο σύνολο της Κρήτης (π.χ. 22% ο νομός Χανίων δηλαδή 11 επιχειρήσεις) όσο και του κάθε κλάδου στο νομό (π.χ. 65% για τον κλάδο των τροφίμων στα Χανιά, δηλαδή 7 επιχειρήσεις). Επίσης οι επιχειρήσεις που επιλέχθηκαν δεν έχουν αρνητικά ίδια κεφάλαια. Οι 50 επιχειρήσεις που τελικά περιλαμβάνονται στο δείγμα έχουν την κατανομή ανά νομό που παρουσιάζεται στον πίνακα 3.2:

Πίνακας 3.2 : Αρχική κατανομή επιχειρήσεων ανά νομό

ΚΛΑΔΟΣ	ΧΑΝΙΑ	ΡΕΘΥΜΝΟ	ΗΡΑΚΛΕΙΟ	ΛΑΣΙΘΙ	ΣΥΝΟΛΟ ΚΛΑΔΟΥ
ΤΡΟΦΙΜΑ-ΠΟΤΑ	7,1	3,3	10,4	2,9	24
ΚΛΩΣΤΟΥΦΑΝΤΟΥΡΓΙΑΣ	0,0	0,4	0,0	0,0	0,4
ΕΝΔΥΣΗΣ ΚΑΙ ΥΠΟΔΗΣΗΣ	0,0	0,4	0,0	0,0	0,4
ΞΥΛΟΥ & ΕΠΙΠΛΩΝ	0,4	1,3	2,9	0,8	5,4
ΧΑΡΤΟΥ	0,0	0,0	2,5	0,4	2,9
ΕΚΤΥΠΩΣΕΩΝ-ΕΚΔΟΣΕΩΝ	0,4	0,4	0,8	0,0	1,7
ΔΕΡΜΑ & ΓΟΥΝΑ	0,4	0,4	0,0	0,0	0,8
ΕΛΑΣΤΙΚΟΥ & ΠΛΑΣΤΙΚΩΝ	0,4	0,0	0,8	0,4	1,7
ΧΗΜΙΚΩΝ	0,8	0,0	0,8	0,0	1,7
ΠΑΡΑΓΩΓΩΝ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟΥ	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
ΜΗ ΜΕΤΑΛΛΙΚΩΝ ΟΡΥΚΤΩΝ	1,3	0,8	2,9	0,4	5,4
ΒΑΣΙΚΩΝ ΜΕΤΑΛΛΟΥΡΓΙΚΩΝ	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
ΜΕΤΑΛΛΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ	0,0	0,8	2,5	1,3	4,6
ΜΗΧΑΝΩΝ & ΣΥΣΚΕΥΩΝ	0,0	0,0	0,8	0,4	1,3
ΗΛΕΚΤΡΙΚΩΝ ΜΗΧΑΝΩΝ	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
ΜΕΤΑΦΟΡΙΚΩΝ ΜΕΣΩΝ	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΩΝ	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΑΝΑ ΝΟΜΟ	11	8	25	6	50,0

Οι 50 επιχειρήσεις επιλέχθηκαν μετά από στρογγυλοποίηση του αριθμού των επιχειρήσεων προς τον αμέσως επόμενο ακέραιο αριθμό (π.χ. 2,9 σε 3) ή όπου υπήρχαν κλάδοι με 0,3 επιχειρήσεις ο καθένας στο σύνολο του νομού επιλέχθηκε

τυχαία ο ένας από τους τρεις κλάδους. Σε κάθε νομό όπου υπήρχαν πάνω από μία επιχείρηση σε κάποιο κλάδο (σχεδόν σε όλους) επιλέχθηκε το απαιτούμενο δείγμα έπειτα από τυχαία επιλογή. Πρέπει να αναφερθεί ότι τόσο η βάση δεδομένων της Data Rom όσο και αυτή της ICAP έχουν κατατάξει τις επιχειρήσεις σε κλάδους που πιθανώς να μην αντιπροσωπεύουν ακριβώς τη δραστηριότητα της κάθε επιχείρησης. Για την αποφυγή τυχόν λαθών μετά την επιλογή των επιχειρήσεων έγινε τηλεφωνική επικοινωνία με τις επιχειρήσεις για να διαπιστωθεί ακριβώς η δραστηριότητα τους. Όπου υπήρχε είτε κοινή δραστηριότητα (όπως εμπόριο τροφίμων και εκμετάλλευση ξενοδοχείου ή τεχνική εταιρεία παράλληλα) έγινε αντικατάσταση της επιχείρησης με άλλη.

Η τελική κατανομή των επιχειρήσεων στον κάθε νομό φαίνεται στον ακόλουθο πίνακα 3.3 :

Πίνακας 3.3 : Τελική κατανομή επιχειρήσεων ανά νομό

ΚΛΑΔΟΣ	ΝΟΜΟΙ				ΣΥΝΟΛΟ ΚΛΑΔΟΥ
	ΧΑΝΙΑ	ΡΕΘΥΜΝΟ	ΗΡΑΚΛΕΙΟ	ΛΑΣΙΘΙ	
ΤΡΟΦΙΜΑ-ΠΟΤΑ	7	3	10	3	23
ΚΛΩΣΤΟΥΦΑΝΤΟΥΡΓΙΑΣ		1			1
ΞΥΛΟΥ & ΕΠΙΠΛΩΝ	1	1	3	1	6
ΧΑΡΤΟΥ			2		2
ΕΚΤΥΠΩΣΕΩΝ-ΕΚΔΟΣΕΩΝ	1	1	1		3
ΕΛΑΣΤΙΚΟΥ & ΠΛΑΣΤΙΚΩΝ			1		1
ΧΗΜΙΚΩΝ	1		1		2
ΜΗ ΜΕΤΑΛΛΙΚΩΝ ΟΡΥΚΤΩΝ	1	1	3	1	6
ΜΕΤΑΛΛΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ		1	3	1	5
ΜΗΧΑΝΩΝ & ΣΥΣΚΕΥΩΝ			1		1
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΑΝΑ ΝΟΜΟ	11	8	25	6	50

Μετά την τελική επιλογή των επιχειρήσεων του δείγματος είναι φανερό ότι οι επιχειρήσεις εμπορίας και μεταποίησης τροφίμων καταλαμβάνουν το 46% του συνόλου του δείγματος. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να επηρεάσουν σε σημαντικό βαθμό τα επόμενα αποτελέσματα.

3.2 Επιλογή χρηματοοικονομικών δεικτών

Για την αξιολόγηση της χρηματοοικονομικής κατάστασης των επιχειρήσεων του δείγματος απαιτούνται ποσοτικές μεταβλητές. Αυτές αφορούν τους χρηματοοικονομικούς δείκτες των επιχειρήσεων όπως μπορούν να εξαχθούν από βασικά μεγέθη που υπάρχουν στις δημοσιευμένες λογιστικές τους καταστάσεις. Η χρήση αριθμοδεικτών για αξιολόγηση επιχειρήσεων αποτελεί κυρίως μέσο που χρησιμοποιείται από εξωτερικούς με την επιχείρηση ενδιαφερόμενους. Αυτοί είναι συνήθως πιστωτικά ιδρύματα, ανταγωνιστές ή πιστωτές. Πρέπει να σημειωθεί ότι η χρήση δεικτών για αξιολόγηση επιχειρήσεων αντιμετωπίζει ορισμένα προβλήματα, τα κυριότερα από τα οποία είναι :

- οι δείκτες αφορούν συγκεκριμένη χρονική περίοδο που είναι το κλείσιμο της διαχειριστικής χρήσης. Αυτό αντιμετωπίζεται εν μέρει εξετάζοντας διαχρονικά την εξέλιξη του κάθε δείκτη
- οι δείκτες όταν βασίζονται σε πραγματικά λογιστικά δεδομένα αποτυπώνουν την πραγματική εικόνα της επιχείρησης. Οι μικρές κυρίως επιχειρήσεις συνήθως δεν τηρούν οργανωμένα λογιστήρια με αποτέλεσμα οι λογιστικές τους καταστάσεις να μην αποτυπώνουν την πραγματική τους εικόνα. Όπως αναφέρουμε όμως αυτό εμφανίζεται κυρίως σε μικρές ή πολύ μικρές επιχειρήσεις όπου το κόστος οργάνωσης λογιστηρίου είναι αρκετά μεγάλο. Οι μεγαλύτερες έχουν περισσότερο οργανωμένα λογιστήρια με αποτέλεσμα οι χρηματοοικονομικές τους καταστάσεις να αποδίδουν την πραγματική κατάσταση της επιχείρησης
- οι επιχειρήσεις, μέσα στα πλαίσια του νόμου, έχουν την δυνατότητα να μεταβάλλουν λογαριασμούς που εμφανίζονται στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις τέλους χρήσης. Παράδειγμα αποτελεί ο λογαριασμός βραχυπροθέσμων υποχρεώσεων σε τράπεζες όπου όταν η επιχείρηση διαθέτει ρευστότητα μπορεί στο τέλος της διαχειριστικής περιόδου να μειώσει ή να εξοφλήσει το υπόλοιπο του. Πετυχαίνει έτσι να εμφανίζει πιο ‘ωραία’ εικόνα σε εξωτερικούς μελετητές

- η μεγαλύτερη χρησιμότητα των χρηματοοικονομικών δεικτών έγκειται στην δυνατότητα που παρέχουν για συγκρίσεις είτε μεταξύ ομοειδών επιχειρήσεων είτε μεταξύ μιας επιχείρησης με το σύνολο του κλάδου της.

Οι δείκτες που χρησιμοποιήθηκαν αρχικά χωρίζονται σε τρεις ευρύτερες κατηγορίες. Η κάθε μία εξετάζει διαφορετική θεματική περιοχή της επιχείρησης.

Αναλυτικά εμφανίζονται στον πίνακα 3.4.

Πίνακας 3.4 : Χρηματοοικονομικοί δείκτες		
Περιοχή	Σύμβολο	Δείκτης
1. Φερεγγυότητα		
(α) Ρευστότητα (γενική)	X ₁	Κυκλοφορούν Ενεργητικό / Βραχυπρόθεσμες Υποχρεώσεις
Ρευστότητα (άμεση)	X ₂	(Κυκλοφορούν Ενεργητικό-Αποθέματα)/ Βραχυπρόθεσμες Υποχρεώσεις
(β) Κεφάλαιο Κίνησης	X ₃	Κεφάλαιο Κίνησης / Σύνολο Ενεργητικού
(γ) Κεφαλαιακή Δομή	X ₅	(Μακροπρόθεσμες Υποχρεώσεις + Ίδια Κεφάλαια) / Καθαρό Πάγιο Ενεργητικό
	X ₄	Καθαρό Πάγιο Ενεργητικό / Σύνολο Ενεργητικού
	X ₆	Μακροπρόθεσμες Υποχρεώσεις / Σύνολο Υποχρεώσεων
	X ₇	Σύνολο Υποχρεώσεων / Σύνολο Ενεργητικού
	X ₈	Μακροπρόθεσμα Κεφάλαια / Ίδια Κεφάλαια
	X ₉	Βραχυπρόθεσμες Υποχρεώσεις / Σύνολο Ενεργητικού
2. Επίδοση Διαχείρισης		
(α) Αποθέματα	X ₁₀	Αποθέματα X 360/ Πωλήσεις
(β) Πιστωτική Πολιτική	X ₁₁	Απαιτήσεις & Χρεόγραφα Εισπρακτέα X 360/Πωλήσεις
	X ₁₂	Βραχυπρόθεσμες Υποχρεώσεις X 360 / Πωλήσεις
(γ) Διαχείριση	X ₁₈	Πωλήσεις / Αριθμός Απασχολούμενων
3. Αποδοτικότητα		
(α)Κυκλοφοριακή Ταχύτητα Κεφαλαίου	X ₁₃	Πωλήσεις / Καθαρό Πάγιο Ενεργητικό
	X ₁₄	Πωλήσεις / Κεφάλαιο Κίνησης
	X ₁₅	Πωλήσεις / Σύνολο Ενεργητικού
	X ₁₆	Πωλήσεις / Ίδια Κεφάλαια

Πίνακας 3.4 (συνέχεια)		
Περιοχή	Σύμβολο	Δείκτης
(β) Περιθώριο Κέρδους	X_{17}	Καθαρά Κέρδη / Μικτά Κέρδη
	X_{19}	Καθαρά Κέρδη / Πωλήσεις
	X_{20}	Μικτά Κέρδη / Πωλήσεις
(γ) Απόδοση Επένδυσης	X_{21}	Καθαρά Κέρδη / Ίδια Κεφάλαια
	X_{22}	Καθαρά Κέρδη / Σύνολο Ενεργητικού
4. Ανάπτυξη		
	X_{23}	Ποσοστό Μεταβολής Πωλήσεων
	X_{24}	Ποσοστό Μεταβολής Συνόλου Ενεργητικού
	X_{25}	Ποσοστό Μεταβολής Καθαρών Κερδών

Για να μειωθεί ο αρχικός αριθμός των δεικτών από 25 σε ένα μικρότερο σύνολο όπου όμως θα χαρακτηρίζει το σύνολο των επιχειρήσεων και θα περιλαμβάνει δείκτες που δίνουν ίδια πληροφορία με το αρχικό σύνολο των δεικτών εφαρμόστηκε η παραγοντική ανάλυση (Ι. Ντζούφρας, 2001).

Η παραγοντική ανάλυση είναι στατιστική μέθοδος που έχει σκοπό να βρει την ύπαρξη κοινών παραγόντων ανάμεσα σε μια ομάδα μεταβλητών. Εφαρμόζεται σε περιπτώσεις που χρειάζεται να μειωθεί ο αριθμός των μεταβλητών (δεικτών εδώ), ώστε το αποτέλεσμα να είναι μία ομάδα μεταβλητών που να δίνει την ίδια πληροφορία με το αρχικό δείγμα. Έτσι πετυχαίνεται :

- να μειωθούν οι διαστάσεις του προβλήματος. Οπότε αντί να υπάρχουν οι αρχικές μεταβλητές υπάρχουν λιγότερες, αφού οι παράγοντες είναι κατασκευασμένοι με τέτοιο τρόπο ώστε να διατηρούν την πληροφορία που υπήρχε στις αρχικές μεταβλητές
- να εξηγούνται οι συσχετίσεις που υπάρχουν στα δεδομένα, για τις οποίες έχουμε υποθέσει ότι οφείλονται στην ύπαρξη κάποιων κοινών παραγόντων που δημιούργησαν τα δεδομένα.

Εδώ εφαρμόστηκε η παραγοντική ανάλυση για κάθε έτος δεδομένων και επιλέχθηκαν αρχικά ομάδες δεικτών που είχαν ιδιοτιμή μεγαλύτερη από τη μονάδα και εξηγούσαν πάνω από το 80% της συνολικής διακύμανσης. Ο πίνακας 3.5

δείχνει τη μέγιστη συσχέτιση κάθε δείκτη (factor loading) με τους παράγοντες αυτούς (συσχετίσεις μικρότερες του 0,8 σε απόλυτες τιμές δεν λήφθηκαν υπόψη).

Πίνακας 3.5 : Επιλεγέντες χρηματοοικονομικοί δείκτες από την παραγοντική ανάλυση

Δείκτες	1999	2000	2001	2002
X ₁ [*]	0,95	0,93	0,90	-0,82
X ₂ [*]	0,95	0,91	0,91	-0,89
X ₃			0,82	
X ₅ [*]	0,95	0,94	0,93	0,95
X ₆ [*]		0,89	0,86	0,82
X ₇				0,87
X ₈ [*]	0,80	0,89	0,89	0,86
X ₉	0,82			0,86
X ₁₀	0,83			0,88
X ₁₁		0,86		-0,84
X ₁₂	-0,83			
X ₁₃	0,83	0,86		
X ₁₄	0,95			
X ₁₅		0,84	0,84	
X ₁₆ [*]	0,83	0,86	0,80	
X ₁₇				0,91
X ₁₈			0,90	
X ₁₉ [*]	0,92	0,91	0,86	0,92
X ₂₀				0,87
X ₂₁ [*]	0,89	0,83	0,81	0,84
X ₂₂ [*]	0,89	0,91	0,94	
X ₂₃			0,97	0,84
X ₂₄ [*]		0,87	0,96	0,86
X ₂₅		0,87		0,84

*Επιλεγέντες δείκτες με μεγαλύτερη συχνότητα εμφάνισης

Έτσι από το αρχικό μέγεθος των 25 δεικτών, επιλέχθηκαν τελικά οι παραπάνω 10 δείκτες. Με βάση αυτούς τους δείκτες θα γίνουν στην συνέχεια αναλύσεις μεταξύ των επιχειρήσεων.

Είναι χρήσιμο στο σημείο αυτό να αναφερθεί η ερμηνεία του κάθε δείκτη και της πληροφορίας που παρέχει.

- X_1 : Κυκλοφορούν Ενεργητικό / Βραχυπρόθεσμες Υποχρεώσεις. Εκφράζει τη δυνατότητα της επιχείρησης να πληρώνει τις βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις της μέσω της ρευστοποίησης των βραχυπρόθεσμων απαιτήσεων της. Στη βιβλιογραφία συναντάται και με την ονομασία γενική ρευστότητα. Τιμές του δείκτη μεγαλύτερες από τη μονάδα θεωρούνται ικανοποιητικές ενώ τιμές κοντά στο 2 θεωρούνται οι καλύτερες. Σε αντίθετη περίπτωση όταν οι τιμές του δείκτη είναι μικρότερες από τη μονάδα τότε η επιχείρηση έχει βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις μεγαλύτερες από απαιτήσεις, δηλαδή έχει αρνητικό κεφάλαιο κίνησης. Το γεγονός αυτό είναι ένδειξη ότι η επιχείρηση χρηματοδοτεί τα πάγια της μέσω βραχυπρόθεσμου δανεισμού.
- X_2 : (Κυκλοφορούν Ενεργητικό - Αποθέματα) / Βραχυπρόθεσμες Υποχρεώσεις. Είναι η δυνατότητα της επιχείρησης να πληρώνει τις βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις της ρευστοποιώντας τις βραχυπρόθεσμες απαιτήσεις της χωρίς τα αποθέματα. Λέγεται άμεση γιατί εξασφαλίζει ρευστότητα στην επιχείρηση σε έκτακτη ανάγκη. Ικανοποιητικές θεωρούνται τιμές του δείκτη κοντά στη μονάδα
- X_5 : (Μακροπρόθεσμες Υποχρεώσεις + Ίδια Κεφάλαια) / Καθαρό Πάγιο Ενεργητικό. Εκφράζει την παγιοποίηση των κεφαλαίων της επιχείρησης. Δηλαδή πόσα από τα ίδια κεφάλαια και τις μακροπρόθεσμες υποχρεώσεις έχουν γίνει πάγια. Τιμές του δείκτη κοντά στη μονάδα δηλώνουν ότι τα πάγια στοιχεία της επιχείρησης έχουν χρηματοδοτηθεί από ίδια κεφάλαια και μακροπρόθεσμο δανεισμό. Όσο πιο μεγάλος είναι ο δείκτης τόσο περισσότερο έχουν χρηματοδοτηθεί τα πάγια της επιχείρησης από ίδια διαθέσιμα και μακροπρόθεσμο δανεισμό
- X_6 : Μακροπρόθεσμες Υποχρεώσεις / Σύνολο Υποχρεώσεων. Δηλώνει το ποσοστό των μακροπρόθεσμων υποχρεώσεων σε σχέση με το σύνολο των υποχρεώσεων της επιχείρησης
- X_8 : Μακροπρόθεσμα Κεφάλαια / Ίδια Κεφάλαια. Δηλώνει το ποσοστό των μακροπρόθεσμων υποχρεώσεων σε σχέση με τα ίδια κεφάλαια της επιχείρησης. Είναι από τους δείκτες που εκφράζουν την δανειοληπτική ικανότητα μίας επιχείρησης. Αύξηση του δείκτη σημαίνει επιβάρυνση της επιχείρησης με μακροπρόθεσμο δανεισμό
- X_{16} : Πωλήσεις / Ίδια Κεφάλαια. Δείχνει πόσες φορές ανακυκλώνονται τα ίδια κεφάλαια της επιχείρησης μέσω των πωλήσεων της. Η αύξηση του δείκτη

- διαχρονικά εκφράζει την μεγαλύτερη δυνατότητα ανακύκλωσης των ιδίων κεφαλαίων της επιχείρησης μέσω του κύκλου εργασιών της
- X_{19} : Καθαρά Κέρδη / Πωλήσεις. Είναι δείκτης αποδοτικότητας των πωλήσεων της επιχείρησης. Όσο μεγαλύτερος είναι τόσο καλύτερος θεωρείται. Η διαχρονική αύξηση του δείκτη δηλώνει αύξηση της αποδοτικότητας των πωλήσεων
 - X_{21} : Καθαρά Κέρδη / Ίδια Κεφάλαια. Εκφράζει την αποδοτικότητα των ιδίων κεφαλαίων της επιχείρησης. Όσο μεγαλύτερη είναι η τιμή του δείκτη τόσο καλύτερη είναι η αποδοτικότητα των ιδίων κεφαλαίων της
 - X_{22} : Καθαρά Κέρδη / Σύνολο Ενεργητικού. Μετράει την αποδοτικότητα του συνόλου του ενεργητικού της επιχείρησης. Η αύξηση του δείκτη διαχρονικά δηλώνει αύξηση της αποδοτικότητας του ενεργητικού της επιχείρησης
 - X_{24} : Ποσοστό Μεταβολής Συνόλου Ενεργητικού. Δείχνει τη μεταβολή του συνόλου του ενεργητικού από τη μία χρήση στην άλλη.

Στον πίνακα 3.6 έχουμε τους παραπάνω δείκτες ανά θεματική περιοχή που χαρακτηρίζουν σε μία επιχείρηση.

Πίνακας 3.6 : Επιλεγέντες χρηματοοικονομικοί δείκτες ανά θεματική περιοχή που χαρακτηρίζουν σε μία επιχείρηση

	Σύμβολο	Δείκτης
1. Φερεγγυότητα		
(α) Ρευστότητα (γενική)	X_1	Κυκλοφορούν Ενεργητικό / Βραχυπρόθεσμες Υποχρεώσεις
Ρευστότητα (άμεση)	X_2	(Κυκλοφορούν Ενεργητικό-Αποθέματα)/ Βραχυπρόθεσμες Υποχρεώσεις
(β) Κεφαλαιακή Δομή	X_5	(Μακροπρόθεσμες Υποχρεώσεις + Ίδια Κεφάλαια) / Καθαρό Πάγιο Ενεργητικό
	X_6	Μακροπρόθεσμες Υποχρεώσεις / Σύνολο Υποχρεώσεων
	X_8	Μακροπρόθεσμα Κεφάλαια / Ίδια Κεφάλαια
2. Αποδοτικότητα		
(α) Κυκλοφοριακή Ταχύτητα Κεφαλαίου	X_{16}	Πωλήσεις / Ίδια Κεφάλαια
(β) Περιθώριο Κέρδους	X_{19}	Καθαρά Κέρδη / Πωλήσεις
(γ) Απόδοση Επένδυσης	X_{21}	Καθαρά Κέρδη / Ίδια Κεφάλαια
	X_{22}	Καθαρά Κέρδη / Σύνολο Ενεργητικού
3. Ανάπτυξη		
	X_{24}	Ποσοστό Μεταβολής Συνόλου Ενεργητικού

3.3 Χρηματοοικονομικά χαρακτηριστικά των επιχειρήσεων

3.3.1 Χαρακτηριστικά όλων των επιχειρήσεων του δείγματος

Μετά την επιλογή των χρηματοοικονομικών δεικτών, η ανάλυση στους μέσους όρους των δεικτών των επιχειρήσεων για το εξεταζόμενο διάστημα, είναι ενδεικτική της οικονομικής κατάστασης τους.

Ο πίνακας 3.7 παρουσιάζει τους μέσους όρους των δεικτών που έχουν επιλεγεί για τα έτη 1999 – 2002.

Πίνακας 3.7 Μέσοι όροι χρηματοοικονομικών δεικτών για τα έτη 1999 – 2002									
X ₁	X ₂	X ₅	X ₆	X ₈	X ₁₆	X ₁₉	X ₂₁	X ₂₂	X ₂₄
1,81	1,31	2,39	0,09	0,16	4,02	-0,10	0,01	0,02	0,13

Η ρευστότητα του συνόλου των επιχειρήσεων κυμαίνεται σε ικανοποιητικά επίπεδα. Τόσο η γενική ρευστότητα (X₁) αφού είναι κοντά στο δύο, όσο και η άμεση (X₂) που είναι πάνω από τη μονάδα. Δηλώνεται έτσι η ικανότητα των επιχειρήσεων να μπορούν να αντιμετωπίσουν τις βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις τους ρευστοποιώντας βραχυπρόθεσμες απαιτήσεις. Είναι επίσης ένδειξη σωστής μορφής χρηματοδότησης των παγίων τους, αφού έχουν θετικό κεφάλαιο κίνησης. Η ρευστότητα είναι επίσης μέτρο που επηρεάζει την επενδυτική συμπεριφορά των επιχειρήσεων. Έτσι όταν η ρευστότητα είναι μικρή υπάρχουν δυσκολίες στην εφαρμογή επενδυτικών προγραμμάτων. Σύμφωνα με έρευνα των Audretsch et al. το 1986 σε 100 γερμανικές επιχειρήσεις που αφορούσε την περίοδο 1970-1986, όταν υπάρχουν χαμηλές ρευστότητες στις επιχειρήσεις τότε υπάρχουν περιορισμοί στις επενδυτικές τους επιλογές. Τα αποτελέσματα διαφέρουν ανάλογα με το μέγεθος των επιχειρήσεων αφού οι μεγαλύτερες, από αυτές εάν έχουν μειωμένη ρευστότητα, έχουν τη δυνατότητα να στραφούν σε εξωτερικές πηγές χρηματοδότησης ενώ οι μικρότερες δεν μπορούν.

Οι περισσότερες επιχειρήσεις όπως φαίνεται από το δείκτη Μακροπρόθεσμες Υποχρεώσεις + Ίδια Κεφάλαια / Καθαρό Πάγιο Ενεργητικό (X₅), έχουν κάνει σωστή χρηματοδότηση των παγίων τους. Σε σχέση με τις ρευστότητες όπως είδαμε προηγουμένως φαίνεται ότι η αύξηση των παγίων των επιχειρήσεων δεν έχει γίνει μέσω βραχυπροθέσμων πιστώσεων. Με τον μέσο όρο της παγιοποίησης να έχει τιμή 2,39 φαίνεται ότι τα πάγια στοιχεία των επιχειρήσεων έχουν χρηματοδοτηθεί από μακροπρόθεσμο δανεισμό και από ίδια κεφάλαια. Αυτό αποτελεί την πιο υγιή μορφή αύξησης των παγίων μιας επιχείρησης.

Η σχέση μακροπρόθεσμες υποχρεώσεις προς το σύνολο των υποχρεώσεων παραμένει σε πολύ χαμηλά επίπεδα (X₆). Ο μέσος όρος του δείκτη δηλώνει ότι τα μακροπρόθεσμα κεφάλαια που έχουν οι επιχειρήσεις είναι πολύ μικρά σε σχέση με το σύνολο των υποχρεώσεων τους. Σε συνδυασμό με την προηγούμενη σχέση όπου φάνηκε ότι τα πάγια έχουν χρηματοδοτηθεί από ίδια και μακροπρόθεσμα κεφάλαια και με το δεδομένο που φαίνεται εδώ, ότι τα μακροπρόθεσμα κεφάλαια

είναι λίγα σχετικά, φαίνεται ότι τα πάγια έχουν χρηματοδοτηθεί κυρίως μέσω των ιδίων κεφαλαίων και κεφαλαίων κίνησης. Αυτό αποτελεί περισσότερο αναγκαστική επιλογή που εφαρμόζουν οι μικρότερου μεγέθους επιχειρήσεις. Λόγω της αδυναμίας που έχουν στην πρόσβαση μακροπρόθεσμων δανείων οδηγούνται στην χρηματοδότηση των παγίων τους από βραχυπρόθεσμα κεφάλαια. Το φαινόμενο αυτό έχει διαπιστωθεί και σε έρευνες σε παγκόσμιο επίπεδο, όπως στην εμπειρική εργασία των Rivaud-Danset et al. (1998), που έγινε σε 9 χώρες για την περίοδο 1990-1996. Βρέθηκε ότι ο δείκτης αυτός μειώνεται σε μεγαλύτερου μεγέθους επιχειρήσεις στις χώρες Βέλγιο και Γαλλία, όπου οι μικρές επιχειρήσεις έχουν μεγαλύτερα κεφάλαια κίνησης, ενώ αντίθετα σε άλλες όπως Γερμανία και Ιαπωνία, ο δείκτης αυξάνεται ανάλογα με το μέγεθος της επιχείρησης. Η ηλικία μιας επιχείρησης και η φήμη που έχει στην αγορά επηρεάζει επίσης την πιστοληπτικής της ικανότητα. Έτσι οι νεότερες επιχειρήσεις ή αυτές που δεν έχουν αποκτήσει φήμη σε μια αγορά δεν μπορούν να έχουν εύκολη πρόσβαση σε χρηματοδοτικές πηγές (Martinelli, 1995). Η χρηματοδότηση των μικρών επιχειρήσεων εξαρτάται εκτός από το μέγεθος τους και από μη χρηματοδοτικά κριτήρια, όπως είναι οι κοινωνικές σχέσεις μεταξύ επιχειρηματιών και χρηματοδοτών. Σύμφωνα με έρευνα που έγινε στην Γερμανία το 1997 (Lehmann et al., 1997) σε 1.200 επιχειρήσεις – μικρού ή μεσαίου μεγέθους - διαφόρων τραπεζών, βρέθηκε ότι η έγκριση δανείων, όροι αποπληρωμής κ.λ.π. δεν εξαρτώνται μόνο από τα χαρακτηριστικά των επιχειρήσεων αλλά και από τις κοινωνικές σχέσεις, <<γνωριμίες>> που είχαν οι υπεύθυνοι για την χορήγηση των δανείων με τους επιχειρηματίες.

Σε συνέχεια του προηγούμενου δείκτη έχουμε τη σχέση μακροπρόθεσμες υποχρεώσεις προς ίδια κεφάλαια (X_8), όπου παραμένει σε χαμηλά επίπεδα στο εξεταζόμενο διάστημα. Αυτό αποτελεί ένδειξη ότι τα μακροπρόθεσμα κεφάλαια είναι μικρά σε σχέση με τα ίδια κεφάλαια. Από την άλλη πλευρά όμως είναι ενδεικτικό ότι οι επιχειρήσεις έχουν δυνατότητες μακροπρόθεσμου δανεισμού.

Η επόμενη σχέση Πωλήσεις / Ίδια Κεφάλαια (X_{16}), δείχνει ότι ανακυκλώνονται τα ίδια κεφάλαια των επιχειρήσεων περίπου τέσσερις φορές κάθε έτος. Ο δείκτης αυτός εξαρτάται άμεσα από το ύψος των ιδίων κεφαλαίων και του κύκλου εργασιών.

Η αποδοτικότητα των καθαρών κερδών όπως φαίνεται από τη σχέση Καθαρά Κέρδη / Πωλήσεις (X_{19}), είναι οριακά κάτω από το μηδέν. Αυτό σίγουρα

αποτελεί ανησυχητικό γεγονός που δείχνει την αδυναμία των επιχειρήσεων να αναπτυχθούν μέσω των κερδών τους.

Η μικρή αποδοτικότητα των επιχειρήσεων φαίνεται και στην επόμενη σχέση των καθαρών κερδών με τα ίδια κεφάλαια (X_{21}). Είναι σε πολύ χαμηλά επίπεδα γεγονός που δείχνει την μικρή αποδοτικότητα των ιδίων κεφαλαίων.

Τα μικρά κέρδη που εμφανίζονται από το δείκτη Καθαρά Κέρδη / Σύνολο Ενεργητικού (X_{22}), έχουν ως αποτέλεσμα η αποδοτικότητα του ενεργητικού να είναι επίσης πολλή χαμηλή στο εξεταζόμενο χρονικό διάστημα. Αυτό σε συνδυασμό με την ανάπτυξη του ενεργητικού όπως δηλώνεται από το τελευταίο δείκτη, σημαίνει ότι υπάρχει αύξηση του ενεργητικού με μικρή όμως απόδοση των πωλήσεων. Έχουμε αύξηση των στοιχείων του ενεργητικού χωρίς όπως την ανάλογη αύξηση στην αποδοτικότητα των πωλήσεων. Δεν γίνεται επομένως σωστή αξιοποίηση των στοιχείων του ενεργητικού που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε καλύτερα αποτελέσματα.

Έπειτα από την παραπάνω αρχική χρηματοοικονομική ανάλυση των επιχειρήσεων του δείγματος μπορούμε να δούμε τη χρηματοοικονομική κατάσταση τους σε σχέση με τις επιχειρήσεις της Κρήτης όπως έχουν καταγραφεί από την ICAP για τα έτη 1999 – 2001 (βλ. πίνακα 1.6). Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι δεν γνωρίζουμε το μέγεθος των επιχειρήσεων αυτών – αν πρόκειται μόνο για ΜΜΕ ή έχουν περιληφθεί και μεγάλες επιχειρήσεις, ενώ από τον αριθμό των επιχειρήσεων φαίνεται ότι περιλαμβάνονται όλοι οι κλάδοι παραγωγής και όχι μόνο εμπόριο και μεταποίηση όπως το δείγμα της έρευνας. Ο ακόλουθος πίνακας 3.8 δείχνει τους χρηματοοικονομικούς δείκτες στο σύνολο των επιχειρήσεων της Κρήτης και των επιχειρήσεων του δείγματος.

Πίνακας 3.8 : Χρηματοοικονομικά χαρακτηριστικά επιχ/σεων δείγματος και επιχ/σεων ICAP για την Κρήτη

Δείκτες – τιμές ICAP	1999	2000	2001	Μέση Τιμή	Δείκτες – τιμές Δείγματος	1999	2000	2001	Μέση Τιμή
Αποδοτικότητα	8,0	3,6	3,4	5	Αποδοτικότητα	0,85	5,24	5,89	4
Μικτό Περιθώριο	21,5	20,3	20,9	20,9	Μικτό Περιθώριο	22,54	20,21	23,90	22,2
Καθαρό Περιθώριο	6,2	2,9	2,8	4,0	Καθαρό Περιθώριο	-3,7	-2,7	-1,45	-2,6
Γενική Ρευστότητα	1,2	1,1	0,8	1,0	Γενική Ρευστότητα	1,62	1,73	2,13	1,8
Επιχειρήσεις	1.004	1.063	942		Επιχειρήσεις	50	50	50	

Η αποδοτικότητα των επιχειρήσεων του δείγματος είναι μικρότερη το πρώτο έτος της μελέτης σε σχέση με το σύνολο των επιχειρήσεων, ενώ τα επόμενα έτη έχουν καλύτερη αποδοτικότητα. Ενώ η αποδοτικότητα του συνόλου των επιχειρήσεων μειώνεται από το 1999 στο 2001 η αποδοτικότητα των επιχειρήσεων του δείγματος αυξάνει. Επίσης παρ' όλο που οι επιχειρήσεις της μελέτης έχουν καλύτερο μικτό περιθώριο κέρδους σε όλο το εξεταζόμενο διάστημα που γίνεται η σύγκριση, τελικά έχουν μικρότερο καθαρό περιθώριο κέρδους. Αυτό είναι ένδειξη των αυξημένων εξόδων που αντιμετωπίζουν με αποτέλεσμα να εμφανίζουν μικρή αποδοτικότητα.

Οι επιχειρήσεις του δείγματος υπερτερούν στη γενική ρευστότητα όπου εμφανίζουν καλύτερη από το σύνολο των επιχειρήσεων της ICAP. Αυτό οφείλεται κυρίως στο είδος των επιχειρήσεων που έχουν επιλεγεί στο δείγμα. Όπως έχει αποτυπωθεί στον πίνακα 3.1 το 46% του συνόλου των επιχειρήσεων του δείγματος αποτελείται από επιχειρήσεις που ασχολούνται με την εμπορία και μεταποίηση τροφίμων. Ο κλάδος αυτός έχει σίγουρα μεγαλύτερη ρευστότητα από ότι οι υπόλοιποι κλάδοι που περιλαμβάνονται στο δείγμα με αποτέλεσμα ο μέσος όρος της ρευστότητας του δείγματος να είναι σε μεγαλύτερα επίπεδα από ότι ο μέσος όρος του συνόλου των επιχειρήσεων της Κρήτης.

3.3.2 Συγκριτική παρουσίαση των νομών

Έπειτα από την παρουσίαση των χαρακτηριστικών που εμφανίζουν οι επιχειρήσεις όλου του δείγματος έχει ενδιαφέρον να γίνει μια συγκριτική παρουσίαση μεταξύ των νομών της Κρήτης. Ο πίνακας 3.9 περιλαμβάνει τους μέσους όρους των χρηματοοικονομικών δεικτών για το σύνολο των επιχειρήσεων ανά νομό. Περιλαμβάνει επίσης (όπου υπάρχει αντιστοιχία) τους ανάλογους δείκτες που έχουν ανακοινωθεί από την ICAP για το διάστημα 1999-2001.

Πίνακας 3.9 : Μέσοι όροι χρηματοοικονομικών δεικτών όλων των νομών της Κρήτης για την περίοδο 1999 – 2002

Νομός (επιχ/σεις)	X ₁	X ₂	X ₅	X ₆	X ₈	X ₁₆	X ₁₉	X ₂₁	X ₂₂	X ₂₄
Ν. Χανίων (11)	1,61	0,97	5,70	0,07	0,18	6,39	0,04	0,13	0,05	0,06
Ν. Ρεθύμνου (8)	1,22	1,00	1,17	0,09	0,13	2,87	-0,63	0,01	-0,01	0,23
Ν. Ηρακλείου (25)	2,24	1,67	1,60	0,09	0,13	3,31	-0,02	-0,05	0,02	0,14
Ν. Λασιθίου (6)	1,14	0,85	1,21	0,11	0,28	4,20	-0,01	0,06	0,02	0,09
Μέσοι όροι επιχ/σεων δείγματος	1,81	1,31	2,39	0,09	0,16	4,02	-0,10	0,01	0,02	0,13
Επιχ/σεις Κρήτης (ICAP 1999-2001)	1,2						0,04	0,05		

Για τον τομέα της φερεγγυότητας των επιχειρήσεων όπως εκφράζεται από τους δείκτες της γενικής (X₁) και της άμεσης ρευστότητας (X₂) παρουσιάζεται σε καλύτερη θέση ο νομός Ηρακλείου. Έχει γενική ρευστότητα πάνω από δύο ενώ και η άμεση είναι κοντά στο δύο. Ακολουθούν ο νομός Χανίων, το Ρέθυμνο και τέλος ο νομός Λασιθίου. Γενικά όμως οι επιχειρήσεις όλων των νομών δεν υστερούν όσον αφορά τουλάχιστο τη ρευστότητα των επιχειρήσεων τους. Ο μέσος όρος όλων των επιχειρήσεων του δείγματος είναι πάνω από το μέσο όρο των επιχειρήσεων της ICAP.

Η κεφαλαιακή διάρθρωση των επιχειρήσεων δηλώνει ότι τα πάγια των επιχειρήσεων όλων των νομών έχουν χρηματοδοτηθεί από ίδια και μακροπρόθεσμα κεφάλαια. Σε όλους τους νομούς ο δείκτης Μακροπρόθεσμες Υποχρεώσεις + Ίδια Κεφάλαια / Καθαρό Πάγιο Ενεργητικό (X₅), είναι μεγαλύτερος από τη μονάδα. Το γεγονός αυτό δηλώνει εν μέρει υγιή τρόπο χρηματοδότησης των παγίων τους.

Στη συνέχεια με την επόμενη σχέση Μακροπρόθεσμες Υποχρεώσεις / Σύνολο Υποχρεώσεων (X_6), έχουμε ότι συνολικά οι μακροπρόθεσμες υποχρεώσεις είναι περίπου το 9% των συνολικών υποχρεώσεων. Όπως έχει αναφερθεί και προηγούμενα αυτό δηλώνει την δυνατότητα που έχουν ακόμα οι επιχειρήσεις για επενδύσεις μέσω μακροπρόθεσμου δανεισμού. Οι δείκτες όλων των νομών είναι πολύ κοντά στο μέσο όρο του συνολικού δείγματος. Στη συνέχεια για την κεφαλαιακή δομή των επιχειρήσεων όπως εκφράζεται από τη σχέση Μακροπρόθεσμα Κεφάλαια / Ίδια Κεφάλαια (X_8), έχουμε ότι οι νομοί των Χανίων και του Λασιθίου έχουν ποσοστό μακροπρόθεσμων δανείων προς ίδια κεφάλαια πάνω από το μέσο όρο του δείγματος. Γενικά όμως όλοι οι νομοί έχουν μικρό ποσοστό μακροπρόθεσμων δανείων προς ίδια κεφάλαια.

Όλα τα προηγούμενα δηλώνουν την αδυναμία μέχρι πρόσφατα που είχαν οι επιχειρήσεις να προβούν σε μακροπρόθεσμο δανεισμό για χρηματοδότηση των επενδύσεων τους. Αφενός το υψηλό κόστος των επιτοκίων δανεισμού που υπήρχε μέχρι το 2000 και αφετέρου η εύκολη σχετικά πρόσβαση σε βραχυπρόθεσμο δανεισμό τις οδηγούσαν σε λάθος μορφές χρηματοδότησης των επενδύσεων τους.

Ο νομός Χανίων υπερτερεί έναντι των υπολοίπων όσο αφορά το περιθώριο κέρδους. Όλοι οι υπόλοιποι έχουν αρνητικό μέσο περιθώριο κέρδους με αποτέλεσμα και το συνολικό δείγμα να υστερεί αρκετά από το μέσο όρο συνολικά των κρητικών επιχειρήσεων όπως έχει ανακοινωθεί από την ICAP. Ο νομός με τη μεγαλύτερη απόκλιση από το μέσο όρο του δείγματος είναι του Ρεθύμνου ενώ ακολουθεί ο νομός Ηρακλείου.

Συνέπεια των παραπάνω είναι η μικρή αποδοτικότητα που παρουσιάζουν όλοι οι νομοί με εξαίρεση τα Χανιά. Ο νομός Χανίων εμφανίζει καλή μέση αποδοτικότητα ιδίων κεφαλαίων στο εξεταζόμενο διάστημα. Η μικρή αποδοτικότητα είναι πιο έντονη στο νομό Ηρακλείου όπου έχει αρνητική αποδοτικότητα, ενώ το Ρέθυμνο έχει οριακά πάνω από το μηδέν και τα Λασιθί ακόμα πιο βελτιωμένη αποδοτικότητα.

Ο νομός Χανίων προηγείται λίγο από τους υπόλοιπους όσο αφορά την αποδοτικότητα του ενεργητικού των επιχειρήσεων όπως φαίνεται από τη σχέση Καθαρά Κέρδη / Σύνολο Ενεργητικού (X_{22}). Ακολουθούν με ίδια ποσοστά οι νομοί Ηρακλείου και Λασιθίου, ενώ τελευταίος είναι ο νομός Ρεθύμνου.

Στον τομέα της ανάπτυξης των επιχειρήσεων όλοι οι νομοί παρουσιάζουν αύξηση του ενεργητικού τους στο διάστημα 1999 -2002, σύμφωνα με τη σχέση

Ποσοστό Μεταβολής Συνόλου Ενεργητικού (X_{24}). Ο νομός με τη μικρότερη ανάπτυξη είναι τα Χανιά, ενώ αντίθετα με τη μεγαλύτερη μέση ανάπτυξη είναι ο νομός Ρεθύμνου. Ακολουθούν σε ανάπτυξη το Ηράκλειο και το Λασίθι.

3.3.3 Συγκριτική παρουσίαση των κλάδων

Ολοκληρώνοντας το μέρος αυτό της εργασίας με τα χρηματοοικονομικά χαρακτηριστικά των επιχειρήσεων θα αναφερθούμε στη συνέχεια στους κλάδους των επιχειρήσεων που συμμετέχουν στην μελέτη. Ο πίνακας 3.10 περιέχει τους μέσους όρους των χρηματοοικονομικών δεικτών όλων των κλάδων και τους μέσους όρους όλων των επιχειρήσεων του δείγματος όπως έχουν αναφερθεί προηγούμενα.

Τα συμπεράσματα που προκύπτουν έχουν βαρύτητα ανάλογα με τον αριθμό των επιχειρήσεων που περιέχονται στον κάθε κλάδο. Επομένως θα πρέπει να αντιμετωπίζονται διαφορετικά τα συμπεράσματα για τον κλάδο της κλωστοϋφαντουργίας όπου συμμετέχει μία μόνο επιχείρηση στο συνολικό δείγμα και διαφορετικά για τον κλάδο των τροφίμων όπου συμμετέχουν 23 επιχειρήσεις.

Πίνακας 3.10 : Μέσοι όροι χρηματοοικονομικών δεικτών όλων των κλάδων για την περίοδο 1999 - 2002

Κλάδος (επιχ/σεις)	X ₁	X ₂	X ₅	X ₆	X ₈	X ₁₆	X ₁₉	X ₂₁	X ₂₂	X ₂₄
ΤΡΟΦΙΜΑ-ΠΟΤΑ (23)	1,51	1,05	1,28	0,11	0,20	5,09	-0,04	0,01	0,02	0,13
ΚΛΩΣΤΟΨΦ/ΙΑΣ (1)	2,50	2,50	1,07	0,00	0,00	0,15	-4,61	-0,21	-0,19	-0,17
ΞΥΛΟΥ - ΕΠΙΠΛΟΥ(6)	2,31	1,22	10,01	0,07	0,15	1,90	0,01	0,07	0,03	0,11
ΧΑΡΤΟΥ (2)	1,23	0,87	2,10	0,02	0,17	3,88	0,04	0,14	0,03	0,61
ΕΚΤΥΠΩΣΕΩΝ-ΕΚΔΟΣΕΩΝ (3)	1,25	0,95	1,09	0,19	0,24	2,46	0,05	0,08	0,05	0,12
ΕΛΑΣΤΙΚΟΥ – ΠΛΑΣΤΙΚΩΝ (1)	1,06	0,47	1,30	0,00	0,00	11,68	-0,05	-1,67	-0,04	0,09
ΧΗΜΙΚΩΝ (2)	5,01	3,45	2,04	0,13	0,15	2,01	-0,04	-0,07	-0,03	-0,01
ΜΗ ΜΕΤΑΛΛΙΚΩΝ ΟΡΥΚΤΩΝ (6)	1,08	1,02	1,20	0,08	0,14	3,50	0,04	0,11	0,04	0,13
ΜΕΤΑΛΛΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ (5)	2,87	2,43	1,50	0,04	0,07	3,90	-0,01	0,12	0,03	0,11
ΜΗΧΑΝΩΝ & ΣΥΣΚΕΥΩΝ (1)	1,16	0,94	1,36	0,05	0,09	1,27	0,05	0,08	0,03	-0,03
Μέσοι όροι επιχ/σεων δείγματος	1,81	1,31	2,39	0,09	0,16	4,02	-0,10	0,01	0,02	0,13
Επιχ/σεις Κρήτης (ICAP 1999-2001)	1,2						0,04	0,05		

Στον τομέα της φερεγγυότητας των επιχειρήσεων όπως αρχικά εκφράζεται από τους δείκτες της γενικής και της άμεσης ρευστότητας υπερέχουν οι κλάδοι του ξύλου και επίπλων, των χημικών προϊόντων και των μεταλλικών προϊόντων. Γενικά όμως κανένας κλάδος δεν υστερεί σημαντικά στη γενική ρευστότητα αφού όλοι έχουν μέση τιμή μεγαλύτερη από τη μονάδα. Οι κλάδοι που παρουσιάζουν άμεση ρευστότητα μικρότερη από τη μονάδα είναι του χάρτου, των εκδόσεων, των ελαστικών και των μηχανών – συσκευών. Αυτό σημαίνει ότι σε έκτακτη ανάγκη για άμεση ρευστοποίηση στοιχείων του βραχυπρόθεσμου ενεργητικού τους (όπως επιταγές πληρωτέες ή χρεόγραφα), αυτά δεν επαρκούν για να καλύψουν τις άμεσα πληρωτέες υποχρεώσεις τους.

Όλοι οι κλάδοι όσο αφορά την κεφαλαιακή τους δομή έχουν χρηματοδοτήσει τα πάγια τους μέσω ιδίων κεφαλαίων και μακροπροθέσμων δανείων. Ο κλάδος που διαφοροποιείται αρκετά είναι του ξύλου – επίπλων όπου οι επιχειρήσεις που συμμετέχουν έχουν αρκετά ψηλό μέσο δείκτη Μακροπρόθεσμες Υποχρεώσεις + Ίδια Κεφάλαια / Καθαρό Πάγιο Ενεργητικό (X₅). Αυτό οφείλεται

στο ότι οι επιχειρήσεις που περιλαμβάνονται σ' αυτόν έχουν σχετικά λίγα πάγια σε σχέση με τα ίδια κεφάλαια που διαθέτουν.

Με βάση το δείκτη Μακροπρόθεσμες Υποχρεώσεις / Σύνολο Υποχρεώσεων (X_6), παρατηρείται ότι μόνο οι κλάδοι των εκδόσεων και των χημικών διαφέρουν περισσότερο από τους υπόλοιπους όσο αφορά το ύψος των μακροπρόθεσμων υποχρεώσεων που έχουν σε σχέση με τις συνολικές τους υποχρεώσεις. Οι υπόλοιποι κλάδοι έχουν πολύ μικρό ή ανύπαρκτο μακροπρόθεσμο δανεισμό. Εξετάζοντας ταυτόχρονα τη σχέση των μακροπρόθεσμων δανείων με τα ίδια κεφάλαια οι κλάδοι που ξεχωρίζουν με τα μεγαλύτερα ποσοστά είναι των τροφίμων και των εκδόσεων. Συνολικά όλοι οι κλάδοι έχουν μικρό μακροπρόθεσμο δανεισμό γεγονός που τους επιτρέπει μελλοντικά να στραφούν σε μακροπρόθεσμα ξένα κεφάλαια προκειμένου να επεκταθούν σε επενδύσεις.

Όπως έχει φανεί μέχρι τώρα το αδύνατο σημείο των περισσότερων κλάδων είναι το μικρό περιθώριο καθαρού κέρδους που έχουν. Με δεδομένο ότι το μέσο μικτό περιθώριο κέρδους, το οποίο όπως είδαμε είναι περίπου 22% (πίνακας 3.8), καταλαβαίνουμε ότι επιβαρύνονται με σημαντικά έξοδα που έχουν ως αποτέλεσμα οι επιχειρήσεις να εμφανίζουν ζημιές στο τέλος της χρήσης. Οι μόνοι κλάδοι που έχουν μέσο περιθώριο κέρδους πάνω από το μηδέν είναι του χάρτου, των εκδόσεων, των μη μεταλλικών ορυκτών, των μηχανών – συσκευών και με οριακό θετικό αποτέλεσμα του ξύλου – επίπλων. Όμως και αυτοί οι κλάδοι έχουν σχετικά μικρό καθαρό περιθώριο κέρδους. Με εξαίρεση την επιχείρηση που είναι στον κλάδο της κλωστοϋφαντουργίας και είναι αρκετά κάτω από το μέσο όρο, οι υπόλοιποι κλάδοι υστερούν σε σχέση με το σύνολο των επιχειρήσεων της Κρήτης όπως αναφέρονται στην ανακοίνωση της ICAP.

Σχετικά με την αποδοτικότητα της επένδυσης ο κλάδος των τροφίμων εμφανίζει οριακά θετική αποδοτικότητα με μόλις 1%. Αντίθετα μόνο οι κλάδοι του χάρτου, των μη μεταλλικών ορυκτών και των μεταλλικών προϊόντων έχουν αποδοτικότητα πάνω από 10%.

Ολοκληρώνοντας την εξέταση των κλάδων συνολικά βλέπουμε ότι οι περισσότεροι παρουσιάζουν ανάπτυξη στο εξεταζόμενο διάστημα. Ξεχωρίζουν οι κλάδοι των τροφίμων, του χάρτου και των μη μεταλλικών ορυκτών όπου έχουν τα μεγαλύτερα ποσοστά αύξησης σε σχέση με το σύνολο.

Συνοψίζοντας πρέπει να αναφέρουμε ότι όπως φαίνεται ο κλάδος με τα μεγαλύτερα προβλήματα συνολικά, παρ' όλο που συμμετέχει μια μόνο επιχείρηση, είναι της κλωστοϋφαντουργίας. Η επιχείρηση αυτή είναι από τα Ανώγεια ενώ στο αρχικό δείγμα των 120 επιχειρήσεων δεν βρέθηκε άλλη σε όλη την Κρήτη.

3.4 Ομαδοποίηση των επιχειρήσεων

Η επιλογή των χρηματοοικονομικών δεικτών δίνει την δυνατότητα να γίνει σύγκριση μεταξύ των επιχειρήσεων με διάφορους τρόπους. Πέρα από την αρχική περιγραφική αξιολόγηση των χαρακτηριστικών των επιχειρήσεων υπάρχει η δυνατότητα για πιο σύνθετη αξιολόγηση τους.

Στην εργασία έγινε ομαδοποίηση των επιχειρήσεων όπου εφαρμόστηκε η μέθοδος ομαδοποίησης K-means (Ι. Ντζούφρας, 2001). Η μέθοδος προϋποθέτει ότι έχει καθοριστεί πριν την εφαρμογή της ο αριθμός των ομάδων που θέλουμε να δημιουργήσουμε.

Αρχικά επιλέχθηκε να γίνουν τέσσερις ομάδες επιχειρήσεων. Οι ομάδες που προέκυψαν δεν είχαν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Σε όμοια έρευνα σε πανελλαδικό επίπεδο (Ψιμάρνη - Βούλγαρη, Ζοπουνίδης, 2000) επιλέχθηκε να γίνουν τρεις ομάδες. Οι ομάδες αυτές σύμφωνα με τα χαρακτηριστικά τους ταξινομήθηκαν σε δυναμικές, μέτριες και σε αδύναμες. Εδώ επιλέχθηκε να γίνουν τρεις ομάδες επιχειρήσεων προκειμένου να μελετηθούν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους και να εξεταστούν τυχόν ομοιότητες με την προαναφερόμενη μελέτη.

Η μέθοδος λειτουργεί επαναληπτικά. Χρησιμοποιεί την έννοια του κέντρου της ομάδας και στη συνέχεια κατατάσσει τις παρατηρήσεις ανάλογα με την απόσταση τους από τα κέντρα όλων των ομάδων. Τα κέντρα είναι η μέση τιμή για κάθε μεταβλητή όλων των παρατηρήσεων της ομάδας. Η μέθοδος χρησιμοποιεί την ευκλείδεια απόσταση. Εδώ δεν χρησιμοποιήθηκε η απόσταση από το μέσο όρο της μεταβλητής (δείκτη) αλλά έγινε κανονικοποίηση των δεικτών των επιχειρήσεων ώστε να έχουν όλοι μέση τιμή ίση με μηδέν και τυπική απόκλιση ίση με μονάδα. Η κανονικοποίηση εφαρμόστηκε σε όλους τους δείκτες που

επιλέχθηκαν από την παραγοντική ανάλυση για τα 4 έτη που γίνεται η μελέτη. Η μέθοδος K-means είναι αλγόριθμος που λειτουργεί επαναληπτικά μέχρι να εξεταστούν όλοι οι δείκτες για όλες τις επιχειρήσεις, ώστε να καταταχτεί κάθε επιχείρηση σε μία από τις τρεις ομάδες όπου υπάρχουν τα περισσότερα κοινά με αυτήν σημεία. Ο αλγόριθμος σταματά όταν γίνουν όλες οι επαναλήψεις και όλες οι επιχειρήσεις έχουν καταταχτεί σε μία από τις τρεις ομάδες που έχουν προκαθοριστεί.

Από την ανάλυση προέκυψαν μία μεγάλη ομάδα και δύο πολύ μικρότερες για κάθε έτος. Διαφοροποίηση παρουσιάζεται το 2001 όπου δημιουργείται μια μικρή ομάδα και δύο σχεδόν όμοιες σε αριθμό επιχειρήσεων. Μια επιχείρηση είναι δυνατόν να αλλάζει ομάδα από έτος σε έτος ανάλογα με τη μεταβολή των δεικτών της. Η κατανομή των ομάδων φαίνεται στον πίνακα 3.11 :

Πίνακας 3.11 : Ομάδες επιχειρήσεων ανά έτος

ΟΜΑΔΕΣ	1999	2000	2001	2002
1	2	38	2	47
2	1	2	27	2
3	47	10	21	1
Σύνολο	50	50	50	50

Οι μέσοι όροι των χρηματοοικονομικών δεικτών των ομάδων για κάθε έτος, παρουσιάζονται στον πίνακα 3.12

Πίνακας 3.12 : Μέσοι όροι χρημ/κών δεικτών των ομάδων για την περίοδο 1999 - 2002

Ομάδες (επιχ/σεις)	X ₁	X ₂	X ₅	X ₆	X ₈	X ₁₆	X ₁₉	X ₂₁	X ₂₂	X ₂₄ *
1999										
1 (2)	0,48	0,28	0,55	0,00	0,00	0,99	-1,46	-1,57	-0,22	
2 (1)	14,96	14,54	2,15	0,19	0,00	0,49	0,14	0,06	0,06	
3 (47)	1,38	0,97	2,21	0,11	0,19	4,40	0,01	0,07	0,02	
2000										
1 (38)	1,34	0,94	1,36	0,06	0,12	4,53	0,03	0,12	0,04	0,17
2 (2)	9,91	9,02	1,64	0,00	0,00	0,21	-0,04	-0,00	-0,00	0,10
3 (10)	1,59	1,16	6,31	0,17	0,22	1,48	-0,27	-0,20	-0,10	0,13
2001										
1 (2)	16,22	11,75	2,42	0	0	0,93	-0,12	-0,06	-0,06	-0,13
2 (27)	1,62	1,59	3,57	0,07	0,10	5,01	0,05	0,17	0,06	0,03
3 (21)	1,44	0,77	1,03	0,11	0,21	2,16	-0,09	-0,07	-0,02	0,10
2002										
1 (47)	1,51	1,08	2,67	0,08	0,18	4,09	-0,00	0,05	0,03	0,17
2 (2)	7,35	6,27	1,58	0,00	0,00	0,34	-7,93	-0,15	-0,14	-0,10
3 (1)	0,89	0,70	0,18	0,00	0,00	32,56	-0,20	-6,62	-0,15	-0,35

* Ο δείκτης μετράει ποσοστό μεταβολής σε σχέση με το προηγούμενο έτος – δεν έχει υπολογιστεί για το πρώτο έτος

Τα κυριότερα χαρακτηριστικά των ομάδων που δημιουργήθηκαν για όλα τα έτη σύμφωνα με τους δείκτες για κάθε περιοχή της επιχείρησης που περιγράφουν αναφέρονται στη συνέχεια.

Αρχικά όσο αφορά τη φερεγγυότητα των επιχειρήσεων, η μεγαλύτερη ομάδα που αποτελείται από 38 έως 47 επιχειρήσεις παρουσιάζει φυσιολογικές ρευστότητες για όλα τα έτη. Συγκεκριμένα έχει γενική ρευστότητα μεγαλύτερη από τη μονάδα και άμεση ρευστότητα κοντά στη μονάδα. Οι δύο μικρότερες ομάδες διαφοροποιούνται αρκετά από την μεγάλη ομάδα. Έτσι η μία παρουσιάζει πολύ μεγάλες ρευστότητες γεγονός που οφείλεται κυρίως στις περιορισμένες βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις που έχει. Η άλλη μικρή ομάδα έχει ικανοποιητική γενική και άμεση ρευστότητα για τα έτη 2000 και 2001, ενώ έχει πολύ μικρές ρευστότητες για τα έτη 1999 και 2002.

Η κεφαλαιακή δομή των επιχειρήσεων όπως εκφράζεται από τη σχέση Μακροπρόθεσμες Υποχρεώσεις + Ίδια Κεφάλαια / Καθαρό Πάγιο Ενεργητικό

(X_5), παρουσιάζει κυρίως διαφοροποίηση στις μικρότερες από τις ομάδες που δημιουργούνται την εξεταζόμενη περίοδο σε σχέση με τις άλλες ομάδες. Έτσι η μικρότερη ομάδα που δημιουργείται κάθε έτος, είτε έχει πολύ μικρό μακροπρόθεσμο δανεισμό σε σχέση με το σύνολο των υποχρεώσεων της, είτε δεν έχει καθόλου.

Η μεγαλύτερη από τις ομάδες που δημιουργήθηκαν έχει την καλύτερη αποδοτικότητα των ιδίων κεφαλαίων για όλα τα έτη. Παρουσιάζει καλύτερη απόδοση με βάση τα καθαρά αποτελέσματα χρήσης. Εξαίρεση αποτελεί το 2002 όπου μία μόνο επιχείρηση που αποτελεί τη μικρότερη ομάδα έχει μεγάλη αποδοτικότητα ιδίων κεφαλαίων, κυρίως όμως λόγω των πολύ μικρών ιδίων κεφαλαίων που έχει. Γενικά όμως η μεγάλη ομάδα έχει θετικό περιθώριο κέρδους, ενώ οι μικρότερες ομάδες έχουν αρνητικό περιθώριο που οφείλεται στα αρνητικά αποτελέσματα χρήσης που έχουν παρουσιάσει.

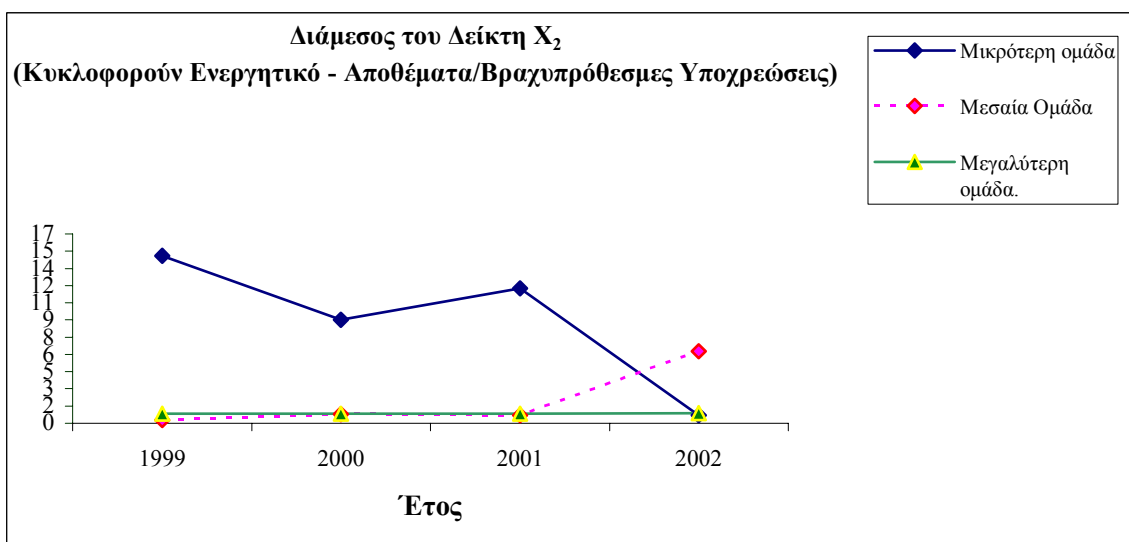
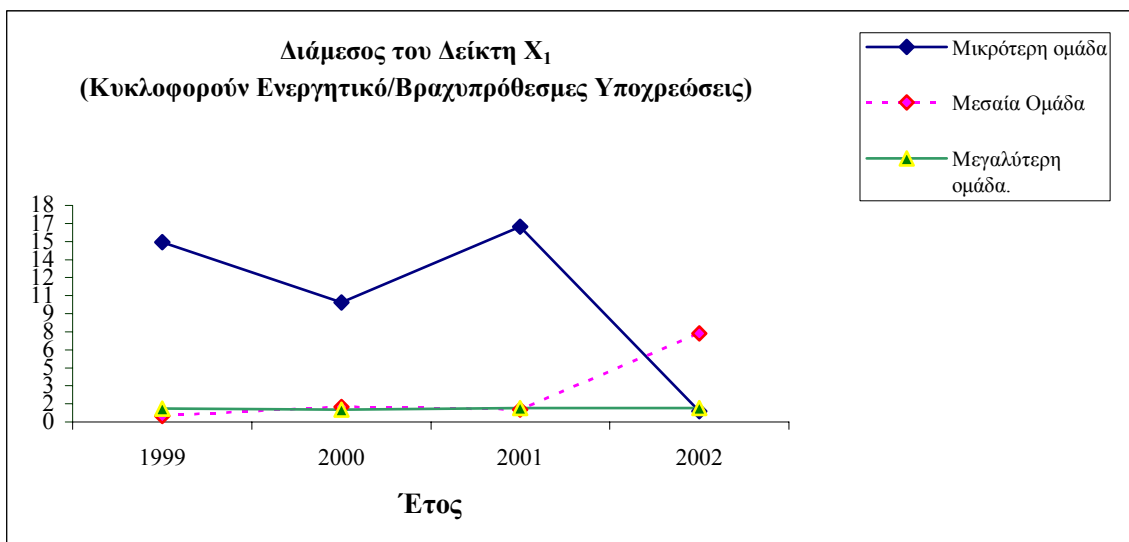
Όσο αφορά την ανάπτυξη των επιχειρήσεων όπως φαίνεται από τη σχέση Ποσοστό Μεταβολής Συνόλου Ενεργητικού (X_{24}), παρουσιάζεται διαφοροποίηση στις μικρές ομάδες όπου υπάρχει αρνητική ανάπτυξη σε όλα σχεδόν τα έτη.

Η ίδια μέθοδος ομαδοποίησης εφαρμόστηκε για τους μέσους όρους των δεικτών των επιχειρήσεων για την εξεταζόμενη περίοδο. Αυτό που προέκυψε δεν διαφέρει πολύ από την προηγούμενη ομαδοποίηση. Προέκυψε οι ίδιες επιχειρήσεις να διαφοροποιούνται από το σύνολο του δείγματος. Δηλαδή σχεδόν οι ίδιες επιχειρήσεις που είχαν καταταχτεί στις δύο μικρότερες ομάδες με την ομαδοποίηση με βάση τους χρηματοοικονομικούς δείκτες, οι ίδιες επιχειρήσεις κατατάχτηκαν σε μικρότερη ομάδα και με τη δεύτερη μέθοδο ομαδοποίησης με βάση τους μέσους όρους των δεικτών.

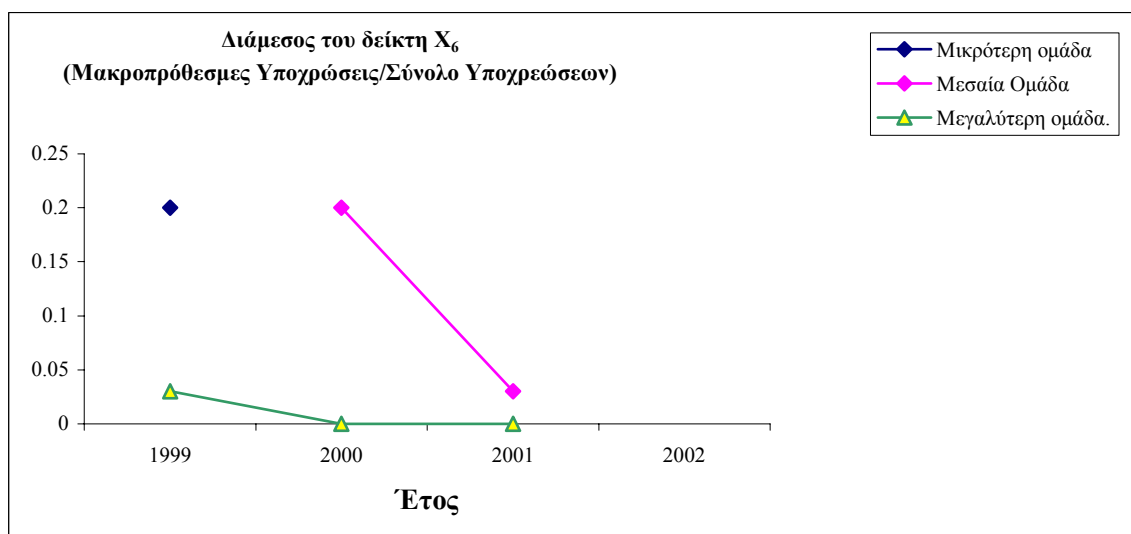
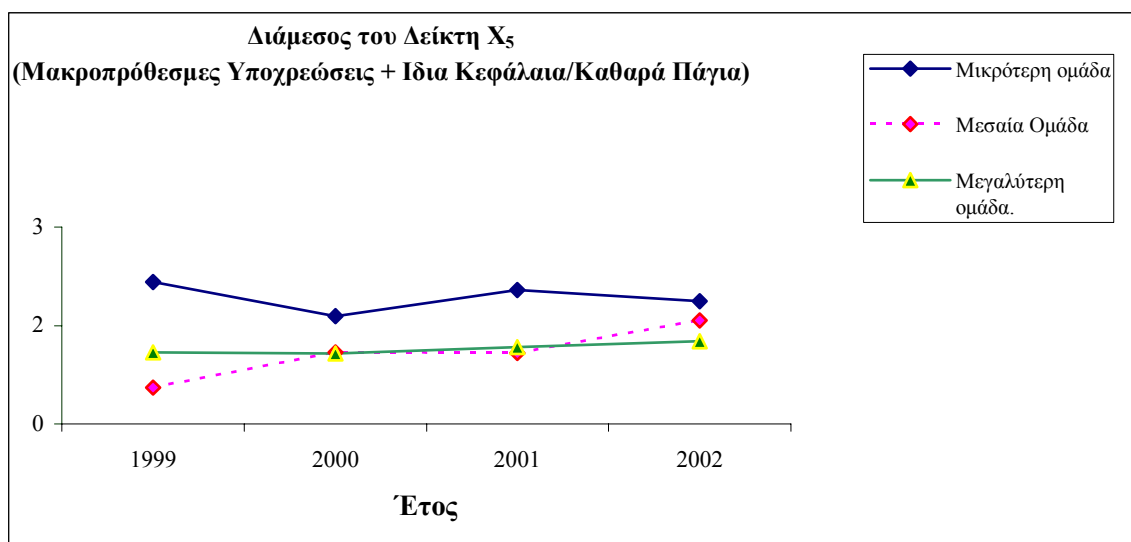
Οι ομάδες των επιχειρήσεων που προέκυψαν από την αρχική ομαδοποίηση λόγω του μεγέθους τους – συνήθως μία πολύ μεγάλη και δύο πολύ μικρότερες – δεν μπορούν να χαρακτηριστούν δυναμικές ή όχι, όπως στην προαναφερόμενη πανελλαδική έρευνα. Οι μικρότερες ομάδες έχουν διαφοροποιηθεί από το σύνολο κυρίως λόγω της μεγάλης απόκλισης που έχουν τα χρηματοοικονομικά τους χαρακτηριστικά από το σύνολο.

Στο σχήμα 3-1 που ακολουθεί εμφανίζεται ο διάμεσος των χρηματοοικονομικών δεικτών που έχουν επιλεγεί. Η παρουσίαση γίνεται ανά ομάδα επιχειρήσεων με διαχωρισμό σε μικρότερη ομάδα επιχειρήσεων (όπως έχει

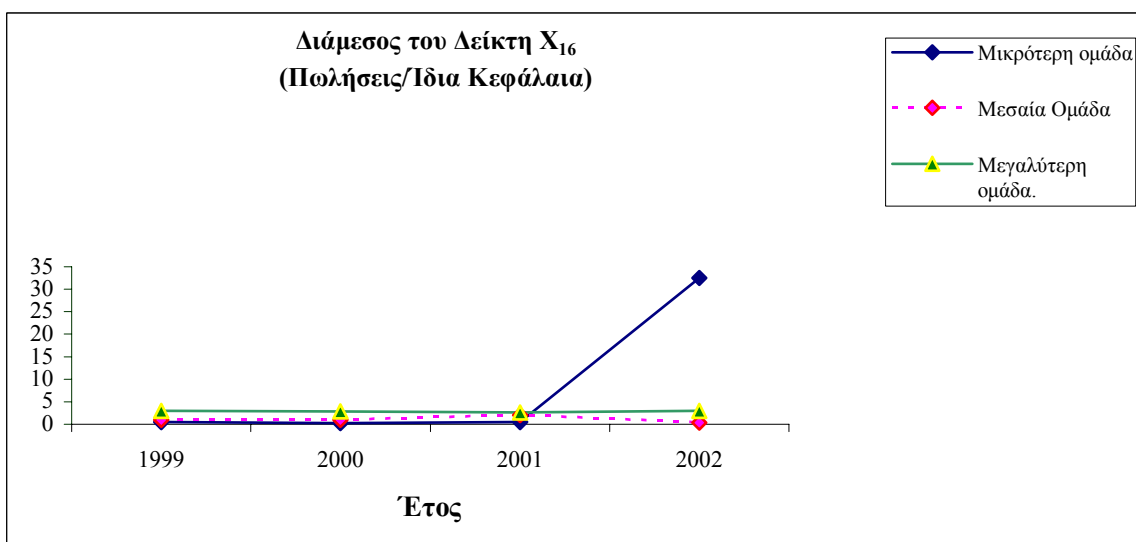
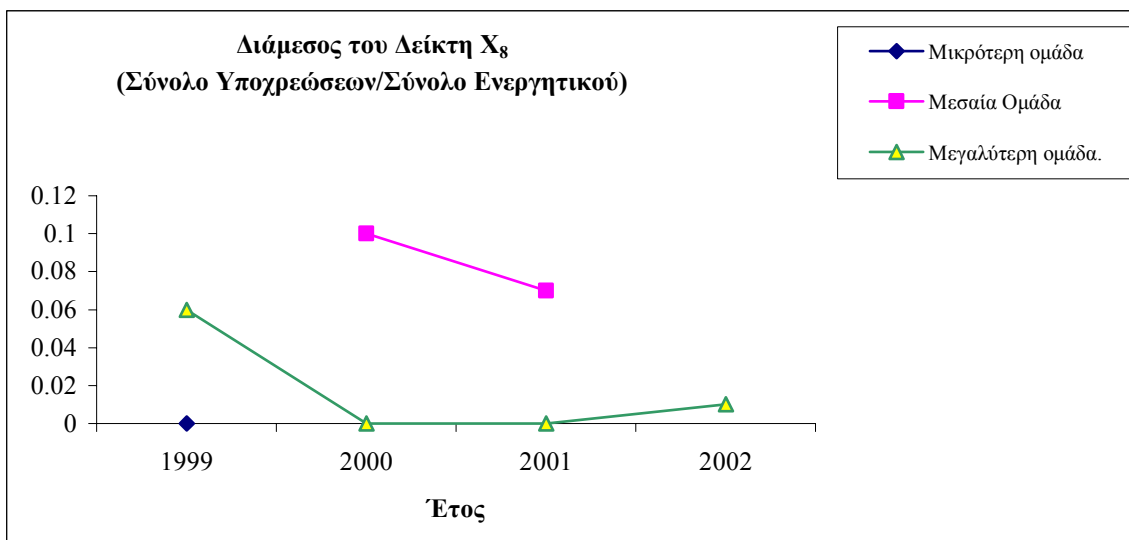
αναφερθεί αποτελείται από 1 - 2 επιχειρήσεις), σε μεγαλύτερη ομάδα επιχειρήσεων και σε ομάδα με ενδιάμεσο αριθμό επιχειρήσεων.



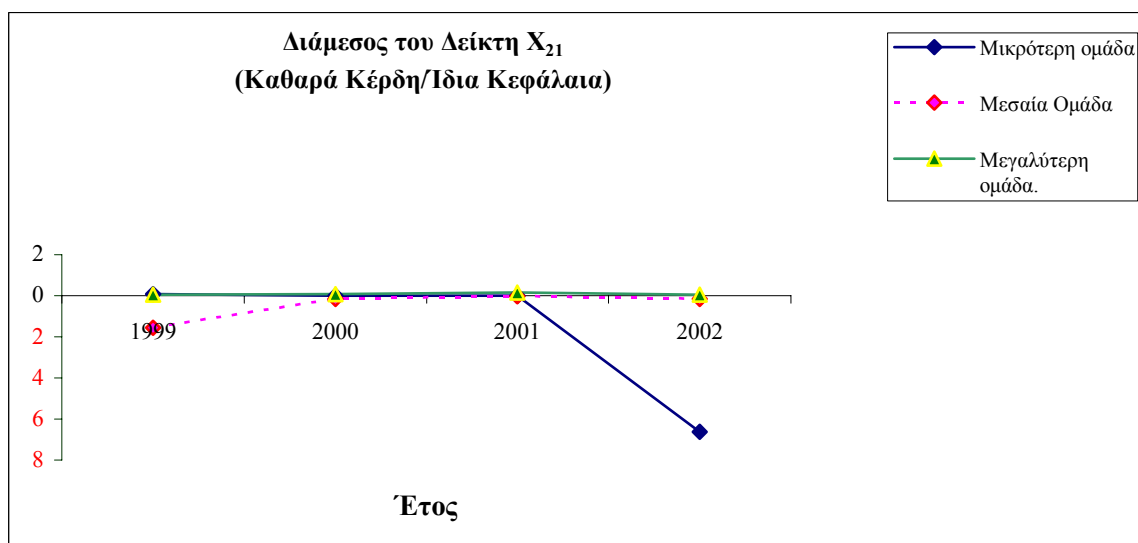
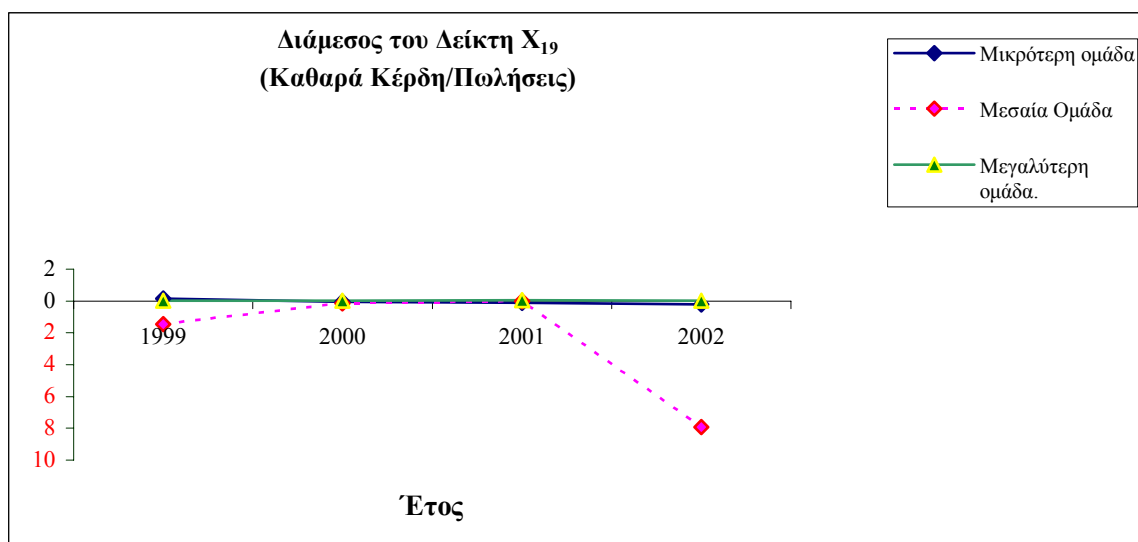
Σχήμα 3-1 : Διάμεσοι των χρηματοοικονομικών δεικτών για τα έτη 1999 - 2002



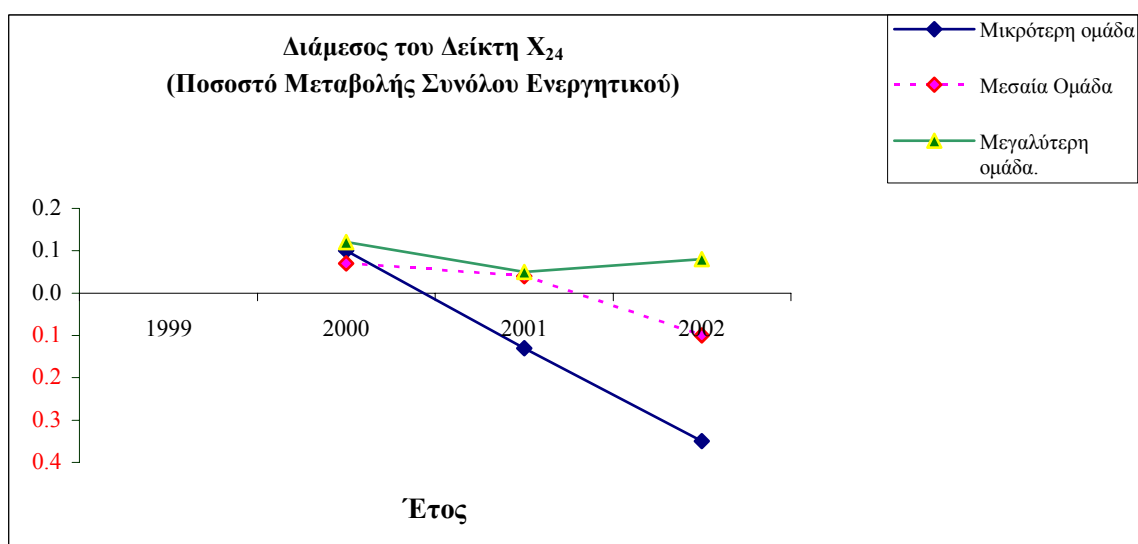
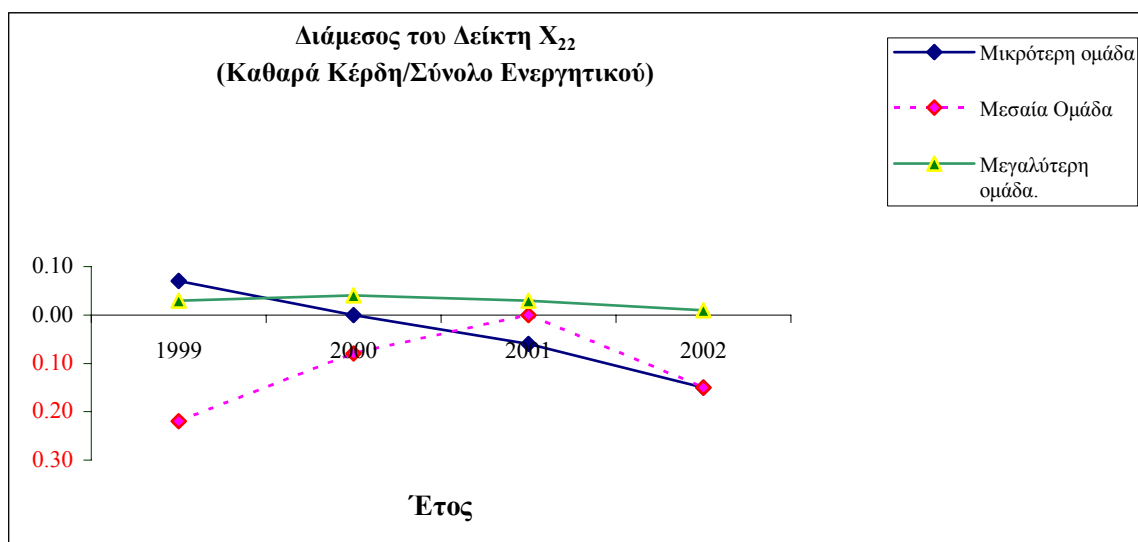
Σχήμα 3-1 : Διάμεσοι των χρηματοοικονομικών δεικτών για τα έτη 1999 – 2002 (συνέχεια)



Σχήμα 3-1 : Διάμεσοι των χρηματοοικονομικών δεικτών για τα έτη 1999 – 2002 (συνέχεια)



Σχήμα 3-1 : Διάμεσοι των χρηματοοικονομικών δεικτών για τα έτη 1999 – 2002
(συνέχεια)



Σχήμα 3-1 : Διάμεσοι των χρηματοοικονομικών δεικτών για τα έτη 1999 – 2002 (συνέχεια)

Αυτό που γίνεται εμφανές με τους ενδιάμεσους των χρηματοοικονομικών δεικτών όπως και με τους μέσους όρους των δεικτών είναι η μεγάλη διαφοροποίηση που εμφανίζεται στις μικρότερες ομάδες των επιχειρήσεων που έχουν δημιουργηθεί. Η απόκλιση των μικρότερων ομάδων από τη μεγαλύτερη είναι έντονη σε όλους τους χρηματοοικονομικούς δείκτες.

3.5 Πολυκριτήρια Ανάλυση – Μέθοδος PROMETHEE II

Η εκτίμηση της χρηματοοικονομικής κατάστασης των επιχειρήσεων που έχει γίνει μέχρι τώρα έχει βασιστεί σε εμπειρική παρατήρηση χαρακτηριστικών επιχειρήσεων που ανήκουν σε ομάδες. Οι ομάδες αυτές είχαν ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά. Είτε ανήκαν σε κοινό κλάδο, είτε σε κοινή ομάδα όπως προέκυψε από την ανάλυση ομαδοποίησης. Εάν όμως θέλουμε να αξιολογήσουμε όλες τις επιχειρήσεις του δείγματος συνολικά, το πρόβλημα της αξιολόγησης γίνεται πολύπλοκο.

Η θεωρία της πολυκριτήριας ανάλυσης μας βοηθά στην αξιολόγηση των επιχειρήσεων συνολικά με βάση τους χρηματοοικονομικούς τους δείκτες. Η πολυκριτήρια ανάλυση είναι σύγχρονη μεθοδολογία που βοηθά στην λύση προβλημάτων – αξιολόγηση επιχειρήσεων εδώ – που έχουν πολλές μεταβλητές.

Στην εργασία θα γίνει η εφαρμογή της πολυκριτήριας μεθόδου PROMETHEE II (Preference Ranking Organization METHod for Enrichment Evaluations) των Brans, et al. (1985), η οποία στηρίζεται στη θεωρία των σχέσεων υπεροχής.

Οι βασικές αρχές – βήματα της μεθόδου με τις οποίες διαφέρει από άλλες μεθόδους σχέσεων υπεροχής (όπως η ELECTRE) είναι :

- η επέκταση της έννοιας των κριτηρίων. Προτείνονται στον αποφασίζοντα νέες συναρτήσεις κριτηρίων όπως κριτήριο τελείως αυστηρό ή κριτήριο αυστηρό αλλά με περιοχή αδιαφορίας κ.λ.π.
- η εκτιμώμενη σχέση υπεροχής.
- η εκμετάλλευση της σχέσης υπεροχής. Με την μέθοδο γίνεται πλήρη κατάταξη των εναλλακτικών λύσεων σε αντίθεση με την PROMETHEE I όπου γίνεται μερική κατάταξη.

Υπάρχουν 6 τύποι γενικών κριτηρίων. Εάν $H(d)$ είναι μια συνάρτηση η οποία συνδέεται άμεσα με τη συνάρτηση προτίμησης P , τότε για δύο εναλλακτικές λύσεις a, b ισχύει:

$$H(d) = \begin{cases} P(a, b), d \geq 0 \\ P(b, a), d \leq 0 \end{cases}$$

(1)

όπου το d εκφράζει σχέση προτίμησης μεταξύ εναλλακτικών.

Με βάση τη συνάρτηση $H(d)$ παρουσιάζονται 6 τύποι κριτηρίων στον πίνακα 3.13.

Πίνακας 3.13 : Τύποι κριτηρίων μεθόδου PROMETHEE II

Σύνηθες κριτήριο

$$H(d) = \begin{cases} 0 & \text{αν } d = 0 \\ 1 & \text{αν } d \neq 0 \end{cases}$$

Σχεδόν κριτήριο

$$H(d) = \begin{cases} 0 & \text{αν } -q \leq d \leq q \\ 1 & \text{αν } d < -q \text{ ή } d > q \end{cases}$$

Κριτήριο με γραμμική προτίμηση

$$H(d) = \begin{cases} d/p & \text{αν } -p \leq d \leq p \\ 1 & \text{αν } d < -p \text{ ή } d > p \end{cases}$$

Κριτήριο επιπέδου

$$H(d) = \begin{cases} 0 & \text{αν } |d| \leq q \\ 1/2 & \text{αν } q < |d| \leq p \\ 1 & \text{αν } q < |d| \end{cases}$$

Κριτήριο με γραμμική προτίμηση και αδιάφορη περιοχή

$$H(d) = \begin{cases} 0 & \text{αν } |d| \leq q \\ (|d| - q)/(p - q) & \text{αν } q < |d| \leq p \\ 1 & \text{αν } p < |d| \end{cases}$$

Κριτήριο του Gauss

$$H(d) = 1 - \exp\{-d^2/2\sigma^2\}$$

Στην συνέχεια χρησιμοποιείται ο πολυκριτήριος δείκτης προτίμησης που προσδιορίζει την εκτιμώμενη σχέση υπεροχής και υπολογίζεται από την σχέση :

$$\Pi(\alpha, b) = \frac{\sum_{i=1}^k \pi_i P_i(\alpha, b)}{\sum_{i=1}^k \pi_i} \quad (2)$$

όπου π_i είναι το βάρος κάθε κριτηρίου $f_i = (1, 2, \dots, k)$, $\Pi(\alpha, b)$ αντιπροσωπεύει την ένταση της προτίμησης του αποφασίζονται για την εναλλακτική λύση α έναντι της b λαμβάνοντας υπόψη όλα τα κριτήρια. Παίρνει τιμές μεταξύ 0 και 1 και ισχύει :

$\Pi(\alpha, b) \approx 0$ σημαίνει αδύνατη προτίμηση της εναλλακτικής λύσης α έναντι της b για

όλα τα κριτήρια

$\Pi(\alpha, b) \approx 1$ σημαίνει ισχυρή προτίμηση της εναλλακτικής α έναντι της b για όλα τα κριτήρια

Τέλος γίνεται η εκμετάλλευση της σχέσης υπεροχής για την κατάταξη των εναλλακτικών λύσεων ορίζοντας δύο ροές, την εξερχόμενη και την εισερχόμενη σύμφωνα με τις σχέσεις :

- εξερχόμενη ροή : $\varphi^+(\alpha) = \sum_{b \in K} \Pi(\alpha, b)$, K = το σύνολο των εναλλακτικών λύσεων (3)

- εισερχόμενη ροή : $\varphi^-(\alpha) = \sum_{b \in K} \Pi(b, \alpha)$, (4)

Οι δύο ροές εκφράζουν μια πρώτη κατάταξη για κάθε εναλλακτική λύση. Η μεγαλύτερη εξερχόμενη ροή $\varphi^+(\alpha)$ δηλώνει ότι η εναλλακτική λύση α υπερέχει των άλλων λύσεων του συνόλου K , ενώ η μεγαλύτερη εισερχόμενη ροή $\varphi^-(\alpha)$ δηλώνει ότι η εναλλακτική λύση α υστερεί έναντι των άλλων εναλλακτικών λύσεων.

Η καθαρή ροή υπολογίζεται ως εξής :

$$\varphi(\alpha) = \varphi^+(\alpha) - \varphi^-(\alpha) \quad (5)$$

Στην μέθοδο PROMETHEE II ισχύουν οι ακόλουθες σχέσεις υπεροχής :

$$\begin{array}{ll} \alpha P b \text{ (η } \alpha \text{ υπερέρχει της } b) & \text{αν } \varphi(\alpha) > \varphi(b) \\ \alpha I b \text{ (οι } \alpha, b \text{ είναι αδιάφορες μεταξύ τους)} & \text{αν } \varphi(\alpha) = \varphi(b) \end{array} \quad (6)$$

3.5.1 Κατάταξη των επιχειρήσεων

Η μέθοδος PROMETHEE II εφαρμόστηκε αρχικά σε όλο το δείγμα των επιχειρήσεων. Οι χρηματοοικονομικοί δείκτες λειτουργούν ως μεταβλητές στις σχέσεις υπεροχής που δημιουργήθηκαν κατά την εφαρμογή της μεθόδου. Τα βήματα που έγιναν μέχρι την τελική κατάταξη των επιχειρήσεων αναλύονται στη συνέχεια :

- αρχικά στους χρηματοοικονομικούς δείκτες δίδονται τυχαίες τιμές ως βάρη σημαντικότητας για το σύνολο των επιχειρήσεων
- κάθε επιχείρηση στη συνέχεια συγκρίνεται με όλες τις υπόλοιπες σύμφωνα με το κριτήριο Gauss
- το προηγούμενο βήμα επαναλαμβάνεται 500 φορές
- υπολογίζεται ο μέσος όρος από τις παραπάνω 500 επαναλήψεις και προκύπτει η κατάταξη που έχει η επιχείρηση σε σχέση με όλες τις προηγούμενες για ένα έτος
- όλα τα παραπάνω υπολογίζονται για κάθε έτος χωριστά – κάθε επιχείρηση τελικά αξιολογείται 2.000 φορές σε σχέση με όλες τις υπόλοιπες για την περίοδο 1999 - 2002
- τελικά υπολογίζεται ο μέσος όρος της κατάταξης που είχε κάθε επιχείρησης στη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου.

Ο πίνακας 3.14 περιλαμβάνει την τελική κατάταξη των επιχειρήσεων. Αρχικά αναφέρεται ο κλάδος δραστηριότητας που ανήκει η κάθε επιχείρηση και η κατάταξη που έχει σε κάθε έτος χωριστά. Η 1^η θέση είναι η καλύτερη ενώ η 50^η είναι η

χειρότερη. Οι στήλες min και max αφορούν το μέσο όρο για την ελάχιστη και τη μέγιστη κατάταξη αντίστοιχα, που είχε η κάθε επιχείρηση σε όλα τα έτη. Πληροφορούν για την καλύτερη και τη χειρότερη θέση που είχε η κάθε επιχείρηση. Η τελική κατάταξη αφορά τη θέση της κάθε επιχείρησης σε σχέση με τις επόμενες και έχει προκύψει από το μέσο όρο που είχε η επιχείρηση με βάση τις κατατάξεις που είχε στο διάστημα 1999 – 2002.

Πίνακας 3.14 :Τελική κατάταξη των επιχειρήσεων του δείγματος		ΚΑΤΑΤΑΞΗ 1999-2002						
ΕΠΩΝΥΜΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ	ΚΛΑΔΟΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ	1999	2000	2001	2002	min	max	ΤΕΛΙΚΗ ΚΑΤΑΤΑΞΗ
Ν. ΤΣΑΤΣΑΡΩΝΑΚΗ Α.Ε.Β.Ε.	ΤΡΟΦΙΜΑ	4	3	2	2	1	13	1
ΑΝΑΣΤΑΣΑΚΗΣ Α.Ε.Β.Ε.Ε.	ΤΡΟΦΙΜΑ	11	10	3	15	2	28	2
ΦΑΡΑΝΤΑΚΗΣ Γ.Ι. Α.Ε.Β.Ε.	ΤΡΟΦΙΜΑ	9	9	8	13	1	35	3
ΕΥΡΩΠΕΤ Α.Ε.Β.Ε.	ΜΕΤΑΛΛ. ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ	2	5	14	19	3	33	4
ΕΞΑΓΩΓ. ΕΝΩΣΗ ΣΟΥΛΤΑΝ. ΕΠΕ	ΤΡΟΦΙΜΑ	20	10	8	5	3	22	5
ΒΕΡΓΑΝΕΛΑΚΗΣ Α.Ε.Β.Ε.	ΤΡΟΦΙΜΑ	12	13	7	12	3	21	6
ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΧΑΝΙΩΝ Α.Ε.	ΞΥΛΟΥ - ΕΠΙΠΛΟΥ	9	18	14	14	1	43	7
ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΥ Α.Ε.Ε.	ΞΥΛΟΥ - ΕΠΙΠΛΟΥ	4	17	22	15	2	31	8
ΚΑΡΓΑΚΗ ΑΦΟΙ Α.Ε.	ΤΡΟΦΙΜΑ	15	15	22	7	3	29	9
ΜΑΡΚΟΓΙΑΝΝΑΚΗ Ι ΥΙΟΙ Α.Ε.Β.Ε.	ΜΕΤΑΛΛ. ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ	12	4	17	27	5	36	10
ΜΠΕΤΟΝ ΜΕΣΣΑΡΑ Α.Ε.	ΜΕ ΜΕΤΑΛΛ. ΟΡΥΚΤΩΝ	7	12	13	31	4	36	11
ΤΑΛΙΑΝΗΣ Α.Ε.Β.Ε.	ΤΡΟΦΙΜΑ	34	14	7	10	8	27	12
Μ.ΑΝΑΓΝ/ΛΟΣ-Θ.ΣΦΑΚ/ΚΗ Α.Β.Ε.Ε.	ΧΗΜΙΚΩΝ	16	29	17	8	3	39	13
ΛΑΚΡΕΦ Α.Ε.	ΤΡΟΦΙΜΑ	15	16	18	22	5	28	14
ΚΑΛΑΪΤΖΑΚΗ ΣΤΥΛ. & ΥΙΟΙ Α.Ε.	ΕΚΔΟΣΕΩΝ - ΕΚΤΥΠ.	12	17	36	8	6	30	15
ΣΥΓΓΕΛΑΚΗΣ ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ Α.Ε.	ΤΡΟΦΙΜΑ	24	27	15	7	8	31	16
ΝΙΚΟΛΙΔΑΚΗΣ Α.Β.Ε.Ε.	ΞΥΛΟΥ - ΕΠΙΠΛΟΥ	17	14	46	3	10	40	17
ΤΖΙΝΕΥΡΑΚΗΣ Α.Ε.	ΤΡΟΦΙΜΑ	24	20	17	26	4	48	18
ΚΑΛΑΪΤΖΑΚΗΣ ΧΑΡΤΙΚΑ Α.Β.Ε.Ε.	ΧΑΡΤΟΥ	25	26	26	12	10	37	19
ΒΟΥΛΓΑΡΗ ΑΦΟΙ Α.Ε.Β.Ε.	ΤΡΟΦΙΜΑ	20	32	11	32	14	34	20
ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ ΔΗΜ/ΚΗ Α.Ε.	ΕΚΔΟΣΕΩΝ - ΕΚΤΥΠ.	9	19	30	39	5	47	21
ΑΝΤΩΝΑΚΗ ΑΦΟΙ Α.Ε.Β.Ε.	ΤΡΟΦΙΜΑ	35	21	18	26	10	39	22
ΛΑΤΟΜ Α.Ε.	ΜΕ ΜΕΤΑΛΛ. ΟΡΥΚΤΩΝ	22	19	30	29	13	36	23
ΦΑΡΟΣ Α.Ε.	ΤΡΟΦΙΜΑ	23	28	31	23	11	40	24
ΙΕΡΑΠΕΤΡΑ ΜΠΕΤΟΝ Α.Τ.Ε.Τ.Γ.Ε.	ΜΕ ΜΕΤΑΛΛ. ΟΡΥΚΤΩΝ	29	23	23	31	15	39	25
ΠΕΡΑΚΗ ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΥΙΟΙ Α.Ε.	ΞΥΛΟΥ - ΕΠΙΠΛΟΥ	27	9	28	43	11	38	26
INFO TYR HELLAS Α.Β.Ε.Ε.	ΧΑΡΤΟΥ	38	25	20	25	9	42	27
TRANS BETON Α.Ε.	ΜΕ ΜΕΤΑΛΛ. ΟΡΥΚΤΩΝ	41	24	21	24	15	44	28
ΔΟΜΙΚΗ ΜΠΕΤΟΝ Α.Ε.	ΜΕ ΜΕΤΑΛΛ. ΟΡΥΚΤΩΝ	28	28	16	46	18	38	29
ΒΙΟΤΖΑ Α. & Η. ΤΖΑΓ/ΚΗΣ Α.Β.Ε.Ε.	ΜΕΤΑΛΛ. ΕΠΙΠΛΑ	28	12	35	37	15	39	30
ΗΟΦ Α.Ε.Β.Ε.	ΞΥΛΟΥ - ΕΠΙΠΛΩΝ	31	28	24	31	20	39	31
ΧΑΝΙΩΤΙΚΑ ΝΕΑ Α.Ε.	ΕΚΤΥΠ. ΕΚΔΟΣΕΩΝ	37	33	28	20	17	43	32
ΕΛΒΙΜΕΚ ΑΓΕΒΕ	ΜΕΤΑΛΛ. ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ	10	49	46	16	23	39	33
ΑΛΦΑ ΜΠΕΤΟΝ Α.Ε.	ΜΕ ΜΕΤΑΛΛ. ΟΡΥΚΤΩΝ	42	38	27	15	20	38	34
ΚΑΜΠΙΤΑΚΗΣ Μ. Α.Ε.Β.Ε.	ΜΗΧΑΝΩΝ & ΣΥΣΚΕΥΩΝ	31	19	41	33	18	43	35
ΜΙΝΩΪΚΑ ΠΛΑΣΤΙΚΑ Α.Ε.Β.Ε.	ΕΛΑΣΤ. ΠΛΑΣΤΙΚΩΝ	35	16	39	39	13	43	36
Σ. ΔΟΞΑΚΗΣ Α.Ε.Β.Ε.	ΧΗΜΙΚΩΝ	18	39	33	45	19	45	37
ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗ Α.Ε.	ΤΡΟΦΙΜΑ	47	45	22	23	12	49	38
ΚΑΛΟΓΕΡΑΚΗ ΑΦΟΙ Α.Ε.Β.Ε.	ΤΡΟΦΙΜΑ	38	38	27	38	25	44	39
ΚΑΛΑΪΤΖΑΚΗ ΑΦΟΙ Α.Ε.	ΞΥΛΟΥ - ΕΠΙΠΛΟΥ	48	36	18	37	26	46	40
EURALUMIN Α.Ε.	ΜΕΤΑΛΛ. ΠΡΟΪΟΝ.	33	35	42	30	25	44	41
ΗΛΙΑΚΗΣ Α.Ε.	ΤΡΟΦΙΜΑ	28	43	35	35	18	46	42
ΒΟΤΟΜΟΣ Α.Ε.	ΤΡΟΦΙΜΑ	14	46	46	36	23	41	43
ΞΥΛΟΥΡΗΣ Α.Β.Ε.Ε ΓΑΛΑΚΤΟΣ	ΤΡΟΦΙΜΑ	46	32	22	43	24	45	44
ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΚΗΣ Γ. Α.Ε.	ΤΡΟΦΙΜΑ	41	38	38	26	16	46	45
ΚΑΛΑΜΠΟΚΗΣ Α.Ε.	ΤΡΟΦΙΜΑ	37	43	37	32	7	49	46
ΣΠ. ΠΑΤΕΡΑΚΗΣ Α.Ε.	ΤΡΟΦΙΜΑ	39	41	38	34	29	46	47
ΚΥΡΙΑΚΑΚΗ ΑΝΤΩΝΙΑ Α.Ε.Β.Ε.	ΤΡΟΦΙΜΑ	41	42	40	38	30	45	48
ΞΥΛΟΥΡΗΣ ΔΗΜ Α.Ε.	ΚΛΩΣΤΟΨΦΑΝΤΟΥΡΓΙΑ	49	46	49	45	24	50	49
ΚΡΕΤΑ ΟΛΥΜΠΙΑΣ Α.Ε.	ΤΡΟΦΙΜΑ	50	50	50	48	44	50	50

Η τελική θέση που έχει η κάθε επιχείρηση εξαρτάται από τη κατάταξη που παρουσίασε κατά την εφαρμογή της PROMETHEE II σε όλα τα σενάρια που έγιναν στα βήματα αξιολόγησης. Η τελευταία στήλη δείχνει τη θέση που κατέλαβε η κάθε επιχείρηση συγκρινόμενη με όλες τις υπόλοιπες στο εξεταζόμενο διάστημα.

Ο πίνακας 3.14 μας πληροφορεί επίσης για τη θέση που είχε κάθε επιχείρηση σε όλη την εξεταζόμενη περίοδο. Η πρώτη επιχείρηση κατά την περίοδο 1999 - 2002 είχε τις καλύτερες πρώτες θέσεις. Έτσι στην τελική κατάταξη έχει την πρώτη θέση. Η ίδια επιχείρηση συνεχώς μέσα στην περίοδο 1999 – 2002 βελτιώνει τη θέση της. Βλέπουμε ότι επιχειρήσεις που κατατάσσονται ως πρώτες στην τελική κατάταξη, είχαν πρώτες θέσεις σε όλη την περίοδο. Αντίθετα επιχειρήσεις που έχουν καταταχτεί στις τελευταίες θέσεις, στην τελική κατάταξη, ήταν τελευταίες σε κατάταξη και κατά τη διάρκεια του χρονικού διαστήματος 1999 – 2002.

Εξετάζοντας τις στήλες με τις κατατάξεις για το κάθε έτος χωριστά, μπορούμε να δούμε την πορεία κάθε επιχείρησης στην εξεταζόμενη περίοδο. Εάν βελτιώνει τη θέση της ή όχι. Ενδεικτικά βλέπουμε ότι η Εξαγωγική Ένωση Σουλτανίνας ΕΠΕ (συνετ/κή οργάνωση τροφίμων), βελτιώνει συνεχώς τη θέση της. Το 1999 ήταν 20^η σε σχέση με τις υπόλοιπες επιχειρήσεις και το 2002 ήταν 5^η. Στην τελική κατάταξη κατέλαβε την 5^η θέση. Αντίθετη πορεία είχε η επιχ/ση Μεσόγειος Δημοσιογραφική Α.Ε. (έκδοση εφημερίδας). Η πορεία της συνεχώς επιβαρύνεται με αποτέλεσμα από την 9^η θέση που είχε το 1999, το 2002 να έχει την 39^η. Έτσι στην τελική κατάταξη έχει την 21^η θέση.

Από τις στήλες που αναφέρονται σε ελάχιστες και μέγιστες θέσεις φαίνεται η καλύτερη και η χειρότερη μέση θέση που είχε η κάθε επιχείρηση την περίοδο 1999 - 2002. Έτσι η καλύτερη θέση που είχε η πρώτη επιχείρηση ήταν η 1^η, ενώ η χειρότερη που είχε ήταν η 13^η. Όμοια η καλύτερη θέση που είχε δεύτερη επιχείρηση ήταν η 2^η ενώ η χειρότερη ήταν 28^η κ.ο.κ.

Οι έξι από τις δέκα πρώτες επιχειρήσεις ανήκουν στον κλάδο των τροφίμων. Οι επόμενες εννέα επιχειρήσεις του κλάδου των τροφίμων είναι από τη 10^η μέχρι την 40^η θέση και οι υπόλοιπες οκτώ (23 συνολικά) κατατάσσονται από την 41^η μέχρι τη 50^η.

Ο κλάδος των τροφίμων που έχει και το μεγαλύτερο μέρος των επιχειρήσεων του δείγματος έχει τις πρώτες και τις τελευταίες θέσεις στην κατάταξη. Η διαφοροποίηση αυτή σε επιχειρήσεις που κατατάσσονται στις πρώτες, από αυτές που κατατάσσονται στις τελευταίες θέσεις οφείλεται στα χρηματοοικονομικά τους χαρακτηριστικά που ήταν η βάση για την αξιολόγηση τους.

3.5.2 Σύγκριση αποτελεσμάτων PROMETHEE II – Ομαδοποίησης

Σε αυτό το σημείο έχει ενδιαφέρον να γίνει σύγκριση μεταξύ της κατάταξης που είχαν τελικά οι επιχειρήσεις με την εφαρμογή της PROMETHEE II και με την ομαδοποίηση που έχει προηγηθεί στην ενότητα 3.3 (για την ονομαστική κατάταξη των επιχειρήσεων σε ομάδες βλ. παράρτημα).

Το 1999 ήταν δύο επιχειρήσεις στην πρώτη ομάδα. Κατά την ομαδοποίηση είχαν διαφοροποιηθεί από τις υπόλοιπες επιχειρήσεις λόγω της αρνητικής αποδοτικότητας που είχαν και λόγω της μεγάλης μείωσης του ενεργητικού τους. Αυτές στην κατάταξη είναι στις τελευταίες θέσεις το 1999. Η άλλη επιχείρηση που κατά την ομαδοποίηση ήταν στη δεύτερη ομάδα κυρίως λόγω της μεγάλης ρευστότητας και του περιθωρίου κέρδους που είχε, στην κατάταξη το 1999 είναι στη 2^η θέση.

Το 2000 ξεχώρισαν δύο επιχειρήσεις που ήταν στη δεύτερη ομάδα. Αυτές στην κατάταξη για αυτό το έτος, η μία στην 5^η θέση και η άλλη στην 14^η. Ξεχώρισαν από το σύνολο του δείγματος λόγω της μεγάλης μέσης ρευστότητας που είχαν. Η μία όμως είχε θετικά αποτελέσματα χρήσης οπότε στην κατάταξη είχε υψηλή θέση, ενώ η άλλη είχε αρνητικά αποτελέσματα και στην κατάταξη κατέλαβε χαμηλότερη θέση. Στην τρίτη ομάδα το 2000 συμμετείχαν δέκα επιχειρήσεις. Από αυτές οι οχτώ κατέλαβαν πολύ χαμηλές θέσεις που ήταν από την 39^η και έπειτα στην κατάταξη. Η διαφορά τους από τις υπόλοιπες επιχειρήσεις κατά την ομαδοποίηση ήταν κυρίως ο αυξημένος αρνητικός μέσος όρος των αποτελεσμάτων που είχαν και η αρνητική αποδοτικότητα τους.

Το επόμενο έτος επίσης δύο επιχειρήσεις διαφοροποιήθηκαν που ανήκαν στην πρώτη ομάδα. Σε αυτή τη περίπτωση δεν υπάρχει ιδιαίτερη διαφοροποίηση όσο αφορά

την κατάταξη τους το 2001. Η μία επιχείρηση είναι στην 17^η θέση και η άλλη είναι στην 18^η. Η διαφοροποίηση τους σε ξεχωριστή ομάδα έγινε κυρίως λόγω της μεγάλης ρευστότητας που είχαν.

Στο τελευταίο έτος της εφαρμογής της ομαδοποίησης ξεχώρισαν τρεις επιχειρήσεις συνολικά, από τις υπόλοιπες 47. Από αυτές η μία επιχείρηση που ανήκει στην τρίτη ομάδα στην κατάταξη έχει την 39^η θέση. Η διαφοροποίηση της οφειλόταν στις μικρές ρευστότητες και τα αρνητικά αποτελέσματα που είχε. Οι άλλες δύο επιχειρήσεις που ανήκαν στην δεύτερη ομάδα, στην κατάταξη έλαβαν τελευταίες θέσεις. Το χαρακτηριστικό τους στην ομαδοποίηση ήταν οι μεγάλες ρευστότητες αλλά λόγω των μεγάλων αρνητικών αποτελεσμάτων που είχαν, στην κατάταξη έλαβαν χαμηλές θέσεις.

Βλέπουμε ότι η ομαδοποίηση των επιχειρήσεων που έχει προηγηθεί δίνει ικανοποιητικά αποτελέσματα όσο αφορά τα χαρακτηριστικά των επιχειρήσεων που διαφοροποιούνται από το συνολικό δείγμα. Τα αποτελέσματα της ομαδοποίησης είναι συγκρίσιμα με αυτά της κατάταξης σε όλα τα έτη της μελέτης όπου οι επιχειρήσεις που ξεχώρισαν από το σύνολο, κατέλαβαν είτε πρώτες, είτε τελευταίες θέσεις.

3.5.3 Κατάταξη επιχειρήσεων στο Νομό Χανίων

Η πολυκριτήρια ανάλυση των επιχειρήσεων θα ολοκληρωθεί με την εφαρμογή της μεθόδου κατάταξης σε κάθε νομό της Κρήτης χωριστά. Έτσι θα δούμε ποιες επιχειρήσεις ξεχωρίζουν στον κάθε νομό και σε ποιο κλάδο ανήκουν.

Αρχικά για το νομό Χανίων έγινε η εφαρμογή της PROMETHEE II στις 11 επιχειρήσεις που συμμετείχαν στο δείγμα. Ο πίνακας 3.15 περιλαμβάνει τα αποτελέσματα για το εξεταζόμενο διάστημα.

Πίνακας 3.15 :Κατάταξη επιχειρήσεων Νομού Χανίων

ΕΠΩΝΥΜΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ	ΚΛΑΔΟΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ	ΚΑΤΑΤΑΞΗ 1999-2002				ΤΕΛΙΚΗ ΚΑΤΑΤΑΞΗ
		1999	2000	2001	2002	
Ν. ΤΣΑΤΣΑΡΩΝΑΚΗ Α.Ε.Β.Ε.	ΤΡΟΦΙΜΑ	1	1	1	1	1
ΒΕΡΓΑΝΕΛΑΚΗΣ Α.Ε.Β.Ε.	ΤΡΟΦΙΜΑ	3	4	3	4	2
ΑΝΑΣΤΑΣΑΚΗΣ Α.Ε.Β.Ξ.Ε.	ΤΡΟΦΙΜΑ	4	4	2	5	3
ΦΑΡΑΝΤΑΚΗΣ Γ.Ι. Α.Ε.Β.Ε.	ΤΡΟΦΙΜΑ	5	4	4	6	4
ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΧΑΝΙΩΝ Α.Ε.	ΞΥΛΟΥ - ΕΠΙΠΛΟΥ	4	6	6	6	5
ΤΖΙΝΕΥΡΑΚΗΣ Α.Ε.	ΤΡΟΦΙΜΑ	6	4	6	8	6
ΧΑΝΙΩΤΙΚΑ ΝΕΑ Α.Ε.	ΕΚΤΥΠ. ΕΚΔΟΣΕΩΝ	8	7	7	6	7
ΑΛΦΑ ΜΠΕΤΟΝ Α.Ε.	ΜΕ ΜΕΤΑΛΛ. ΟΡΥΚΤΩΝ	11	8	9	3	8
ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΚΗΣ Γ. Α.Ε.	ΤΡΟΦΙΜΑ	9	8	9	7	9
Σ. ΔΟΞΑΚΗΣ Α.Ε.Β.Ε.	ΧΗΜΙΚΩΝ	6	9	10	11	10
ΣΠ. ΠΑΤΕΡΑΚΗΣ Α.Ε.	ΤΡΟΦΙΜΑ	9	10	10	9	11

Όπως προκύπτει η επιχείρηση που έχει καταταγεί στην πρώτη θέση της συνολικής κατάταξης του δείγματος της μελέτης ήταν σταθερά πρώτη στο νομό σε ολόκληρο το εξεταζόμενο διάστημα

Οι μόνες επιχειρήσεις που μετέβαλαν περισσότερο τη θέση τους ως προς την τελική κατάταξη στο νομό, ήταν η Άλφα Μπετόν Α.Ε. και η Σ. Δοξάκης Α.Ε. Η πρώτη βελτίωνε συνεχώς τη θέση της, ενώ η δεύτερη παρουσίασε αντίθετη πορεία. Η τελική θέση που κατέλαβε η Άλφα Μπετόν ήταν αρκετά χαμηλά γιατί στα τρία πρώτα χρόνια είχε πολύ χαμηλή θέση. Έτσι παρ' όλο που το 2002 είχε τη τρίτη θέση, στη συνολική τελική κατάταξη του νομού είχε την 8^η θέση.

Υπάρχει διαφοροποίηση στη θέση κατάταξης που έχει μια επιχείρηση στο συνολικό δείγμα σε σχέση με τη θέση που έχει στο νομό, συγκρινόμενη με άλλες επιχειρήσεις του ίδιου νομού. Έτσι η επιχείρηση Αναστασάκης Α.Ε.Β.Ξ.Ε. στη συνολική κατάταξη σε σχέση με το συνολικό δείγμα είναι στην 2^η θέση και η επιχείρηση Βεργανελάκης Α.Ε.Β.Ε. είναι στην 6^η θέση. Στη κατάταξη τους στο νομό, οι θέσεις τους έχουν αντιστραφεί. Αυτό οφείλεται γιατί η πρώτη είχε καλύτερες θέσεις στη περίοδο 1999 – 2002 σε σχέση με το συνολικό δείγμα έναντι της άλλης επιχείρησης.

Ο κλάδος των τροφίμων ξεχωρίζει στο νομό είναι αφού οι τέσσερις πρώτες επιχειρήσεις ανήκουν σ' αυτόν. Τρεις από τις επιχειρήσεις του κλάδου έχουν καταλάβει τις πρώτες θέσεις στην κατάταξη του συνολικού δείγματος. Εξαίρεση για

τον κλάδο αποτελεί η επιχείρηση Σ. Πατεράκης Α.Ε. η οποία συγκρινόμενη με τις υπόλοιπες είναι σταθερά στις τελευταίες θέσεις της κατάταξης στο νομό.

3.5.4 Κατάταξη επιχειρήσεων στο Νομό Ρεθύμνου

Κατά την εφαρμογή της πολυκριτήριας κατάταξης στο νομό Ρεθύμνου προέκυψε ο πίνακας 3.16. Στο νομό προηγείται στην κατάταξη η επιχείρηση Λατόμ Α.Ε. Κατά τη διάρκεια της περιόδου 1999 – 2002 η θέση της συνεχώς μετατοπίζεται από την 1^η στην 3^η. Αντίθετα η δεύτερη επιχείρηση βελτιώνει τη θέση της στο εξεταζόμενο χρονικό διάστημα.

Πίνακας 3.16 :Κατάταξη επιχειρήσεων Νομού Ρεθύμνου

ΕΠΩΝΥΜΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ	ΚΛΑΔΟΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ	ΚΑΤΑΤΑΞΗ 1999-2002				ΤΕΛΙΚΗ ΚΑΤΑΤΑΞΗ
		1999	2000	2001	2002	
ΛΑΤΟΜ Α.Ε.	ΜΕ ΜΕΤΑΛΛ. ΟΡΥΚΤΩΝ	1	2	2	3	1
ΚΑΛΑΪΤΖΑΚΗ ΣΤΥΛ. & ΥΙΟΙ Α.Ε.	ΕΚΔΟΣΕΩΝ – ΕΚΤΥΠ.	2	4	4	1	2
ΑΝΤΩΝΑΚΗ ΑΦΟΙ Α.Ε.Β.Ε.	ΤΡΟΦΙΜΑ	4	4	2	3	3
ΒΙΟΤΖΑ Α. & Η. ΤΖΑΓ/ΚΗΣ ΑΒΕΕ	ΜΕΤΑΛΛ. ΕΠΙΠΛΑ	3	5	5	5	4
ΠΕΡΑΚΗ ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΥΙΟΙ Α.Ε.	ΞΥΛΟΥ – ΕΠΙΠΛΟΥ	5	2	5	7	5
ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗ Α.Ε.	ΤΡΟΦΙΜΑ	7	8	5	5	6
ΞΥΛΟΥΡΗΣ ΔΗΜ Α.Ε.	ΚΛΩΣΤΟΥΦΑΝΤΟΥΡΓΙΑ	8	4	6	7	7
ΗΛΙΑΚΗΣ Α.Ε.	ΤΡΟΦΙΜΑ	6	7	7	6	8

Η καλύτερη θέση που έχει καταλάβει επιχείρηση του νομού στη συνολική κατάταξη είναι η 15^η με την επιχείρηση Καλαϊτζάκη Στυλ. & Υιοί Α.Ε. του κλάδου εκδόσεων - εκτυπώσεων. Τελευταία σε κατάταξη τόσο στο νομό όσο και στο συνολικό δείγμα είναι η επιχείρηση Ξυλούρης Δημ. Α.Ε. του κλάδου της κλωστοϋφαντουργίας. Για την συγκεκριμένη επιχείρηση και την κακή χρηματοοικονομική κατάσταση που εμφανίζει έχουμε αναφερθεί στο τμήμα 3.6.

Ο κλάδος των τροφίμων που συμμετέχει με το μεγαλύτερο αριθμό επιχειρήσεων στο νομό (3 επιχειρήσεις) δεν έχει ιδιαίτερες θέσεις στην κατάταξη στο νομό. Στις τέσσερις πρώτες θέσεις που είναι ο μέσος όρος του δείγματος υπάρχει μόνο μία επιχείρηση από τον κλάδο.

3.5.5 Κατάταξη επιχειρήσεων στο Νομό Ηρακλείου

Στο νομό Ηρακλείου υπάρχει ενδιαφέρον στην θέση που έχουν καταλάβει ορισμένες επιχειρήσεις στην εξεταζόμενη περίοδο. Ο πίνακας 3.17 περιλαμβάνει την κατάταξη όλων των επιχειρήσεων του νομού.

Οι επιχειρήσεις που είναι στις δύο πρώτες θέσεις προηγούνται από τις υπόλοιπες σε κατάταξη σε όλα τα έτη την περίοδο 1999 – 2002. Στις δέκα πρώτες θέσεις υπάρχουν τέσσερις επιχειρήσεις του κλάδου των τροφίμων. Αντίστοιχα οι επιχειρήσεις που είναι στις τελευταίες θέσεις στην τελική κατάταξη είναι συνεχώς τελευταίες σε όλη την περίοδο. Ενδεικτικό σημείο όπως, της αδύναμης χρηματοοικονομικής κατάστασης του δείγματος του κλάδου των τροφίμων αποτελεί το γεγονός ότι τέσσερις επιχειρήσεις του είναι σταθερά στις τελευταίες θέσης της κατάταξης στο νομό. Συγκεκριμένα η επιχείρηση Βοτόμος Α.Ε. έχει τη μεγαλύτερη μεταβολή από τις υπόλοιπες στο νομό όσο αφορά τη θέση κατάταξης που είχε το 1999 και τη θέση που είχε το 2000.

Πίνακας 3.17 :Κατάταξη επιχειρήσεων Νομού Ηρακλείου

ΕΠΩΝΥΜΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ	ΚΛΑΔΟΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ	ΚΑΤΑΤΑΞΗ 1999-2002				ΤΕΛΙΚΗ ΚΑΤΑΤΑΞΗ
		1999	2000	2001	2002	
ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΥ Α.Ε.Ε.	ΞΥΛΟΥ – ΕΠΙΠΛΟΥ	3	7	7	4	1
ΛΑΚΡΕΦ Α.Ε.	ΤΡΟΦΙΜΑ	3	5	5	9	2
ΕΞΑΓΩΓ. ΕΝΩΣΗ ΣΟΥΛΤΑΝ. ΕΠΕ	ΤΡΟΦΙΜΑ	12	7	5	3	3
ΜΑΡΚΟΓΙΑΝΝΑΚΗ Ι ΥΙΟΙ Α.Ε.Β.Ε.	ΜΕΤΑΛΛ. ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ	6	2	9	10	4
ΤΑΛΙΑΝΗΣ Α.Ε.Β.Ε.	ΤΡΟΦΙΜΑ	18	7	4	5	5
ΕΥΡΩΠΕΤ Α.Ε.Β.Ε.	ΜΕΤΑΛΛ. ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ	1	3	12	8	6
Μ.ΑΝΑΓΝ/ΛΟΣ-Θ.ΣΦΑΚ/ΚΗ Α.Β.Ε.Ε.	ΧΗΜΙΚΩΝ	7	15	9	5	7
ΚΑΛΑΪΤΖΑΚΗΣ ΧΑΡΤΙΚΑ Α.Β.Ε.Ε.	ΧΑΡΤΟΥ	7	11	12	8	8
ΚΑΡΓΑΚΗ ΑΦΟΙ Α.Ε.	ΤΡΟΦΙΜΑ	10	11	12	5	9
ΜΠΕΤΟΝ ΜΕΣΣΑΡΑ Α.Ε.	ΜΕ ΜΕΤΑΛΛ. ΟΡΥΚΤΩΝ	7	9	8	16	10
ΝΙΚΟΛΙΔΑΚΗΣ Α.Β.Ε.Ε.	ΞΥΛΟΥ – ΕΠΙΠΛΟΥ	12	10	23	2	11
ΒΟΥΛΓΑΡΗ ΑΦΟΙ Α.Ε.Β.Ε.	ΤΡΟΦΙΜΑ	10	17	6	15	12
INFOΤΥΡ HELLAS Α.Β.Ε.Ε.	ΧΑΡΤΟΥ	19	15	9	9	13
ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ ΔΗΜ/ΚΗ Α.Ε.	ΕΚΔΟΣΕΩΝ – ΕΚΤΥΠ.	10	14	15	14	14
ΜΙΝΩΪΚΑ ΠΛΑΣΤΙΚΑ Α.Ε.Β.Ε.	ΕΛΑΣΤ. ΠΛΑΣΤΙΚΩΝ	13	7	17	23	15
TRANS BETON Α.Ε.	ΜΕ ΜΕΤΑΛΛ. ΟΡΥΚΤΩΝ	22	15	14	9	16
HOF Α.Ε.Β.Ε.	ΞΥΛΟΥ - ΕΠΙΠΛΩΝ	19	17	14	13	17
ΚΑΜΠΙΤΑΚΗΣ Μ. Α.Ε.Β.Ε.	ΜΗΧΑΝΩΝ & ΣΥΣΚΕΥΩΝ	16	12	20	16	18
ΔΟΜΙΚΗ ΜΠΕΤΟΝ Α.Ε.	ΜΕ ΜΕΤΑΛΛ. ΟΡΥΚΤΩΝ	16	15	11	23	19
EURALUMIN Α.Ε.	ΜΕΤΑΛΛ. ΠΡΟΪΟΝ.	16	7	21	16	20
ΚΑΛΟΓΕΡΑΚΗ ΑΦΟΙ Α.Ε.Β.Ε.	ΤΡΟΦΙΜΑ	19	21	15	16	21
ΒΟΤΟΜΟΣ Α.Ε.	ΤΡΟΦΙΜΑ	10	24	22	18	22
ΞΥΛΟΥΡΗΣ Α.Β.Ε.Ε ΓΑΛΑΚΤΟΣ	ΤΡΟΦΙΜΑ	24	18	13	20	23
ΚΥΡΙΑΚΑΚΗ ΑΝΤΩΝΙΑ Α.Ε.Β.Ε.	ΤΡΟΦΙΜΑ	21	22	20	19	24
ΚΡΕΤΑ ΟΛΥΜΠΙΑΣ Α.Ε.	ΤΡΟΦΙΜΑ	25	25	25	24	25

Υπάρχουν επιχειρήσεις όπως η Εξαγωγική Ένωση Σουλτανίνας ΕΠΕ που βελτίωνε συνεχώς τη θέση σε σχέση με τις υπόλοιπες επιχειρήσεις του νομού. Το 1999 ήταν στην 19^η θέση ενώ το 2002 ήταν στην 3^η θέση. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να είναι στις πρώτες θέσεις κατάταξης και στο συνολικό δείγμα της Κρήτης. Άλλες αντίθετα, όπως η επιχείρηση Μαρκογιαννάκη Ι. Υιοί Α.Ε.Β.Ε. σταδιακά στην περίοδο 1999 – 2002 υποχωρούσαν σε χειρότερη θέση σε σχέση με το σύνολο.

3.5.6 Κατάταξη επιχειρήσεων στο Νομό Λασιθίου

Για την κατάταξη των επιχειρήσεων του νομού με την εφαρμογή της PROMETHEE δημιουργείται ο πίνακας 3.18. Στην κατάταξη προηγούνται δύο επιχειρήσεις του κλάδου των τροφίμων. Σε όλο το εξεταζόμενο διάστημα είναι σταθερά στις πρώτες θέσεις σε σχέση με τις υπόλοιπες επιχειρήσεις του νομού.

Πίνακας 3.18 :Κατάταξη επιχειρήσεων Νομού Λασιθίου

ΕΠΩΝΥΜΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ	ΚΛΑΔΟΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ	ΚΑΤΑΤΑΞΗ 1999-2002				ΤΕΛΙΚΗ ΚΑΤΑΤΑΞΗ
		1999	2000	2001	2002	
ΣΥΓΓΕΛΑΚΗΣ ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ Α.Ε.	ΤΡΟΦΙΜΑ	2	1	1	2	1
ΦΑΡΟΣ Α.Ε.	ΤΡΟΦΙΜΑ	3	2	3	3	2
ΕΛΒΙΜΕΚ ΑΓΕΒΕ	ΜΕΤΑΛΛ. ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ	1	6	6	1	3
ΙΕΡΑΠΕΤΡΑ ΜΠΕΤΟΝ Α.Τ.Ε.Τ.Γ.Ε.	ΜΕ ΜΕΤΑΛΛ. ΟΡΥΚΤΩΝ	4	3	5	5	4
ΚΑΛΑΜΠΟΚΗΣ Α.Ε.	ΤΡΟΦΙΜΑ	5	5	3	4	5
ΚΑΛΑΪΤΖΑΚΗ ΑΦΟΙ Α.Ε.	ΞΥΛΟΥ – ΕΠΙΠΛΟΥ	6	4	2	5	6

Η επιχείρηση Συγγελάκης Χρύσανθος Α.Ε. έχει τη 16^η θέση στην συνολική κατάταξη των επιχειρήσεων του δείγματος.

Τη μεγαλύτερη μεταβολή όσο αφορά τις θέσεις κατάταξης στη διάρκεια της περιόδου 1999 – 2002 παρουσιάζει η επιχείρηση Ελβιμέκ ΑΓΕΒΕ. Το 1999 και το 2002 ήταν στην 1^η θέση στο νομό ενώ το 2000 και το 2001 στην τελευταία θέση. Εξετάζοντας τις οικονομικές της καταστάσεις (ισολογισμοί – αποτελέσματα χρήσης) για τα συγκεκριμένα έτη που ήταν στην 6^η θέση βλέπουμε ότι είχε μεγάλη μείωση του κύκλου εργασιών της και αρνητικά αποτελέσματα χρήσης.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Με την ολοκλήρωση αυτής της εργασίας μπορούμε να αναφερθούμε στα σημαντικότερα αποτελέσματα που έχουν προκύψει.

Αρχικά οι αλλαγές που θα προκύψουν στο περιβάλλον που αναπτύσσονται τόσο οι κρητικές όσο και οι υπόλοιπες ελληνικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις θα είναι άμεσες. Με την εφαρμογή του νέου ορισμού για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις οι φορείς υλοποίησης μέτρων για τις μικρές επιχειρήσεις θα έχουν πλέον μια κοινή βάση αναφοράς. Με αυτό τον τρόπο θα ξεπεραστούν εμπόδια που υπάρχουν τώρα σε χώρες της ευρωπαϊκής ένωσης από τις διαφορετικές ερμηνείες στην έννοια του όρου μικρομεσαία επιχείρηση. Παράλληλα όμως οι μικρές ελληνικές επιχειρήσεις θα βρεθούν σε ένα περιβάλλον περισσότερο ανταγωνιστικό στην ευρωπαϊκή ένωση αφού πλέον τα διάφορα μέτρα στήριξης θα αφορούν μεγάλο αριθμό επιχειρήσεων.

Οι μικρές επιχειρήσεις, όπως φάνηκε στο δεύτερο κεφάλαιο, έχουν αρκετές εναλλακτικές λύσεις για να αντιμετωπίσουν τα επιχειρηματικά προβλήματα. Τα χρηματοδοτικά προγράμματα που ήδη ισχύουν, αλλά και αυτά που θα δημιουργηθούν στο μέλλον, θα δίνουν συνεχώς, αν όχι άμεσες λύσεις, τουλάχιστον τη δυνατότητα στις επιχειρήσεις να αντιμετωπίσουν τις δυσκολίες του οικονομικού περιβάλλοντος που δραστηριοποιούνται. Το τρίτο Κ.Π.Σ. με τα προγράμματα που έχει προσφέρει, έχει δείξει στις επιχειρήσεις ότι υπάρχουν λύσεις που είναι εφαρμόσιμες. Το μεγαλύτερο κέρδος που έχει προκύψει για τις επιχειρήσεις είναι πως όταν υπάρχει ενδιαφέρον από μέρος τους μπορούν να βρουν λύσεις σε άμεσα επιχειρηματικά προβλήματα, όπως ο εκσυγχρονισμός του μηχανολογικού εξοπλισμού. Το τρίτο Κ.Π.Σ. έχει δείξει στις επιχειρήσεις ότι πρέπει να αναζητούν τα κατάλληλα για αυτές προγράμματα. Οι φορείς που τα υλοποιούν είναι αρκετές φορές δίπλα τους χωρίς να

το ξέρουν. Ειδικότερα στην Κρήτη υπάρχουν αρκετοί αναπτυξιακοί οργανισμοί και πιστωτικά ιδρύματα που έχουν τη δυνατότητα να προσφέρουν μεγάλη ποικιλία από χρηματοδοτικά προγράμματα. Για την αντιμετώπιση των επιχειρηματικών προκλήσεων πρέπει τόσο οι επιχειρήσεις όσο και οι φορείς που προσφέρουν χρηματοδοτικά προγράμματα να κατανοούν τις πραγματικές ανάγκες της επιχείρησης. Οι επιχειρήσεις από μέρους τους πρέπει να απευθύνονται σε ειδικούς και όχι να ψάχνουν για λύσεις που απλώς θα δρουν ‘πυροσβεστικά’ στις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν. Ο θεσμός του Ταμείου Εγγυοδοσίας των Μικρών και Πολύ Μικρών Επιχειρήσεων σίγουρα αποτελεί θετικό βήμα που θα είναι ένα επιπλέον μέσο βοήθειας για τις μικρές επιχειρήσεις.

Το μεγαλύτερο μέρος της εργασίας ασχολήθηκε με την χρηματοοικονομική στρατηγική των κρητικών μικρών και μεσαίων εμπορικών και μεταποιητικών επιχειρήσεων. Επιλέχθηκε αντιπροσωπευτικό δείγμα από 50 επιχειρήσεις που ασχολούνται με την εμπορία και μεταποίηση σε όλους τους παραγωγικούς κλάδους που έχουν δραστηριότητα στην Κρήτη. Η έρευνα έγινε για την χρονική περίοδο 1999 – 2002. Η επιστημονική μεθοδολογία που εφαρμόστηκε αποτελεί ένα μόνο μέρος των μέσων που μπορούν να χρησιμοποιηθούν σήμερα για την καταγραφή των χρηματοοικονομικών χαρακτηριστικών και την αξιολόγηση επιχειρήσεων. Βασίστηκε σε ορισμένους χρηματοοικονομικούς δείκτες που επιλέχθηκαν με την παραγοντική ανάλυση.

Αρχικά με την ανάλυση των οικονομικών μεγεθών όλων των επιχειρήσεων του δείγματος όπως αυτά εκφράζονται από τους χρηματοοικονομικούς δείκτες προέκυψαν τα παρακάτω βασικά χαρακτηριστικά τους :

- Η ρευστότητα του συνόλου των επιχειρήσεων κυμαίνεται σε ικανοποιητικά επίπεδα. Τόσο η γενική ρευστότητα που είναι κοντά στο δύο, όσο και η άμεση που είναι πάνω από τη μονάδα. Δηλώνεται έτσι η ικανότητα των επιχειρήσεων να μπορούν να αντιμετωπίσουν τις βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις τους ρευστοποιώντας βραχυπρόθεσμες απαιτήσεις. Είναι επίσης ένδειξη σωστής μορφής χρηματοδότησης των παγίων τους, αφού έχουν θετικό κεφάλαιο

κίνησης. Τα αποτελέσματα αυτά συγκλίνουν με όμοια που έχουν προκύψει σε δείγμα επιχειρήσεων από όλη την Ελλάδα (Ψιμάρνη - Βούλγαρη, Ζοπουνίδης, 2000).

- Οι περισσότερες επιχειρήσεις έχουν κάνει σωστή χρηματοδότηση των παγίων τους. Σε σχέση με τις ρευστότητες φαίνεται ότι η αύξηση των παγίων των επιχειρήσεων δεν έχει γίνει μέσω βραχυπροθέσμων πιστώσεων αλλά τα πάγια στοιχεία των επιχειρήσεων έχουν χρηματοδοτηθεί από μακροπρόθεσμο δανεισμό και από ίδια κεφάλαια.
- Οι μακροπρόθεσμες υποχρεώσεις σε σχέση με το σύνολο των υποχρεώσεων παραμένουν σε πολύ χαμηλά επίπεδα. Ο μέσος όρος του δείκτη δηλώνει ότι τα μακροπρόθεσμα κεφάλαια που έχουν οι επιχειρήσεις είναι πολύ μικρά σε σχέση με το σύνολο των υποχρεώσεων τους. Σε συνδυασμό με τα προηγούμενα φαίνεται ότι τα πάγια έχουν χρηματοδοτηθεί κυρίως μέσω των ιδίων κεφαλαίων. Αυτό είναι ενδεικτικό ότι οι επιχειρήσεις έχουν δυνατότητες μακροπρόθεσμου δανεισμού.
- Το καθαρό κέρδος όπως φάνηκε είναι κάτω από το μηδέν. Αυτό αποτελεί ανησυχητικό γεγονός που δείχνει την αδυναμία των επιχειρήσεων να αναπτυχθούν μέσω των κερδών τους.
- Τα μικρά κέρδη έχουν ως αποτέλεσμα η αποδοτικότητα του ενεργητικού να είναι επίσης πολλή χαμηλή στο εξεταζόμενο χρονικό διάστημα. Αυτό σε συνδυασμό με την ανάπτυξη του ενεργητικού σημαίνει ότι έχουμε αύξηση των στοιχείων του ενεργητικού χωρίς όπως την ανάλογη αύξηση στην αποδοτικότητα των πωλήσεων. Δεν γίνεται επομένως σωστή αξιοποίηση των στοιχείων του ενεργητικού που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε καλύτερα αποτελέσματα.

Συγκρινόμενες οι επιχειρήσεις του δείγματος με μεγάλο αριθμό επιχειρήσεων της Κρήτης όπως έχουν ανακοινωθεί από την ICAP για το χρονικό διάστημα 1999 - 2001 προέκυψαν τα εξής :

- Η αποδοτικότητα των επιχειρήσεων του δείγματος ήταν μικρότερη το πρώτο έτος της μελέτης, ενώ τα επόμενα έτη είχαν καλύτερη αποδοτικότητα. Ενώ η αποδοτικότητα του συνόλου των επιχειρήσεων μειώνεται από το 1999 στο 2001 η αποδοτικότητα των επιχειρήσεων του δείγματος αυξάνει. Επίσης ενώ οι επιχειρήσεις της μελέτης έχουν καλύτερο μικτό περιθώριο κέρδους σε όλο το εξεταζόμενο διάστημα, τελικά έχουν μικρότερο καθαρό περιθώριο κέρδους. Αυτό είναι ένδειξη των αυξημένων εξόδων που αντιμετωπίζουν με αποτέλεσμα να εμφανίζουν μικρή αποδοτικότητα.
- Οι επιχειρήσεις του δείγματος υπερτερούν στη γενική ρευστότητα. Αυτό οφείλεται κυρίως στο είδος των επιχειρήσεων που έχουν επιλεγεί στο δείγμα όπου ο 46% του συνόλου του δείγματος αποτελείται από επιχειρήσεις που ασχολούνται με την εμπορία και μεταποίηση τροφίμων.

Εξετάζοντας στη συνέχεια τα χρηματοοικονομικά χαρακτηριστικά των κλάδων που αφορά η μελέτη προέκυψαν τα εξής :

- Στον τομέα της φερεγγυότητας των επιχειρήσεων υπερέχουν οι κλάδοι του ξύλου και επίπλων, των χημικών προϊόντων και των μεταλλικών προϊόντων. Γενικά όμως κανένας κλάδος δεν υστερεί σημαντικά στη γενική ρευστότητα αφού όλοι έχουν μέση τιμή μεγαλύτερη από τη μονάδα. Οι κλάδοι που παρουσιάζουν άμεση ρευστότητα μικρότερη από τη μονάδα είναι του χάρτου, των εκδόσεων, των ελαστικών και των μηχανών – συσκευών.
- Όλοι οι κλάδοι όσο αφορά την κεφαλαιακή τους δομή έχουν χρηματοδοτήσει τα πάγια τους μέσω ιδίων κεφαλαίων και μακροπρόθεσμων δανείων. Ο κλάδος που διαφοροποιείται αρκετά είναι του ξύλου – επίπλων όπου έχει αρκετά ψηλό μέσο δείκτη. Οι επιχειρήσεις που περιλαμβάνονται σ' αυτόν έχουν σχετικά λίγα πάγια σε σχέση με τα ίδια κεφάλαια που διαθέτουν.
- Οι κλάδοι των εκδόσεων και των χημικών διαφέρουν περισσότερο από τους υπόλοιπους όσο αφορά το ύψος των μακροπρόθεσμων υποχρεώσεων που έχουν σε σχέση με τις συνολικές τους υποχρεώσεις. Οι υπόλοιποι κλάδοι έχουν πολύ μικρό ή ανύπαρκτο μακροπρόθεσμο δανεισμό. Εξετάζοντας ταυτόχρονα τη

σχέση των μακροπρόθεσμων δανείων με τα ίδια κεφάλαια οι κλάδοι που ξεχωρίζουν με τα μεγαλύτερα ποσοστά είναι των τροφίμων και των εκδόσεων. Όλοι οι κλάδοι έχουν μικρό μακροπρόθεσμο δανεισμό γεγονός που τους επιτρέπει μελλοντικά να στραφούν σε μακροπρόθεσμα ξένα κεφάλαια προκειμένου να επεκταθούν σε επενδύσεις.

- Το αδύνατο σημείο των περισσότερων κλάδων είναι το μικρό περιθώριο καθαρού κέρδους που έχουν. Οι μόνοι κλάδοι που έχουν μέσο περιθώριο κέρδους πάνω από το μηδέν είναι του χάρτου, των εκδόσεων, των μη μεταλλικών ορυκτών, των μηχανών – συσκευών και με οριακό θετικό αποτέλεσμα του ξύλου – επίπλων. Όμως και αυτοί οι κλάδοι έχουν σχετικά μικρό καθαρό περιθώριο κέρδους.
- Ο κλάδος των τροφίμων εμφανίζει οριακά θετική αποδοτικότητα επένδυσης με μόλις 1%. Αντίθετα μόνο οι κλάδοι του χάρτου, των μη μεταλλικών ορυκτών και των μεταλλικών προϊόντων έχουν αποδοτικότητα πάνω από 10%.
- Οι περισσότεροι κλάδοι παρουσιάζουν ανάπτυξη στο εξεταζόμενο διάστημα. Ξεχωρίζουν οι κλάδοι των τροφίμων, του χάρτου και των μη μεταλλικών ορυκτών όπου έχουν τα μεγαλύτερα ποσοστά αύξησης σε σχέση με το σύνολο.
- Ο κλάδος της κλωστοϋφαντουργίας παρ' όλο που συμμετέχει μια μόνο επιχείρηση εμφανίζει τα μεγαλύτερα προβλήματα συνολικά.

Με την παράθεση των χρηματοοικονομικών χαρακτηριστικών των επιχειρήσεων ανά νομό της Κρήτης διαπιστώθηκαν τα παρακάτω :

- Ο νομός Ηρακλείου στον τομέα της φερεγγυότητας των επιχειρήσεων παρουσιάζεται σε καλύτερη θέση. Έχει γενική ρευστότητα πάνω από δύο ενώ και η άμεση είναι κοντά στο δύο. Ακολουθούν οι νομοί Χανίων, Ρεθύμνου και Λασιθίου.
- Σε όλους τους νομούς η κεφαλαιακή διάρθρωση των επιχειρήσεων δείχνει ότι τα πάγια τους έχουν χρηματοδοτηθεί από ίδια και μακροπρόθεσμα κεφάλαια. Συνολικά οι μακροπρόθεσμες υποχρεώσεις είναι περίπου το 9% των συνολικών υποχρεώσεων. Οι νομοί των Χανίων και του Λασιθίου έχουν ποσοστό

μακροπροθέσμων δανείων προς ίδια κεφάλαια πάνω από το μέσο όρο του δείγματος. Γενικά όμως όλοι οι νομοί έχουν μικρό ποσοστό μακροπροθέσμων δανείων προς ίδια κεφάλαια.

- Ο νομός Χανίων υπερτερεί έναντι των υπολοίπων όσο αφορά το περιθώριο κέρδους. Όλοι οι υπόλοιποι έχουν αρνητικό μέσο περιθώριο κέρδους. Ο νομός με τη μεγαλύτερη απόκλιση από το μέσο όρο του δείγματος είναι το Ρέθυμνο, ενώ ακολουθεί ο νομός Ηρακλείου.
- Ο νομός Χανίων εμφανίζει καλή μέση αποδοτικότητα ιδίων κεφαλαίων στο εξεταζόμενο διάστημα. Η μικρή αποδοτικότητα είναι πιο έντονη στο νομό Ηρακλείου που έχει αρνητική αποδοτικότητα, ενώ το Ρέθυμνο έχει οριακά πάνω από το μηδέν και το Λασιθί ακόμα πιο βελτιωμένη αποδοτικότητα.
- Ο νομός Χανίων προηγείται λίγο από τους υπόλοιπους όσο αφορά την αποδοτικότητα του ενεργητικού των επιχειρήσεων. Ακολουθούν με ίδια ποσοστά οι νομοί Ηρακλείου και Λασιθίου, ενώ τελευταίος είναι ο νομός Ρεθύμνου.
- Στον τομέα της ανάπτυξης των επιχειρήσεων όλοι οι νομοί παρουσιάζουν αύξηση του ενεργητικού στο διάστημα 1999 -2002. Ο νομός με τη μικρότερη ανάπτυξη είναι τα Χανιά, ενώ αντίθετα με τη μεγαλύτερη μέση ανάπτυξη είναι ο νομός Ρεθύμνου. Ακολουθούν σε ανάπτυξη το Ηράκλειο και το Λασιθί.

Έπειτα έγινε ομαδοποίηση των επιχειρήσεων με βάση τους επιλεγμένους χρηματοοικονομικούς δείκτες. Οι ομάδες που προέκυψαν έδειξαν μικρά σύνολα από επιχειρήσεις που διαφοροποιήθηκαν από το δείγμα κυρίως λόγω μεγάλης απόκλισης σε ορισμένους δείκτες.

Τα κυριότερα χαρακτηριστικά αυτών των μικρών ομάδων ήταν :

- Είτε εμφάνισαν πολύ μεγάλες ρευστότητες γεγονός που οφειλόταν κυρίως σε μικρό βραχυπρόθεσμο ενεργητικό, είτε πολύ μικρές ρευστότητες για τα έτη 1999 και 2002.

- Η κεφαλαιακή δομή των μικρών ομάδων εμφάνισε πολύ μικρό μακροπρόθεσμο δανεισμό σε σχέση με το σύνολο των υποχρεώσεων τους σε ορισμένα έτη, ενώ σε άλλα δεν είχαν καθόλου δανεισμό.
- Η αποδοτικότητα των μικρών ομάδων ήταν κάτω από το μηδέν.
- Κατά την εξεταζόμενη χρονική περίοδο είχαν συρρίκνωση του ενεργητικού τους.

Η μελέτη ολοκληρώθηκε με την εφαρμογή της πολυκριτήριας μεθόδου αξιολόγησης PROMETHEE II, αρχικά για το σύνολο των επιχειρήσεων και έπειτα για κάθε νομό της Κρήτης χωριστά. Τα αποτελέσματα της μεθόδου επιβεβαίωσαν την ομαδοποίηση των επιχειρήσεων που είχε προηγηθεί. Επιβεβαίωσαν επίσης τη στατιστική ανάλυση των χρηματοοικονομικών μεγεθών των επιχειρήσεων στο εξεταζόμενο χρονικό διάστημα. Έτσι στην τελική κατάταξη βρέθηκαν σε ψηλότερες θέσεις επιχειρήσεις που είχαν καλύτερους χρηματοοικονομικούς δείκτες έναντι του συνόλου του δείγματος. Αντίθετα στις τελευταίες θέσεις, τόσο σε επίπεδο γενικής κατάταξης όσο και σε επίπεδο νομού, βρέθηκαν επιχειρήσεις με αδύναμη χρηματοοικονομική κατάσταση.

Δεν θα πρέπει να σταθεί κάποιος μόνο στα ονόματα των επιχειρήσεων που βρέθηκαν σε πρώτες θέσεις ή σε αυτές που βρέθηκαν στις τελευταίες. Η μεθοδολογία αποτελεί ένα μέσο αξιολόγησης επιχειρήσεων με βάση πολυκριτήρια μεθοδολογία. Η τελική επιλογή των επιχειρήσεων που συμμετείχαν στο δείγμα έγινε με τυχαίο τρόπο. Οι θέσεις των επιχειρήσεων αποτελούν ένδειξη ότι ορισμένες έχουν καλύτερη χρηματοοικονομική κατάσταση έναντι των υπολοίπων, τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Εντούτοις οι επιχειρήσεις που προηγούνται άλλων σε κάθε μορφή αξιολόγησης θα πρέπει να αποτελούν βάση αναφοράς ως προς την στρατηγική που ακολουθούν για την ανάπτυξη τους. Αντίθετα αυτές που υστερούν σε κατάταξη θα πρέπει να αναθεωρήσουν την στρατηγική τους.

Φάνηκε ότι ένα από τα αδύναμα σημεία των επιχειρήσεων είναι τα μικρά καθαρά κέρδη, παρ' όλο που το μικτό περιθώριο κέρδους είναι σε ικανοποιητικά επίπεδα. Αποτελεί δυστυχώς πρακτική από μεγάλη μερίδα επιχειρήσεων να καθορίζουν τα κέρδη τους με βάση την φορολογική υποχρέωση που θα προκύψει. Σε

αυτό το σημείο θα πρέπει να σταθούν όσοι ασχολούνται με την φορολογική πολιτική που εφαρμόζεται στις επιχειρήσεις. Θα πρέπει να υπάρξουν κίνητρα ώστε οι επιχειρήσεις να εμφανίζουν αποτελέσματα που θα είναι αντιπροσωπευτικά της δραστηριότητας τους. Οι μέχρι τώρα προσπάθειες μέσω αναπτυξιακών νόμων όπου δίδεται η δυνατότητα σε ορισμένες επιχειρήσεις να εμφανίζουν κέρδη προκειμένου να γίνουν αφορολόγητα αποθεματικά, θα πρέπει να ενταθούν.

Επίσης η πρόσβαση σε πηγές μακροπρόθεσμης χρηματοδότησης όπως φάνηκε, αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα εμπόδια ανάπτυξης όχι μόνο των κρητικών ΜΜΕ αλλά και των μικρών επιχειρήσεων γενικότερα σε διεθνή επίπεδο. Σε αυτό τον τομέα θα πρέπει να στραφούν οι προσπάθειες τόσο των φορέων που σχεδιάζουν μέτρα πολιτικής, όσο και των πιστωτικών ιδρυμάτων που θα πρέπει να δουν τις μικρότερες επιχειρήσεις ως βασικό παράγοντα ανάπτυξη της οικονομίας.

Η έρευνα περιορίστηκε στους τομείς εμπορίας και μεταποίησης. Η επέκταση της στον τομέα του τουρισμού, που έχει σημαντικό μερίδιο στην ανάπτυξη της Κρήτης θα μπορούσε να αποτελέσει αντικείμενο έρευνας μελλοντικών μελετητών.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΟΜΑΔΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	ΕΤΗ			
	1999	2000	2001	2002
ΑΝΑΣΤΑΣΑΚΗΣ Α.Ε.Β.Ξ.Ε.	3	1	2	1
ΒΕΡΓΑΝΕΛΑΚΗΣ Α.Ε.Β.Ε.	3	1	2	1
ΦΑΡΑΝΤΑΚΗΣ Γ.Ι. Α.Ε.Β.Ε.	3	1	2	1
ΣΠ. ΠΑΤΕΡΑΚΗΣ Α.Ε.	3	1	3	1
ΤΖΙΝΕΥΡΑΚΗΣ Α.Ε.	3	1	2	1
Ν. ΤΣΑΤΣΑΡΩΝΑΚΗ Α.Β.Ε.Ε.	3	1	2	1
ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΚΗΣ Γ. Α.Ε.	3	1	3	1
Σ. ΔΟΞΑΚΗΣ Α.Ε.Β.Ε.	3	3	3	1
ΧΑΝΙΩΤΙΚΑ ΝΕΑ Α.Ε.	3	1	2	1
ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΧΑΝΙΩΝ Α.Ε.	3	3	2	1
ΑΛΦΑ ΜΠΕΤΟΝ Α.Ε.	3	1	2	1
ΑΝΤΩΝΑΚΗ ΑΦΟΙ Α.Ε.Β.Ε.	3	1	2	1
ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗ Α.Ε.	3	3	3	1
ΗΛΙΑΚΗΣ Α.Ε.	3	3	3	1
ΛΑΤΟΜ Α.Ε.	3	1	2	1
ΒΙΟΥΤΖΑ Α. & Η. ΤΖΑΓΚΑΡΑΚΗΣ Α.Β.Ε.Ε	3	1	3	1
ΚΑΛΑΪΤΖΑΚΗ ΣΤΥΛ. & ΥΙΟΙ Α.Ε.	3	1	2	1
ΠΕΡΑΚΗ ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΥΙΟΙ Α.Ε.	3	1	3	1
ΞΥΛΟΥΡΗΣ ΔΗΜ Α.Ε.	1	3	3	2
ΒΟΥΛΓΑΡΗ ΑΦΟΙ Α.Ε.Β.Ε.	3	1	2	1
ΕΞΑΓΩΓΙΚΗ ΕΝΩΣΗ ΣΟΥΛΤΑΝΙΝΑΣ ΕΠΕ	3	1	2	1
ΚΑΛΟΓΕΡΑΚΗ ΑΦΟΙ Α.Ε.Β.Ε.	3	1	3	1
ΚΑΡΓΑΚΗ ΑΦΟΙ Α.Ε.	3	3	3	1
ΚΥΡΙΑΚΑΚΗ ΑΝΤΩΝΙΑ Α.Ε.Β.Ε.	3	1	3	1
ΒΟΤΟΜΟΣ Α.Ε.	3	3	3	1
ΤΑΛΙΑΝΗΣ Α.Ε.Β.Ε.	3	1	2	1
ΚΡΕΤΑ ΟΛΥΜΠΙΑΣ	1	3	3	1
ΛΑΚΡΕΦ Α.Ε.	3	1	2	1
ΞΥΛΟΥΡΗΣ Α.Β.Ε.Ε ΒΙΟΜ. ΓΑΛΑΚΤΟΣ	3	1	3	1
ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΥ Α.Ε.Ε.	3	1	2	1
ΗΟΦ Α.Ε.Β.Ε.	3	1	2	1
ΚΑΛΑΪΤΖΑΚΗΣ ΧΑΡΤΙΚΑ ΑΒΕΕ	3	1	2	1
INFOTYP HELLAS Α.Β.Ε.Ε.	3	1	2	1
ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ ΔΗΜ/ΚΗ Α.Ε.	3	1	3	1
ΜΙΝΩΪΚΑ ΠΛΑΣΤΙΚΑ ΑΕΒΕ	3	1	3	3
Μ.ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ-Θ.ΣΦΑΚΙΩΤΑΚΗ ΑΒΕΕ	3	1	1	1

ΟΜΑΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ (συνέχεια)	ΕΤΗ			
	1999	2000	2001	2002
ΔΟΜΙΚΗ ΜΠΕΤΟΝ Α.Ε.	3	1	2	1
TRANS BETON Α.Ε.	3	1	2	1
ΕΥΡΩΠΕΤ Α.Ε.Β.Ε.	2	2	1	1
EURALUMIN Α.Ε.	3	1	2	1
ΜΑΡΚΟΓΙΑΝΝΑΚΗ Ι ΥΙΟΙ Α.Ε.Β.Ε.	3	1	2	1
ΝΙΚΟΛΙΔΑΚΗΣ ΑΒΕΕ	3	2	3	2
ΚΑΜΠΙΤΑΚΗΣ Μ. Α.Ε.Β.Ε.	3	1	3	1
ΦΑΡΟΣ Α.Ε.	3	1	3	1
ΣΥΓΓΕΛΑΚΗΣ ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ Α.Ε.	3	1	2	1
ΚΑΛΑΜΠΟΚΗΣ Α.Ε.	3	3	3	1
ΚΑΛΑΪΤΖΑΚΗ ΑΦΟΙ Α.Ε.	3	1	2	1
ΙΕΡΑΠΕΤΡΑ ΜΠΕΤΟΝ ΑΤΕΤΓΕ	3	1	2	1
ΕΛΒΙΜΕΚ ΑΓΕΒΕ	3	3	3	1
ΟΜΑΔΕΣ				
1	2	38	2	47
2	1	2	27	2
3	47	10	21	1
ΣΥΝΟΛΟ	50	50	50	50

A) Έντυπη

1. Audretsch B. David and Elston Julie A. (1986), 'Does Firm Size Matter? Evidence on the impact of liquidity constraints on firm investment behavior in Germany', *International Journal Of Industrial Organization*, 20, 2002, 1-17.
2. Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Ευρωπαϊκός Χάρτης για τις ΜΜΕ, Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, L333/84/29/12/2000.
3. Brans, J.P. and Vincke, Ph (1985), 'A Preference ranking organization method' *Management Science*, 31/6, 647-656.
4. Lehmann E. and Neurbarger D., (1997), 'Do lending relationships matter?' Evidence from bank survey data in Germany', *Journal of Economic Behavior and Organization*, 45, 2001, 339-359.
5. Martinelli C, (1995), 'Small Firms, borrowing constraints and reputation', *Journal of Economic Behavior and Organization*, 33, 1997, 91-105.
6. Ντζούφρας Ι. - Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Διοίκησης Επιχ/σεων, Στοιχεία Πολυμεταβλητής Ανάλυσης Δεδομένων, Σημειώσεις για το μάθημα Ανάλυση Δεδομένων Ι, Χίος Δεκέμβριος 2001.
7. Observatory of European SMEs 2002/ No7.
8. Observatory of European SMEs 2002/ No8.
9. Rivaud – Danset, D., Dubocege E. and Salais R. (1998), 'Comparison Between the Financial Structure of SMES versus Large Enterprises', *Financial Report for the DG II European Community*, I.D.H.E.
10. Σύσταση Ευρωπαϊκής Επιτροπής 30^{ης} Απριλίου 1996 για τον ορισμό των Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων, Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης αριθ. L 107/30/4/1996.
11. Σύσταση Ευρωπαϊκής Επιτροπής 6^{ης} Μαΐου 2003 για τον νέο ορισμό των πολύ μικρών, των μικρών και των μεσαίων επιχειρήσεων, Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης L 124/36/20/5/2003.

12. Φωτεινή Ψιμάρνη - Βούλγαρη, Κων/νος Ζοπουνίδης Χρηματοοικονομική Στρατηγική ΜΜΕ στην Ελλάδα, Εκδόσεις Κλειδάριθμος, 2000.

B) Ηλεκτρονική

1. Αναπτυξιακή Ηρακλείου Α.Ε. www.anher.gr
2. Αναπτυξιακό Κέντρο Ορεινού Μυλοποτάμου και Μαλεβυζίου Α.Ε. (Α.Κ.Ο.Μ.Μ.Α.Ε.) www.psiloritis.net.gr
3. Ε.Ο.Μ.Μ.Ε.Χ. www.eommex.gr
4. Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων (ΕΤΕ) www.eif.org/pg/list.htm
5. Japan Small and Medium Enterprise Corporation (JASMEC) www.jasmec.go.jp/english/index.html
6. Λευκή Βίβλος για τις μικρές επιχειρήσεις δημοσιευμένο από το Ινστιτούτο Ερευνών για τις Μικρές Επιχειρήσεις του Υπουργείου Οικονομικών, Εμπορίου και Βιομηχανίας της Ιαπωνίας www.meti.go.jp/english/report
7. Office Of Advocacy Of US Small Business Administration www.sba.gov/advo
8. Οργανισμός Ανάπτυξης Δυτικής Κρήτης (Ο.Α.ΔΥ.Κ.) www.oadyk.gr
9. Περιφέρεια Κρήτης www.crete-region.gr
10. Τρίτο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης www.hellas.kps.gr
11. Υπουργείο Ανάπτυξης www.ypan.gr
12. Υπουργείο Γεωργίας www.minagric.gr
13. Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας www.ypetho.gr
14. Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων www.labor-ministry.gr
15. Χαρακτηριστικά Επιχειρήσεων Περιφέρειας Κρήτης www.icap.gr